

MAGYAR DRÁMAÍRÓK
19. SZÁZAD
II

CSIKY GERGELY
(1842–1891)

A PROLETÁROK

SZÍNMI NÉGY FELVONÁSBAN
1880

SZEMÉLYEK

MEDERVÁRY KAMILLA
IRÉN
ZÁTONYI BENCE
MOSOLYGÓ MENYHÉRT
TIMÓT PÁL
DARVAS KÁROLY
BANKÓ BÉNI
ELZA, *neje*
TULIPÁN, *szabó*
TULIPÁNNÉ
BORCSA, *szakácsné*
ORDAS PÉTER
MÁKONY BÁLINT
MÁKONYNÉ
MÁKONY ZELMA
KLIMÓCZI ENDRE
HÁZMESTER
JANKÓ, *fia*
SENKI GÁSPÁR

Bolti szolga. Vendégek

ELSŐ FELVONÁS

Szoba, egy közép-, két oldalajtóval. Kopott eleganciával bútorozva. Mindegyik darab színe és alakja különbözik a másiktól. Az ablakon csak a függöny egyik fele van helyén, a másik letört rúdján lefelé lóg. A falon tükör, közepén nagy repedéssel; több egymáshoz nem illő nagy és kis kép, töredezett, színehagyott aranyrámákban. Mindenütt hanyagság és rendetlenség látszik. A pamlag és karszékek ruhadarabokkal vannak borítva; az asztalon album, mellette tányér, hideg ételekkel; két virágváza közt egy söröskorsó. Oldalt íróasztal, mindenféle nyitott és lepecsételt levelekkel rendetlenül borítva.

ELSŐ JELENET

Kamilla a pamlagon ül, Mosolygó.

Mosolygó az íróasztal mellett ül egy rozszant széken, leveket felbontva és rendezgetve.

KAMILLA *eszik. Hány levélre jött válasz?*

MOSOLYGÓ. *Egy, kettő, három, négy, öt.*

KAMILLA. *Bélelve?*

MOSOLYGÓ *a leveleket rendezve. Egy - húsz forint; kettő - udvarias megtagadás, egy - szemtelen tolakodás; egy - ötven krajcár; ebből egy hatos lyukas.*

KAMILLA. *Ugyan ki az a tékozló?*

MOSOLYGÓ *a levél alját nézve. Csömöri Csongor, nyugalmazott honvédőrnagy.*

KAMILLA *tovább eszik. Már miért nem őrmester?*

MOSOLYGÓ. *Utóirat...*

KAMILLA. *Halljuk!*

MOSOLYGÓ *olvas. Annyi volt honvédbajtársam özvegye és árvája fordul hozzám segélyért, hogy az asszonyság...*

KAMILLA *közbevág. Asszonyság! - Paraszt! olvassa tovább.*

MOSOLYGÓ *olvas. Az asszonyság részére ennél több nem jutott, mellyel eléged-jék meg egyszer s mindenkorra, további leveleit felbontatlanul küldvén vissza.*

KAMILLA. *Neveletlen! - törölje ki a listából. Nem vesztegetünk rá több levélbélyeget.*

MOSOLYGÓ. *Summa summarum: húsz forint ötven krajcár.*

KAMILLA. *Csak negyven. A lyukas hatost adja oda valami koldusnak.*

MOSOLYGÓ *mellényzsebébe teszi a hatost. Magam is az vagyok. Egy pohár köményes.*

KAMILLA. *Lássuk most a mai szállítmányt. Iszik, Mosolygó figyelemmel nézi.*

MOSOLYGÓ. Kísértetbe hoz - nem vagyok szent - szomjazom.

KAMILLA. Előbb végezze be a leveleket.

MOSOLYGÓ. Nem igazság - tantaluszi kín - söröskorsó kiürül.

KAMILLA. Igyék hát, vén gödény, itt a korsó.

MOSOLYGÓ. *az asztalhoz megy.* Hol a pohár?

KAMILLA. Ma tört el az utolsó, majd holnap veszek a mai bevételből. Igyék csak úgy könyv nélkül, de véletlenül ki ne hörpintse az egészet.

MOSOLYGÓ. *hosszan iszik a korsóból, s visszateszi az asztalra.* Nem rossz, de kevés. *Ismét az íróasztal mellé ül.*

KAMILLA. *eltaszítja maga elől a tányért.* Az ebédnek vége van, későn jutottam hozzá; de legalább nem kell vacsorázni.

MOSOLYGÓ. Kedves egészségére!

KAMILLA. Köszönöm. Gyűjtsunk rá! *Papírszivarkát készít, rágyújt, s a pamlagon félig eldőlvé szivaroz. Mosolygó ezalatt kurta pipát vesz ki zsebéből, kiveri a földre, megtömi és meggyújtja.*

MOSOLYGÓ. Fűtve a gép - harmadik csengetés - rajta! *Tollát a tintatartóba mártja.*

KAMILLA. Hány levél ment el a múlt héten?

MOSOLYGÓ. Harmincöt.

KAMILLA. És csak egyre jött bélelt válasz; a sok papír, tinta, bélyeg kárba veszett. Rossz üzlet. Hát most hány levelet írt?

MOSOLYGÓ. Negyvenet - mellékletekkel.

KAMILLA. Jók a mellékletek?

MOSOLYGÓ. Pompásak - magam csináltam.

KAMILLA. Hadd lássuk.

MOSOLYGÓ. *írásokat vesz föl.* Levél - méltóságos gróf úr -

KAMILLA. Melyik grófnak szól?

MOSOLYGÓ. *jegyzőkönyvét nézve.* Gróf Csetneky Gábor van a turnusban.

KAMILLA. Jó, ez még mindig küldött valamit. Hogy szól a levél?

MOSOLYGÓ. Mint az előbbiek. Vértanú özvegye - férje ezredes - szabadságharc - nagy hős - vitézi érdemrend - Bem barátja - önkényuralom - bitófa.

KAMILLA. Szébb volna az, hogy föbe lőtték.

MOSOLYGÓ. *jegyzőkönyvét nézve.* Nem lehet... máskor is bitót írtunk... rájönne a turpisságra.

KAMILLA. Maradjunk hát a bitónál. Tovább!

MOSOLYGÓ. Vagyonkobzás - nagy nyomor - nemes emberbarát - hazafias támogatás - stb.

KAMILLA. Nagyon jó. Szép stílusa van magának, öreg.

MOSOLYGÓ. Meghiszem azt, - ha nem kaptam volna húsz év előtt szilenciumot, most én volnék a leghíresebb ügyvéd.

KAMILLA. Hogy is nem tudott jobban vigyázni?

MOSOLYGÓ. Szép feleség - hamis asszony - fényűzés - behajtott pénzek, - dínomdánom - pénz fuccs - asszony megszökik - bűnvádi kereset - ítélet - diplomát elveszik - hivatalosan konstatálják, hogy gazember vagyok - szegénység - éhség - no hát csakugyan gazember vagyok - ügyis írásban adták - hiába tagadnám. *Ezalatt a levelet borítékba tette s lepecsételte.*

KAMILLA. Szerencséje, hogy én már évek előtt megismertem magát, s dolgot adok.

MOSOLYGÓ. Nekem való dolog. *Ír, aztán más levelet vesz elő.* Második levél - nagyságos Bárdos Istvánnak...

KAMILLA. Hát ez mi fán termett?

MOSOLYGÓ. Mai hivatalos lap - kanonoki kinevezés - itt már néptanító özvegye - bizonyítványok mellékelve -

KAMILLA. Ennek írja azt is, hogy van egy leányom, ki apácának készül.

MOSOLYGÓ. Melléklet - iskolai bizonyítvány - hittanból kitűnő - *Jegyzeteket tesz egy papírosra, s félreteszi.*

KAMILLA. Nem ártana tán erkölcsi bizonyítványt is mellékelni.

MOSOLYGÓ. Gondoltam rá - vallásos özvegy - erényes - azért szegény. *Más iratokat vesz föl.*

KAMILLA. Hát az kinek szól?

MOSOLYGÓ. *az iratokat nézve és rendezve.* Amerikai konzul - most érkezett - senkit sem ismer - dollárokkal fizet - dupla számítás.

KAMILLA. Amerikai? Ennek valami extrát is lehet beadni.

MOSOLYGÓ. Megvan - módosítás - vértanú özvegye - férje nagy hős - szabadságharc után Amerikába ment...

KAMILLA. De ha Amerikába ment, akkor hogy lehetett itthon vértanú?

MOSOLYGÓ. Hm, - nem gondoltam rá - baklövés - egy kis vakarás segít rajta. *Tollkést vesz elő, s az írást vakarni kezdi.*

KAMILLA. Hát ennél micsoda özvegy leszek?

MOSOLYGÓ. Emigráns özvegye. *Tovább vakar.*

MÁSODIK JELENET

Előbbiek, Irén gyorsan jön a középajtón, kezében levéllel.

IRÉN. Mama, kérem szépen -

KAMILLA. No mi baj? Mit háborgatsz hivatalos dolgainkban?

IRÉN. Csak ezt a levelet átadni! hordár hozta; azt mondta, hogy sürgős.

KAMILLA. Ki volt fizetve a hordár?

IRÉN. Igen, már el is ment.

KAMILLA. Akkor elfogadható a levél. Add ide. *Átveszi a levelet és felbontja. Minden lapját figyelmesen megnézi és megrázza; várva, hogy valami hulljon ki belőle. Üres.*

MOSOLYGÓ. *írását vakarva.* Kár volt vele a hordárt fárasztani.

KAMILLA. *Irénnek adja a levelet.* Add oda titkáromnak. Én csak felbontom a leveleket, de nem olvasom el. *Irén Mosolygóhoz viszi a levedet.* Te meg menj ki, nem kislányoknak valók a hivatalos dolgok. *Irén el.*

HARMADIK JELENET

Kamilla, Mosolygó.

MOSOLYGÓ. *a levélbe néz.* Aláírás - alázatos szolgája Timót Pál.

KAMILLA. Ki ez a Timót Pál?

MOSOLYGÓ. *jegyzőkönyvét nézve.* Timót Pál - Biharban birkatenyésztés - rop-pant gazdagság - tőkésítés - pesti lakás - birkák helyett uraskodás - negyvenöt éves - ostoba -

KAMILLA. Mégis volt annyi esze, hogy szép szavakkal fizetett ki. - Mikor írt neki?

MOSOLYGÓ. Múlt héten - mihelyt Pestre költözött.

KAMILLA. És üres levéllel felel egy vértanú özvegyének. Látszik, hogy birkákon gazdagodott meg... Mit ír?

MOSOLYGÓ. *olvas.* Nagyságos asszonyom!

KAMILLA. Mondtam, hogy szép szavakkal akar kifizetni. Halljuk tovább.

MOSOLYGÓ. *olvas.* Vettem becses sorait, melyekben tudtomra méltóztatik adni, hogy Szedervári Dénes, vértanú ezredes özvegye lévén, jelenleg nagy nyomorúságban tetszik élni -

KAMILLA. Úgy látszik, birkáitól tanulta a stílusát. Tovább!

MOSOLYGÓ. - tetszik élni. Nem volt szerencsém személyesen ismerni Szedervári vértanút...

KAMILLA. Meghiszem azt; magam sem ismertem. Tovább!

MOSOLYGÓ. ...vértanút; de özvegyének megható levele egészen megindította szívemet; azért, úgyszólván forró óhajlásom lévén a fővárosi előkelő, bár szegény családokkal ismeretségbe lépni: bátor leszek ma délután öt órakor a kijelölt cím alatt személyesen tenni tiszteletemet...

KAMILLA. *felugrik.* Micsoda?!

MOSOLYGÓ. Személyesen tenni tiszteletemet. Jó helyre jó.

KAMILLA. Ma délután öt órakor! - Hány óra most?

MOSOLYGÓ. Hús év előtt - aranyóra - zálogház - cédulát eladtam - fuccs!

KAMILLA. És az egész házban nincs más óra, mint a konyhában a kakukkos falióra, az is áll már egy esztendő óta. Pedig az öt óra nem lehet messze. És ha ebben a felfordulásban talál...

MOSOLYGÓ. *a levélből olvasva.* ...forró óhajlásom lévén a fővárosi előkelő, bár szegény családokkal ismeretségbe lépni...

KAMILLA. No hiszen szép előkelőséget talál itt. Pedig azt az embert nem szabad elriasztani. - Azt mondta, hogy gazdag?

MOSOLYGÓ. Mint Kalifornia.

KAMILLA. És ostoba?

MOSOLYGÓ. Mint az éjszaka.

KAMILLA. *a középajtóhoz fut és kikiált.* Irén! Irén!

IRÉN. *kívülről.* Tessék, mama!

KAMILLA. Küldd le Borcsát a második emeletre, kérdezze meg a szabóműhelyben, hány óra? Gyorsan járjon!

IRÉN. *kívülről.* Igen mama.

KAMILLA. *visszajő az ajtótól.* Gyorsan, gyorsan! Addig is szedje rendbe a szobát.

MOSOLYGÓ. Nem vagyok én Herkules.*

KAMILLA. Ne teketóriázzék most, öreg. Ki tudja, mit hoz nekünk az aranyos birka? Extra napidíjat kap.

MOSOLYGÓ. Ez már más. Mit csináljak? *Fölkel.*

KAMILLA. Először is, igazítsa helyre az ablakfüggönyt.

MOSOLYGÓ. Megalázó munka... kettős napidíj.

KAMILLA. Meglesz, meglesz, csak siessen. *A szétszórt ruhadarabokat nyálábra fogja, s kidobja az oldalajtón.*

MOSOLYGÓ. *széket visz az ablakhoz, rááll és a letört függönyrudat emelgeti.* Unalmas munka, szeget kérek.

KAMILLA. *fel s alá futva s a szobát rendezve.* De hol késik az a leány?

NEGYESEDIK JELENET

Előbbieket, Irén.

IRÉN. Mindjárt öt óra lesz.

KAMILLA. Siessünk, siessünk. Jer te is segíteni. Szedd rendbe a székeket, s töröld le a bútorokat.

* célzás Herkules (Héraklész) tizenkét legendás tetteire, különösen Augiász istállójának kitisztítására.

IRÉN. Mire való e szokatlan fényűzés, mama?

KAMILLA. Hogy mersz rezonírozni, mikor én parancsolok? Egy, kettő, három, rajta! Tovább rendezi a szobát. *Irén ezalatt a bútorokat törölgeti.*

MOSOLYGÓ. Szeget kérek - másképp nem áll meg.

KAMILLA. Hol van egy szeg?

IRÉN. Tegnap láttam egyet a levesestálban.

KAMILLA. *keresve.* Ki tudja, hová lett azóta?

MOSOLYGÓ. Unalmas itt állni egy lábon - szeget kérek.

KAMILLA. Mindjárt, mindjárt. Itt van a pamlagon, - hogy kerülhetett ide? Ha a birka beleült volna! *Mosolygónak adja a szeget.*

MOSOLYGÓ. Bégetett volna.

IRÉN. Micsoda birka, mama?

KAMILLA. Aranyos birka. Nyisd ki az ajtókat, hadd menjen ki ez a kapadohányfüst.

MOSOLYGÓ. Kalapácsot kérek.

KAMILLA. Nincs.

MOSOLYGÓ. Mivel verjem be a szeget?

KAMILLA. Bánom is én, akármivel. Az öklével.

IRÉN. Mindjárt behozom a mozsártörőt. *Kiszalad, s egy mozsártörővel jó vissza, melyet Mosolygó kezébe ad.*

KAMILLA. *székre áll s a képeket tisztogatja.* Ezek a pókok is máshova vihették volna hálójukat. Irén, menj, menj, vedd fel a fekete ruhádat.

IRÉN. Miért, mama?

KAMILLA. Először, mert az a legjobb ruhád; másodszor, mert egy vértanú árvájának örök gyászban illik járni. - Valamennyi kép üvege el van repedve.

MOSOLYGÓ. *ezalatt beverte a szeget, s a függönyt megigazítja. Leszáll a székről.* Most az írásokat rakom el - kompromittálók.

IRÉN. Mehetek már öltözni, mama?

KAMILLA. Igen. Tedd nyakadba a fekete gyöngyöket, azok is gyászosak.

IRÉN. Hiszen a múlt héten vittük a zálogházba.

KAMILLA. Akkor ne tedd föl.

MOSOLYGÓ. *felnyalábolja a leveleket, egy a földre esik.* Hová vigyem ezt a sok kompromittáló dokumentumot?

KAMILLA. *leszáll a székről.* A másik szobába. Maradjon itt, míg a vendég el nem megy, és készítse el a leveleket. Első az üzlet. Irén, ha felöltöztél, jöjj vissza, s ha vendégeket találsz itt, úgy viseld magad, mint egy előkelő kisasszonyhoz illik. El ne felejts engem minden

harmadik szónál mamának szólítani. Igen, mama - nem, mama - olyan szép, olyan megható az, ha a gyászoló árva szól így a gyászoló özvegyhez. Megindul a szíve annak, aki hallja. Siess öltözni.

IRÉN.

Igen, mama. *El.*

ÖTÖDIK JELENET

Kamilla, Mosolygó.

KAMILLA.

Hát maga mit áll itt ezzel a nyaláb levéllel? Mondtam már, hogy menjen a másik szobába.

MOSOLYGÓ.

Hosszú látogatás - unalmas várakozás - inkább hazamennék.

KAMILLA.

De hátha szükségem lesz magára? Maradjon csak itt. *Kezébe adja a korsót.* Itt van, ha megunja magát, diskuráljon evvel.

MOSOLYGÓ

a korsóba néz. Van még benne - várhatok. *El.*

HATODIK JELENET

KAMILLA

egyedül föl s alá jár, egy-egy bútordarabot igazítva, törölve; az ajtókat, ablakot betéve. Így ni, most már van annyi előkelőség a szobában, amennyi egy vértanú ezredes nyomorban sínylődő özvegyétől elvárható. Ez a birkán meggazdagodott úriember nagy véleményekkel van felölve, és úgy látszik, mindent elhisz. Ne is csalódjék. Találjon itt előkelőséget, ízlést, rendet... észreveszi a tányért az asztalon. Ejnye! ezt a tányért itt felejtették a csontokkal. Jó, hogy észrevettem. Fölveszi és az ajtóhoz menve kikiált. Mosolygó! Itt van, vegye el azt a tányért. Visszatér. Találjon itt ízlést, rendet, tisztaságot a nyomorúságban is. Minden darab finom, de kopott és rongyos... ez az igazi nemes szegénység. Reményilem, az aranyos birka ki fog rukkolni egy százassal. Meglát egy levelet, melyet Mosolygó a földre ejtett. Fölveszi. Hát ez mi? Az egyik levél, mégpedig éppen a kanonokhoz szóló. Ezt jó lesz eltenni láb alól, még gyanúba hozhatna. Az íróasztal fiókjába rejti. Körülnéz. Most már jöhet a vendég, minden rendben van. A pipafüst is kiment úgyahogy, a pecsenye és sör szaga is. De mégsem ártana valamivel előkelőbb illat. Ugyan hová lett az ecetes üveg? A ruhaszekrényből elővesz egy üveget, és belőle meghinti a padlót és a bútorokat. Erős illat, de előkelő. Az üveget a pamlag alá rejti, azután a pamlagra dől. Mindjárt itt lesz. Lépteket hallok a konyhában, jön már. Kopogás az ajtón. Bágyadt hangon. Szabad! Mi az? Senki? Újabb kopogás. Ejnye, hogy az angyalok trombitáljanak a füledbe. Erős hangon. Szabad! Az ajtó lassan felnyílik, először egy hosszú cylinderkalap látszik, aztán lassan belép Timót.

HETEDIK JELENET

Kamilla, Timót.

- TIMÓT *az ajtóban megáll, bókolva.* Alácsszolgája! alácsszolgája! Bocsánat, senkit sem találtam a konyhában.
- KAMILLA. Előszobában.
- TIMÓT. Ó, bocsánat! Az előszobában senkit sem találtam, és kopogni bátorkodtam. Nem tudom, jó helyen járok-e? A folyosó oly sötét, hogy az ajtószámokat alig lehet elolvasni - bocsánat!
- KAMILLA. Kit tetszik keresni?
- TIMÓT *egy levelet nézve.* Szederváry Kamilla vértanú özvegy önagyságát.
- KAMILLA. Én vagyok.
- TIMÓT *bókolva.* Örvendek, örvendek. Én Timót Pál vagyok, bocsánat! Méltóztatott leveletemet kapni?
- KAMILLA. Örvendek, hogy szerencsém van; tessék helyet foglalni.
- TIMÓT *bókolva közeleg.* Óhajtottam személyesen tenni tiszteletemet. *Egy székre ütődik.* Bocsánat.
- KAMILLA. Kissé szegényesen vagyunk; boldogult férjem javait elkobozták; ez antik bútorokat nem cserélhetem föl újakkal; de azért csak tessék helyet foglalni. Talán nem törik össze a szék.
- TIMÓT. Ó, kérem, pompás ülés esik rajta. *Leül, kalapját térdére helyezve. Félre.* Most nem tudom, le kell-e a kesztyűt húzni, vagy kezemen hagyni? *Zavartan húzogatja kesztyűjét.*
- KAMILLA. Nagyon örülök, hogy szerencsém lehet becses látogatásához. Legalább meg méltóztatik győződni, hogy levelemben nem volt egy szó hazugság sem.
- TIMÓT *zavartan.* Ah, kérem - bocsánat, azt hiszem, csak a jobb kézről kell lehúzni.
- KAMILLA *meglepetve.* Mi tetszik?
- TIMÓT. Ó, kérem - bocsánat - semmi. *Nagy erőlködéssel lehúzza jobb kezéről a kesztyűt.*
- KAMILLA. Nemes szegénységemet önérzetes büszkeséggel viselem. Tűröm a nyomort és örömmel szenvedek, de dicső férjem, a hős vértanú emlékét nem gyalázom meg; s azért még egyszer mondom, örülök, hogy személyesen méltóztatik meggyőződni levelem igazságáról.
- TIMÓT. Ó, kérem, bocsánat, nem azért jöttem. Hogy is mertem volna kételkedni? Ellenkezőleg, a tisztelet, a vonzalom, a rokonszenv a hős vértanú családja iránt, forró vágyam előkelő ismeretségek után -

KAMILLA. Ah! a mi előkelőségünk igen szomorú és sokkal jobb dolgunk volna, ha az alsó rétegekhez tartoznánk. A fényes név, melyet viselek, dicsőült vértanú férjem emléke, kötelességemmé teszi, hogy nyomorúságomat sötét homályba rejtsem, és némán tűrjem a sanyarú nélkülözéseket.

TIMÓT *meghatottan.* Nemes büszkeség!

KAMILLA. Valaha a jólét és fényűzés ölében éltem; a sors elvette mindenemet, csak nevemet és egyetlen gyermekemet hagyta meg. Az ő nevelésére szentelem minden erőmet; csak azért viselem e nyomorú élet terhét, hogy őt nagy nevéhez méltóvá tegyem, és elmondhassam, ha majd az égben találkozunk dicső vértanú férjemmel: Ugye meg vagy elégedve gyermekeddel, ki nagy nevedet viseli?

TIMÓT *szemeit törölve.* Nagy lélek, dicső anya, örülök, hogy szerencsém van.

KAMILLA *félre.* Ezt jól megoldoztam. *Fenn.* Íme, uram, ez az én életem feladata; ezért nyújtom ki esengő kezemet a hasonló nagy lelkek felé; igen, büszkén mondom, csak az egyenrangúak felé.

TIMÓT. Ó, kérem, túlságos megtiszteltetés részemre, nem vagyok rá méltó...

KAMILLA *hirtelen.* De csak legyen rá méltó. *Félre.* Nagyon magas hangon kezdtem - még csupa szerénységből semmit sem ad. *Fenn.* Ön túl szerény, uram, de érdemét el nem tagadhatja. Szeméből olvasom nemes lelkét, s én jól tudok olvasni, méltóztassék elhinni.

TIMÓT. Meglehet, hogy a lelkem nemes, bocsánat, de más nemességgel nem dicsekedhetem. Megvallom, én egész életemet birkatenyésztéssel töltöttem, s a finomabb körökben nemigen fordultam meg. Magam sem tudom, hogy, hogy nem; jó esztendők jártak a birtokra - nagyon meggazdagodtam - bocsánat, nem dicsekvésből mondom.

KAMILLA. Hogy gondolnám azt, kedves Timót úr? Kérem, üljön ide a pamlagra.

TIMÓT. Köszönöm, bocsánat, itt is jól ülök.

KAMILLA. Ó, dehogy ül, kényelmetlen szék az. Kérem, ide a pamlagra! Csak nem tagadja meg, hogy mellém üljön? *Timótot erővel a pamlagra ülteti.*

TIMÓT *feszesen ül, kalapját térdén tartva.* Köszönöm - nem vagyok alkalmatlan?

KAMILLA. Mily kérdés, kedves Timót úr! Tehát jó esztendők jártak a birtokokra? Nagyon meggazdagodott?

TIMÓT. Nem dicsekvésből mondom, csak azon bátorságom magyarázatául, hogy az eddiginél jobb társaságba óhajtok jutni. Keresetemmel felhagytam, s a fővárosba jöttem, hogy vagyonomból - hm - bocsánat - előkelő módon éljek.

KAMILLA. Nemes törekvés! Hiszen, már sok fényes ismeretséget kötött.

TIMÓT. Nem sokat, de van egy régi ismeretségem, s az nagyon fényes. Lehet mondani, hogy mindent családjának köszönhetek. Atyám az ő boldogult atyjánál szolgált, s tőle nyerte az első segítséget, mellyel nagy üzletét megkezdte. Fia pedig barátságára méltat - előkelő úr, finom gavallér - a legjobb körökbe fog bevezetni - Zátonyi Bence.

KAMILLA *megfeledkezve magáról.* No hiszen jó kezekbe került!

TIMÓT *megütődve.* Hogy tetszik ezt érteni?

KAMILLA *zavartan.* No igen, nagyon jó ismeretség, úgy értettem. Előkelő úr, családunkhoz is járatos. *Az ajtó nyílik.* Itt jó leányom. *Félre.* Hála Istennek, majd bakot lőttem.

NYOLCADIK JELENET

Előbbiek, Irén.

KAMILLA. Íme, uram, egyetlen gyermekem, kiről beszéltünk. Jer közelebb kedves leányom; bemutatom neked Timót Pál urat, a legnemesebb emberbarátok egyikét.

TIMÓT *feláll, a kesztyűt hirtelen jobb kezére húzza.* Van szerencsém, bocsánat - nem vagyok méltó - *zavartan hajtogatja magát.*

IRÉN *bókol, félre.* Szegény ember, milyen furcsa.

KAMILLA *Timótot visszahúzza a pamlagra.* Üljön le, kedves Timót úr, semmi ceremónia; úgy tekintem önt, mint családunk barátját. Ül le te is, gyermekem. Nem is hinnéd, hogy éppen most rólad beszélgettünk.

IRÉN *leül.* Igen, mama.

KAMILLA. Találd ki, kicsikém; mit mondtunk rólad? Nem tudod, kis bohó? *Félre.* Hát nem akar már kirukkolni valamivel? Majd ráterelem. *Fenn.* Nemde, kedves Timót úr, nevelésről beszéltünk? Hogy a szegény lánynak legjobb kincse a nevelés.

TIMÓT. Mindenesetre. A kisasszony bizonyosan zongorázik?

IRÉN. Nem, uram, nem tudok. *Kamillára esik tekintete, ki bosszúsan igent int fejével; félénken* de nagyon szeretem a zenét.

KAMILLA. Ah, Timót úr, de mennyire szereti a zenét; milyen kitűnően tudna zongorázni. De a szegénység! De a szegénység!

TIMÓT. Boldog volnék, ha e kitűnő neveléshez - bocsánat - tehetségem szerint - *zsebébe nyúl.*

KAMILLA *méltósággal.* Uram, ne sértsen meg! *Fölkel.*

IRÉN *fölkel, félre.* Hála Istennek, nem fogad el tőle pénzt.

TIMÓT *fölkel.* Bocsánat, nem akartam megsérteni - legtisztább szándékból -

KAMILLA. Ön látogatást tett nálunk, Timót úr, családdunkkal kívánt megismerkedni, szívesen láttuk, szívesen látjuk máskor is. Termeim mindig nyitva állanak ön előtt, mint jó barátunk előtt, kitől a baráti szívességet elfogadjuk, de nem az alamizsnát. Az üzleti dolgokhoz én nem értek, ezekre nézve tessék leányom gyámjával értekezni.

IRÉN *halkan.* Ó, mama, mit tesz?

KAMILLA *halkan.* Hallgass és mosolyogj. *Az ajtóhoz megy és beszél.* Mosolygó úr, kérem - *Mosolygó kilép a mellékajtón.*

IRÉN *Timóthoz.* Ó, uram, ön oly jónak, oly őszintének látszik, kérem, ne értse félre anyámat.

TIMÓT *zavartan áll, a tárcát félig kihúzza zsebéből; elragadtatva szemléli Irént.* Mindenesetre szerencsémnek tartom...

KAMILLA. Kedves Timót úr, engedje bemutatnom boldogult férjem régi barátját s leányom gyámját, Mosolygó Menyhért urat. Tessék vele elvégezni az üzleti ügyeket, melyekért ide fáradott. Ez az ő dolga, nekünk elég, ha kedves társalgásában gyönyörködhetünk. Ah! én nem értek az üzlethez, - ki nem állhatom azt a szót, hogy pénz. *Súgva Mosolygóhoz.* Mentül többet srófoljon ki belőle. *Fenn.* Isten önnel, kedves Timót úr; mi szobánkba vonulunk, nem háborgatjuk üzleti értekezését, de reményelem, nemsokára ismét lesz szerencsém. Viszontlátásra, kedves Timót úr. Jer, leányom, mi nem értünk az üzlethez. *El Irénnel.*

KILENCEDIK JELENET

Timót, Mosolygó.

TIMÓT *elbámulva néz a távozók után.* Alásszolgája, alásszolgája! *Megfordul, magában.* Mintha szemem világát vették volna el.

MOSOLYGÓ *félszemmel nézi Timótot, magában.* Sokat ígér - bárgyú pofa - jó fogás.

TIMÓT *magában.* Alig tudok magamhoz térni.

MOSOLYGÓ *köhögve.* Nagyságos úr, parancsára állok. Drága nevelés - szegény anya - imádja gyermekét - valódi angyal.

TIMÓT. Valóban az, s leánya is angyal!

MOSOLYGÓ. Öreg angyal - fiatal angyal - megérdemli a legbökezübb pártolást... Nekem is ő ad kenyeret... térjünk az üzleti ügyekre.

TIMÓT. Igen, igen. Szerencsémnek tartom; ha e nagylelkű nőt, ki nyomorúságában is jót tesz másokkal, kedves leánya nevelésében segíthetem. *Kiveszi tárcáját.*

MOSOLYGÓ *mohón.* Nyugtatóványt adok... akármilyen összegekről - sok jótékony-ság - drága nevelés - *leül az íróasztalhoz s tollát a tintába mártja, midőn az ajtó hirtelen felpattan, s föltett kalappal berohan Bence.*

TIZEDIK JELENET

Előbbiek, Bence.

- BENCE. Jó napot, jó napot! - *Észreveszi Timótót.* Ah, mi ez? Csakugyan ő! Hát te hogy kerültél ide? Szervusz, öreg! *Kezet fog vele.*
- MOSOLYGÓ *félre, bosszúsan.* Ördög hozta - sohasem lesz vége. *Fenn, tollát a tintába mártva.* Nyugtatóvány - milyen összegről?
- TIMÓT *Bence kezét rázva.* Örülök a szerencsének; foglalj helyet... nem - bocsánat, azt gondoltam, otthon vagyok.
- MOSOLYGÓ *hangosan.* Nyugtatóvány, milyen összegről?
- BENCE. Hát te járatos vagy Kamillához, a gyászos özvegyhez? és még nyugtatóványozod is a látogatásokat?
- MOSOLYGÓ. Üzleti ügy - sürgős.
- BENCE. Üzleti ügy? Megvetted talán a gyászos özvegy valamelyik uradalmát?
- TIMÓT. Azaz, hogy - nem tudom, szólhatok-e? Nem illik.
- BENCE. Nem illik? Hát te illetlenségeket követsz itt el?
- MOSOLYGÓ *fölkel az asztaltól, bosszúsan félre.* Mindent elront.
- TIMÓT *szégyenkezve.* Ó, kedves barátom, mit gondolsz? *Zavartan elfordul.*
- MOSOLYGÓ *megrántja Bence kabátját, súgva a szemével Timót felé vágva.* Balek - hagyjon magunkra!
- BENCE *súgva.* Bízsa csak rám, öreg! Nagy falat ez a maga fogára. *Fenn.* Elég az hozzá, kedves barátom, hogy jó csillagom vezetett ide. Úgyis kerestelek mindenütt. Fontos mondanivalóim vannak. *Leveszi kalapját.*
- TIMÓT. Nagyon le vagyok kötelezve; de talán előbb ezzel az úrral végeznék.
- MOSOLYGÓ *zsebéből sipkát vesz ki, s fejére teszi.* Nem vagyok úr - ajánlom magamat - majd máskor. *El.*

TIZENEGYEDIK JELENET

Timót, Bence.

- BENCE *nevetve.* Különös ember!
- TIMÓT. De becsületes.
- BENCE *nevetve.* Ő, tetőtől talpig! Nem is járhatna másképp e házhoz; ide csak becsületes emberek járnak. Ő, más fajtát be sem fogadna e szent özvegy.
- TIMÓT *lelkesülten.* Jól mondd, szent özvegy - a dicső vértanú özvegye.

BENCE. Ó, igen, a legdicsőbb vértanúé. Ismered történetét?

TIMÓT. Csak úgy nagyjából. Annyit tudok, hogy büszke lehetek ez ismeretségre. És mily gyönyörű, kedves leánya van! Ó, barátom! mit tudsz róla?

BENCE. A vértanúról, özvegyről vagy lányáról?

TIMÓT. *szégyenkezve.* Mind a háromról.

BENCE. Jót, csupa jót, majd apránként te is mindent megtudsz. De jó hírt hozok számodra; holnap fényes társaságba vezetlek; már bejelentettek, nagy érdekléssel várnak.

TIMÓT. Szederváryék is ott lesznek?

BENCE. *figyelmesen nézi.* Szederváryék?... Ah! a gyászos özvegy és leánya? He, te kópé!

TIMÓT. *szégyenkezve.* Ó! mit gondolsz?

BENCE. Nem lesznek ott; a vértanú özvegye nemes elvonultságban él; de lesznek mások - szép nők, szép leányok. Te kópé, nem is tudod, mennyi hódítást tettél már. Tudd meg és szédülj el a boldogságtól; tegnap is a három legszebb leány kérdezősködött nagy érdekléssel felőled; azt mondták, soha ilyen kedves, érett férfiút nem láttak.

TIMÓT. És Szederváryék sohasem járnak társaságba?

BENCE. *félre.* Ah! mi ez? *Fenn.* Ó, nem! Szegény család ez, bár előkelő és igen tisztességes. Tudtommal a leánynak már több kérője is volt.

TIMÓT. *ijedten.* Valóban? És egyiket sem fogadta el?

BENCE. Majd megtudod annak idején. De most elég volt a beszéd. Tudod-e, hogy nagyon megfélemlítettünk magunkról? Idegen helyen ily sokáig fecsegni ellenkezik minden finom modorral.

TIMÓT. *ijedten.* Azt hiszed?

BENCE. Mindenesetre. Menj hát most a kávéházba, és várj rám, míg elvégzem itt látogatásomat; nem fog sokáig tartani.

TIMÓT. Nem illenék előbb a hölgyektől elbúcsúzni?

BENCE. Világért sem. Ellenkezik a finom modorral. Menj, menj; mert különben nagyon megszólhatnak. A viszontlátásig - nemsokára ott leszek. *Kituszkolja az ajtón.*

TIZENKETTEDIK JELENET

Bence egyedül.

BENCE. Az én aranyos barátom ugyan mélyen bepillantott a kis Irén szemébe. Hahaha! A gyászos özvegynek sem akadt még ily fanatikus tisztelője. Vajon mennyire ment vele? De ez az érdeklődés a kisleány iránt... hm - komoly érzélem ez, vagy csak olyan felcsapó

láng e vén gyermek szívében? Meg kell róla győződnöm, s akkor kezemben lesz az aranybánya kulcsa. *Az oldalajtóhoz megy, s beszél.* Dicső vértanú özvegy, tessék kísétálni, tiszta már a levegő. *Kamilla bosszúsan jön ki az oldalszobából.*

TIZENHARMADIK JELENET

Bence, Kamilla.

KAMILLA. Maga ugyan szép dolgokat csinál; elrontja a legszebb keresetemet! Mi a szélvész hozta ide éppen akkor, mikor az a derék kedves Timót legalább száz forinttal akart kirukkolni? Most már sírva nézhetek utána. Ki tudja; megkaparinthatom-e még valaha vagy sem? Aztán micsoda bolondokat beszélt maga neki? Hiszen, ha egy szikra esze van annak az embernek -

BENCE. De nincs egy szikra sem... Ó, szent özvegye a dicső vértanúnak! Másképp csak nem gondolja, hogy oly rendületlenül hinne a vértanúban? Különben láttam, dicső özvegy, hallgatózni méltóztatott az ajtón; nem szükséges hát bővebben igazolnom magamat.

KAMILLA. Elég az hozzá, hogy egy krajcárt sem adott, pedig akart.

BENCE. Ne féljen, nemes lelkű angyala a jótékonyságnak, nem szalasztotta el. Jót állok róla, hogy tízszeresen kipótolja azt, amit ma elmulasztott. Ha tetszik, akár előleget adok rá. No, mennyi tetszik? Szóljon, dicső hölgy, ne szégyellje magát, akármennyit kérni. Ha sokat kér, úgysem adok. *Kiveszi tárcáját.*

KAMILLA. *meglöki Bencét.* Ugyan menjen; lehet is magával okosan beszélni! Isten neki, adjon hát ötven forintot.

BENCE. Csak? Szerény kívánság egy ezredes özvegyétől.

KAMILLA. Adjon hát százat.

BENCE. Nem; maradjunk az ötvennél. Ezt is egy föltétel alatt...

KAMILLA. Tudtam, hogy föltétel lesz; na hát mi az?

BENCE. Adjon ma estélyt.

KAMILLA. Micsodát?

BENCE. Estélyt - kevés, de válogatott társasággal. Timótot majd elhozom én.

KAMILLA. Elment az esze?

BENCE. Meglehet, másképp nem adnék ki ötven forintot.

KAMILLA. Hogy adjak én estélyt?

BENCE. Hogy? Hát meggyújtanak egynéhány lámpát, meghívnak egynéhány vendéget, megterítik az asztalt, megfőzik a teát.

KAMILLA. Igen, de ha nincs lámpa, melyet meggyújtunk, nincs abrosz, mellyel asztalt terítsünk...

BENCE. S a többi, s a többi. Értem... itt az ötven forint. *Pénzt ad Kamillának.*

KAMILLA. De legalább Timótót ne hozza el.

BENCE. Éppen az ő kedviért lesz az egész.

KAMILLA. De gondolja meg, ma fordultam hozzá segélyért. Mit fog gondolni... nem, ezzel nem törődöm... de mit fog adni, ha itt nyomorúság helyett dínomdánomot talál?

HENCE. Ne féljen, ó, megszorodott szívű özvegy - bízza ezt rám. *Gondolkozva.* Különben, ha éppen csak az kell, hogy nevet adjunk az estélynek, jelentse ki a vendégkoszorúnak, hogy az én eljegyzésemet ünnepeljük.

KAMILLA. Eljegyzését? Csak nem akar engemet feleségül venni?

BENCE. Isten mentsen, ó, magasztos özvegy! Nem mernék a dicsőült vértanúval konkurálni. Hanem, úgy hiszem, van leánya is...

KAMILLA. *könyökével oldalba löki.* Ugyan ne bolondozzék! Csak nem venné el Irént?

BENCE. Még nem tudom, de meglehet - majd meglátjuk.

KAMILLA. S azt hiszi, odaadnám magának?

BENCE. Meg vagyok győződve róla.

KAMILLA. Hogy boldogtalanná tegye?

BENCE. Miért, oh gyöngéd szívű anya.

KAMILLA. Maga venne el egy fiatal gyermekleányt? Ugyan nézzen a tükörbe!

BENCE. Mindennap belenézek, dicső hölgy!

KAMILLA. És látja ezt a kiélt ábrázatot?

BENCE. Legalább ismerem az életet.

KAMILLA. Ezt a kopasz főt?

BENCE. Mély gondolkozó tehetség jele.

KAMILLA. Az ám, negyven év jele... s milyen negyven évé!

HENCE. A világ már tíz év óta csak harmincévesnek tart.

KAMILLA. Nincs semmi hivatala.

BENCE. Van eszem.

KAMILLA. Igen, esze a mások zsebéből élni.

BENCE. Ez a legnagyobb tudomány.

KAMILLA. Semmi vagyona.

BENCE. Hát családom, nemesi címerem?

KAMILLA. Köszönöm szépen, hét szilvafa, az is csak olyan fertályos.

BENCE. Jó árnyéka van a szilvafának.

KAMILLA. Nem, leányomat nem teszem boldogtalanná.

BENCE *hangsúllyal.* Nem is leányáról van szó, hanem Irénről.

KAMILLA *zavarral.* Mi az? Nem értem...

BENCE. Dehogynem! Sok szép tulajdonságomat elsorolta, óh nemes vértanú özvegy... de egyet kifelejtett a litániából, azt, hogy én is Küküllő vármegyei vagyok.

KAMILLA *mindig nagyobb zavarral.* Bánom is én.

BENCE. No hisz én se bánom; sőt ellenkezőleg, örülök rajta, mert ennek köszönhetem, hogy szerencsém volt megismerni a küküllődombi harangozó leányát. Pogány egy leány volt. Elmondjam kalandjait?

KAMILLA. Ne bolondozzék.

BENCE *igen gyöngéden.* Nem mondom el, mert megsérteném velők a tisztas özvegyi füleket. Csak úgy távolról érintem, hogy viharos életfolyama alatt különös vonzódást tanúsított a dicső hadsereg tisztjei iránt, s harcias hajlamai annyira ragadták, hogy a hadjáratokban is részt vett, s bájainak útlevelé mellett gyakran kitűnően pótolta a tábori postát, sőt meglehetősen sikerrel kémkedett is; csak abban különbözvén a közönséges paraszt kémektől, hogy ha valami nagyon szép szemű tisztre akadt az ellenséges hadseregben, ennek is szívesen tett hasonló apró szolgálatokat.

KAMILLA. Rágalom!

BENCE. Okmányaim vannak, s azokat nem Mosolygó csinálta. A hős amazon azt az oktalanságot követte el, hogy sajátkezűleg írta leveleit. Tele vannak helyesírási hibákkal, de olvashatók. Megmutassam?

KAMILLA. Jól van, jól; de mit akar ezekkel a régi históriákkal?

BENCE. Ó, jól tudom, hogy a szent özvegy nem hallgatja szívesen egy ily kalandos hölgy viselt dolgait. Nem is botránkoztatom tovább; nem mondom el, hogy kilépve a hadseregből, hamis név alatt, koholt iratokkal kezdett özvegykedni s a jólelkű emberek együgyűségéből élni, mert még azt kérdezné tőlem, hogy ezeket a büntetésre méltó cselekményeket mért nem jelentem fel illető helyökön? Csak annyit említek még, hogy mikor kivénült a kalandokból, s mint gyászoló özvegy, az emberi irgalmasságot tőkésítette maga számára, bölcsen meggondolta, hogy az özvegy mellett egy árva meg fogja kétszerezni a tőke kamatait. Hogy, hogy nem, szerzett tehát egy kis csecsemő leányt...

KAMILLA. Hát aztán? Jót tettem vele, szülei elhaltak, a szemétdombon veszett volna el. Én legalább fölneveltem; anyja voltam - és szeretem, igazán szeretem, és ő is szeret - azt hiszi, igazán mamája vagyok... *Sírva fakad.*

BENCE *átkarolja Kamilla derekát, és könnyező arcát törli. Ó, drága gyöngyei az anyai szeretetnek! Mily szép lesz, ha majd a szerető vő fogja ezeket letörölni, ha csak el nem taszít a kérlelhetetlen anya, mi?*

KAMILLA *sírva. Ugyan menjen, lehet is magától valamit megtagadni. De legalább megbecsülje.*

BENCE. Ne aggódjék, nemes mintája az anyai szeretetnek! Különben még semmi sem bizonyos; csak annyit mondok, hogy meglehet, még nem határoztam...

KAMILLA. Hát mire vár még?

BENCE. Áldására, szent özvegy - és még valamire.

KAMILLA. Menjen, az ember sohasem tudja, hányadán van magával.

TIZENNEGYEDIK JELENET

Előbbie, Irén.

IRÉN *belép; Bencét észreveszi, vissza akar vonulni. Bocsánat, mama, azt hittem, egyedül van.*

BENCE. Csak lépjen be kedves gyermek; ne riadjon vissza legjobb barátjától. *Megfogja Irén kezét, s Kamilla elé vezeti. Íme, a legnemesebb anya karjaiba vezetem gyermekét. Szívem tele van, de még nem tudom, mivel. Tartsa függőbe áldását, ó, magasztos anya, s verjen addig lakatot bíbor ajkaira. Viszontlátásig! El.*

TIZENÖTÖDIK JELENET

Kamilla, Irén.

IRÉN. Úgy látszik, mama, ez a Bence úr gúnyt űz belőlünk.

KAMILLA *ellágyulva. Szegény leány... Hirtelen összeszedve magát - haragosan. Hogy mersz így beszélni családunk legjobb barátjáról? Azt várnád talán, hogy kezet csókoljon neked, te hercegnő! Mi az? mit mondtál?*

IRÉN. Semmit, mama.

KAMILLA. Szerencséd! Most hát ide ügyelj! Sok dolog lesz, estélyt adunk ma -

IRÉN *örömmel. Igazán? Ó, mint örülök!*

KAMILLA *ellágyulva. Szegény gyermek! úgyis ritkán mulatsz. Haragosan. Persze, neked is mindig csak a mulatságon jár az eszed! Nem gondolod meg, mennyit fáradok, szenvedek érted.*

IRÉN. Ó, igen, mama, én hálás vagyok érte!

KAMILLA *gyöngéden.* Tudom, hogy hálás vagy. *Haragosan.* Nem elég az, szófogadónak is kell lenni.

IRÉN *megcsókolja kezét.* Mindenben az leszek; parancsoljon.

KAMILLA. Parancsolok is... *Erővel elfojtja ellágyulását.* Hívd be a szakácsnét!

IRÉN. Igen mama. *El.*

KAMILLA *magában.* Igazán, csaknem erőt vett rajtam a megindulás. Szánom ezt a szegény gyermeket... Ah, de fenn kell tartani a tekintélyt, kezében vagyok annak a kötnivaló Bencének! Csitt! jönnek már.

TIZENHATODIK JELENET

Kamilla, Irén, Borcsa.

KAMILLA. Borcsa, nagy mondanivalóm van.

BORCSA. Nekem is.

KAMILLA. Estélyt adok.

BORCSA. Én meg elmegyek.

KAMILLA *meglepetve.* Elmég? Hová?

BORCSA. Hát más helyre.

KAMILLA. Leányzó, mit jelent ez?

BORCSA. Hát biz ez csak azt jelenti, hogy meguntam bér nélkül szolgálni, lótni-futni s egy héten hétszer feküdni le éhesen.

IRÉN. Édes Borcsa, kérem...

BORCSA. Ne szóljon a kisasszony, mert akkor mindjárt ellágyul a szívem, pedig már reggel óta keményítem. Úgyis csak a kisasszony kedvéért tűrtem ezt a kutyának való életet. Hat hónapi bérem van már benn, és legalább ha jóllaknám mindennap. Csak azt várjam! egyebet se kapok kávénál, az is cikória.

KAMILLA *méltósággal.* Én sem eszem egyebet.

BORCSA. Lehet, hogy az úri gyomor megbírja, de én már beleuntam. Aztán még szuárét akar adni! Ugyan miből? Ha pénze van, miért fogja el a szegény cseléd bérét?

IRÉN. Édes Borcsa, hiszen meg fogja kapni.

BORCSA. Jaj, ne szóljon a kisasszony, mert mindjárt meglágyul a szívem. Nem, nem maradok tovább egy pillanatig sem, ebben a nyomban megyek pakolni, aztán tessék szuárét adni.

IRÉN. Mama, talán meg lehetne adni a bérét.

BORCSA *befogja a fülét.* Jaj, ne szóljon a kisasszony, mert még itt maradok.

KAMILLA. Mennyi béred van benn, nyelves leány?

BORCSA. Hat hónap, hat forintjával.

KAMILLA. Harminchat forint. Elég lesz, ha ötöt adok?

BORCSA. Nem, elmegyek; kérem a könyvemet.

KAMILLA. Itt van tíz forint, aztán fogd be a szádat. *Pénzt nyújt felé.*

IRÉN. Elégedjék meg, édes Borcsa, majd megkapja a többit is. Látja, nagy szükségünk van magára.

BORCSA *elveszi a pénzt.* Jaj, minek szólt a kisasszony? Tudtam, hogy akkor itt maradok.

KAMILLA. S most, hallgass reám, ne fecseggj.

BORCSA. Tessék parancsolni.

KAMILLA. Mit adjunk vacsorára?

BORCSA. Kávét! Hány vendég lesz?

KAMILLA. Igaz, erről meg is feledkeztem. Előbb a vendégeket meg kell hívni. Menj, hívd fel a házmestert. *Borcsa el.* Ugyan, kit hívjunk meg, hogy előkelő színe legyen a társaságnak? Ah, jó! Bankóék úgyis itt laknak a házban, s azok igazi urak, csak pénzők nincs.

IRÉN. Annál többet beszélnek róla.

KAMILLA. Ne szólj bele, ha én beszélek. Ez már kettő; Zátonyi, Timót négy; velünk hat - ráadásul hetediknek Mosolygó, legyen neki is egyszer jó napja szegénynek. Ül le, írj egypár sor meghívót.

IRÉN *az asztalhoz ülve.* Mikorra?

KAMILLA. Mindjárt ma este. Eljönnek ezek mulatni, ha éjfélkor költik is fel őket. A házmester elviszi, éppen itt jó.

TIZENHETEDIK JELENET

Előbbiek, Borcsa, házmester.

BORCSA. Itt van a házmester úr.

HÁZMESTER. Jókor méltóztatott hívatni - éppen felkészültem.

KAMILLA. Legyen oly jó -

HÁZMESTER. *írást vesz ki zsebéből.* Előbb, kérem, tessék e csekélységet elintézni.

KAMILLA. Hát ez micsoda?

HÁZMESTER. Nyugtatóvány.

KAMILLA. Nyugtatóvány! Micsoda nyugtatóvány?

HÁZMESTER. Két fertályról a házbér, mellyel hátralékban méltóztatott maradni.

KAMILLA. Ez már mégis sok!

HÁZMESTER. Dehogy sok, kérem alássan, mindössze csak száz forint. Ha bált ad a nagyságos asszony, ezt is kifizetheti...

KAMILLA. Rettenetes! Ezek az emberek azt hiszik, az ő számukra szerzem a pénzt!

HÁZMESTER. *méltósággal.* Nem megyek el eredmény nélkül; a háziúr odalenn van, s tekintélyemet és hivatalomat kockáztatnám. Pénzt kérek, vagy baj lesz.

KAMILLA. Itt van hát ötven forint. Többet nem adhatok, ha kínpadra vonnak is.

HÁZMESTER. Egyelőre ezt is elfogadhatom állásom kockáztatása nélkül. Tessék az egyik nyugtatvány. Ajánlom magamat.

KAMILLA. Várjon, legalább szolgálja le zsarolását. Irén, készen van már a meghívó?

IRÉN *átadja.* Tessék, mama.

KAMILLA *a házmesternek adja.* Ezt vigye tüstént Bankó úrhoz; aztán szóljon be a negyedik emeleten Mosolygó úrhoz, s mondja meg neki, hogy azonnal jöjjön hozzám. Várjon csak. Úgy tudom, van magának egy ügyes kamasz fia.

HÁZMESTER. Nagyon ügyes fű, hivatalom leendő örököse.

KAMILLA. Adja ezt kölcsön ma estére inasnak, legalább jó vacsorát kap. - Ha nem adjon rá valami veres mellényt, vagy olyan egyenruha formát.

HÁZMESTER. Igenis, majd ráadom hajdani egyenruhámat, melyet inasi rangomban viseltem. Volt szerencsém. *Méltósággal el.*

KAMILLA. Ötven forintot vitt el ez a zsebmetsző. Most már csak tíz maradt; mit kezdjünk el? Borcsa, mi van a háznál?

BORCSA. Semmi.

KAMILLA. Ez nem sok. Eredj le tüstént a Tulipán szabónéhoz, és kérj kölcsön - várj, hogy el ne felejtse - a kisasszony majd felírja. *Irén az íróasztalhoz ül, s Kamilla szavait felírja.* Két lámpa petróleummal - egy font millygyertya - nyolc gyertyatartó - egy tucat metszett pohár - evőszerek tíz személyre - négy font cukor. Teát, rumot majd Bankóéktól kérünk, vagy szükség esetén veszünk. Leírtad, *Borcsának adja.* Itt van. Indulj, fordulj! *Borcsa el.*

IRÉN. Adjon nekem is valami dolgot mama.

KAMILLA. Rendezzük el a szobákat. - Ez a terem lesz legfényesebben megvilágítva, ide állítjuk a két lámpát. Az egyik oldalszobában a férfiak fognak kártyázni, a másikban vacsorára terítünk. Igaz, mit adjunk vacsorára?

BORCSA *visszajő.* Tisztelteti a Tulipán szabóné, s azt izeni, hogy csak úgy adja kölcsön azokat a holmikat, ha urával együtt őt is meghívják a szuáréra.

KAMILLA. Isten neki; két vendéggel több vagy kevesebb, meg se kottyán. Mondd neki, hogy szívesen látom, de teát és rumot is hozzon magával tizenkét személyre. *Borcsa el.*

IRÉN. Hát a vacsoráról nem gondoskodik, mama?

KAMILLA. Neked is mindig az evésen jár az eszed.

IRÉN. Nem én, de Bankó úr, tudom, nem elégszik meg csupán teával.

KAMILLA. Bízd azt reám. Ha még hitelem volna a szomszédban, állítanék én ki oly lakomát, hogy hetedhét országra szólna; de azzal a tíz forinttal azt sem tudom, mihez fogjak. - Menj el a fűszeresboltba - az öreg boltos mindig kalapot emel, ha a kapuban találkozunk. Próbáld meg, talán ad hitelbe egynéhány üveg pezsgőt. *Irén el, Kamilla utána kiált.* Ha másféle bort ad, azt is fogadd el.

TIZENNYOLCADIK JELENET

Kamilla, Tulipánné, utána két szabóinas kosarakban hozza a lámpákat, evőszereket stb.

TULIPÁNNÉ. Itt vagyunk mindenestül, szomszédasszony. Hová tegyük a holmikat?

KAMILLA. Csak ide, kérem, az oldalszobába. *Kinyitja az oldalajtót, s a két szabóinast kosarastul bebocsátja.*

TULIPÁNNÉ *bekiált az ajtón.* Rakjatok mindent szépen az asztalra, el ne törjeteك valamit, mert hátrakötöm sarkatokat. *Kamillához fordul.* Hát csak bál lesz ma, bál?

KAMILLA. Nem annyira bál, mint estély.

TULIPÁNNÉ. Csak? Sajnálom. Azt hittem, bál is lesz; gondoskodtam volna jó táncosokról. Van hét legényünk, úgy táncolnak, mint a szélvész. - *Csengés hallatszik a szomszédban.* Szent Isten! eltört valami. *Besiet.*

KAMILLA. No hiszen még az kellene, hogy hét éhes szabólegényt is hozzon a nyakamra.

TULIPÁNNÉ *kijő, maga előtt kergeti a szabóinasokat.* Takarodjatok; majd megtanítalak én koccintani. *Szabóinasok elfutnak.* Nem tört el semmi, csak ezek a betyárok koccintottak az üres poharakkal. No, most megyek én is öltözni. Ne féljen szomszédasszony, nem válunk szégyenére az úri társaságnak. Az uram már ott ül a frizérnél, én meg olyan selyemruhát veszek magamra, hogy csak úgy suhog. Ne féljen, tudjuk mi a módját... forogtunk már úri társaságban. *El.*

KAMILLA. Ez a Tulipán szabóné úgy el van ragadtatva, hogy örömeben talán pénzt is adna kölcsön. Nem árt megpróbálni, ha még utolérem. *Az ajtóhoz siet, de szemben találkozik Irénnel és Borcsával, kik után egy bolti szolgáló kosarat hoz borospalackokkal.*

TIZENKILENCEDIK JELENET

Kamilla, Irén, Barcsa, Bolti szolga.

KAMILLA. Éljen! meg van mentve a haza! Vigye be, kedves barátom a másik szobába a kosarat. *Bolti szolga el az oldalajtón.*

BORCSA. Szeretném már tudni, főzünk-e vacsorát, vagy nem?

KAMILLA. Mindjárt! ne nyelvelj! *Súgva Irénhez.* Sokáig kérette magát?

IRÉN. Ó, nem! Azt mondta, elég ha holnap fizetünk.

KAMILLA. A holnap Isten kezében van.

BOLTI SZOLGA *jő az oldalszobából.* Tessék a számla.

KAMILLA. Jól van, jól. *Pénzt ad neki.* Itt van; igyék egészségemre.

BOLTI SZOLGA. Köszönöm; a pénzért majd feljövök holnap. *El.*

BORCSA. Hát a vacsora?

KAMILLA *kezébe nyomja a számlát.* Nesze, ezzel begyűjthatsz. *Irénhez.* Most megyek a konyhába, a vacsoráról tanácskozni. Te addig terítsd fel az asztalokat, gyűjtsd meg a csillárokat, szóval, szedd rendbe a termeket, mindjárt gyűl a vendégkoszorú. *Menet találkozik az ajtóban Jankóval.* Ah! megjött már a komornyik! Maradj itt a terem ajtajában, és tedd kötelességedet. *El Borcsával.*

HUSZADIK JELENET

Irén az egész jelenet alatt föl s alá jár, az asztalokat rendezve, a lámpákat, gyertyákat gyűjtve. Jankó combig érő vörös mellényben, bokáig érő rongyos kék frakkban, nagy sárga gombokkal; a középajtóhoz támaszkodik.

JANKÓ *szünet után.* Kisasszony!

IRÉN. Mi kell, Jankó?

JANKÓ. Hát aztán sokáig kell ezt az ajtót támogatnom?

IRÉN. Ameddig a multság tart, Jankó.

JANKÓ. Igen ám; mert azt mondta apámuram, mikor rám adta ezt a mundért, hogy jó vacsorát fogok kapni, meg bort is.

IRÉN. Lesz minden, Jankó, csak jól végezd a dolgodat.

JANKÓ. Hát aztán mi lesz a dolgom?

IRÉN. A vendégek felöltőjét levenni, az érkezőket bejelenteni, az asztalnál szolgálni.

JANKÓ. Hát akinek nem tudom a nevét, hogy jelentsem be?

IRÉN. Attól megkérdezed.

JANKÓ. No, ezt a munkát megbírom, hanem aztán jó vacsorát adjanak és sokat. Azt mondta édesapám, neki is vigyek a zsebemben valamit.

IRÉN. Ne félj, Jankó, minden lesz. *Darvas megjelenik az ajtóban, Jankó útját állja.*

JANKÓ. Mi a neve? Hadd jelentsem be.

HUSZONEGYEDIK JELENET

Előbbieket, Darvas.

DARVAS. Jelentse be Darvas Károlyt, ha jelenteni kell.

IRÉN *élénken megfordul.* Ah, Darvas úr!

JANKÓ *jelentve.* Darvas Károly. *Hátravonul az a ajtóból.*

DARVAS *belép.* Szerencsét kívánok, kisasszony, ez új berendezéshez.

IRÉN. Ó, Darvas úr, kérem, ne nevéssen ki; de a mama estélyt ad ma és - és - az inas azt hitte, hogy ön is vendég.

DARVAS. Bocsásson meg, kisasszony, nem akartam zavarba hozni. Kedves mamája úgy rendezheti be háztartását, amint jónak tartja, s nekem nincs semmi jogom megjegyzéseket tenni fölötte.

IRÉN *félénken.* De mégis oly rosszkedvűnek látszik, Darvas úr.

DARVAS. Bosszankodom, hogy ily alkalmatlan időt választottam látogatásomra; pedig nem halaszthatom holnapra, búcsúzni jöttem.

IRÉN *ijedten.* Ó, istenem! búcsúzni?

DARVAS. Igen, holnap elutazom.

IRÉN *félénken.* És - és - hosszú időre?

DARVAS. Örökre.

IRÉN *szomorúan.* Örökre - és hová?

DARVAS. Még nem tudom. Előbb keresnem kell azt a földet, hol az ember, ki becsületes munkája után akar élni, munkát kap; hol nem a pártfogás, nem a tányérnyalás, nem önmagának megtagadása, hanem a tehetség és szorgalom szerzi meg a kenyeret. Itt a fővárosban ezt nem találtam; megyek hát keresni másutt, míg megtalálom.

IRÉN. Oly hamar elcsüggedett? Nem ön mondta alig egy év előtt, hogy erős bizalom a sikerben már maga fél siker? - hogy a bátor törekvés senki másra nem szorul?

DARVAS. Ez az egy esztendő megtanított az ellenkezőre. Itt a városban más nem boldogulhat, mint a szemfényvesztés, vagy a más kegyelmén élő tehetetlenség. Én nem vagyok egyik sem. Megyek hát oda, hol még másvalakinek is van kelete.

IRÉN. S azt hiszi, másutt nem emberek laknak?

DARVAS.

Legalább megkísértem, hogy másféle emberekre akadjak. Lehetetlen, hogy legalább egy egészséges folt ne legyen a földön, hova ez a rothadás még el nem hatott. Bocsássa meg, kisasszony, szavaim keserűségét - bocsásson meg, hogy mulatságát megzavarom panaszaikkal; senkivel sem törődöm e világon, de kegyed előtt igazolni akarom magamat. Mondja, mit tegyek itt? mire várjak még? Szegény földműves szüleim kitanítottak, fölneveltettek, és azzal a boldog hittal feküdtek koporsójukba, hogy gyermeküket úrrá tették. Ó, bár hagytak volna engem is egyszerű földművesnek! Nevelésem igényeket, vágyakat oltott belém, melyeknek kielégítésére a társadalom nem akar módot adni. Hiába kiabálom szolgálatomat - hiába mondom e társadalomnak: azért tanultam, hogy hasznodra váljak, hogy megéljek belőle! - azt feleli: ez nem elég; hol vannak ajánlataid, pártfogóid? - és eltaszít magától, s nem engedi, hogy abból éljek, amihez értek. Megkísérlettem mindent, amihez tehetségem és képesitésem van, és kudarcot vallottam mindenütt. Láttam, mint tolakodott elémbe a nyegleség, a pártfogolt tehetetlenség, s napról napra jobban elkeseredtem, érdes lettem, és igen természetesen pártfogók helyett szereztem ellenségeket, s végre is az lettem, ami vagyok: proletár.

IRÉN.

Ó, ne szóljon így!

DARVAS

keserűen. Minek szépítsem? Tagja lettem e díszes osztálynak, mely társadalmat képez a társadalomban, és maholnap nagyobb lesz, mint a többi osztály együttvéve. Ó, igen! számosan vagyunk, nagy elterjedéssel dicsekedhetünk, kik napról napra tengetjük bizonytalan létünket, és élődünk a munkás társadalom testén, dologtalanul, idegen nedvekből, mint a gomba a fa törzsén. - Proletár vagyok, mint annyi ezren és ezren, kik magok sem tudják, hogyan élnek? Élnek a mások hiúságából, együgyűségéből, a mások keresetéből, vagy a levegőből; és a derék, tisztességes emberek megvetéssel fordulnak el mindnyájuktól, s nem nézik, vajon a henyésés, léhaság vagy a kényszerűség taszította ily mélyre? Az égre! kegyed sír, kisasszony?

IRÉN

szemeit eltakarva. Nagyon fáj, amit mondott...

DARVAS

magában. Ó, én esztelen, nem gondoltam meg, hogy éppen az ő anyja... *Fenn.* Bocsásson meg, kisasszony; látja igazam volt, midőn mondtam, hogy a keserűség érdessé, kíméletlenné tett. Jobb lesz, ha elmegyek; látom, nem vagyok e nagy városba való. Meguntam, szegyenlem már ezt az életet. Megyek másutt megpróbálni; tudnék-e még valamivé válni, hasznos lenni magamra és másokra, s fölemelt fővel mondani annak, akit szeretek: Hasznos tagja vagyok a társadalomnak, akarsz-e tisztességemben osztozni? *Kinyújtja kezét.* Sohasem szóltam szerelemről kegyednek, kisasszony, szentségtörésnek tartottam volna ajkamra venni e szót helyzetemben; de hittem - hittem - hogy megértett engem... Nem csalódtam? *Irén hallgatva, félénken kinyújtott kezébe helyezi kezét. Egy ideig némán állnak így...* Így fogom-e találni, ha visszajövök?

IRÉN *halkan. Mindig.*
DARVAS *magához vonja kezét. Kedves, tiszta virága e kietlen bozótnak, meg foglak váltani!*

HUSZONKETTEDIK JELENET

Előbbieket, Kamilla, Borcsa.

KAMILLA *haragosan jó, Jankót félrelökve az ajtóból. Számár, csak a vendégeket kell bejelenteni.*
BORCSA. *Hát tehetek én róla, ha sehol sincs hitelünk?*
IRÉN *eleresztve Darvas kezét. Mama kérem... Figyelmessé teszi Darvasra.*
KAMILLA. *Ah, Darvas úr! Isten hozta! nem reméltem ugyan e szerencsét, de örülök.*
DARVAS. *Nem leszek sokáig alkalmatlan; csak pár komoly szóra -*
KAMILLA. *De csak legyen szerencsém, úgyis a jó lélek hozta. Képzelve csak, kedves Darvas úr, estélyt adok, meghívtam a vendégeket - maradjon ön is itt - szívesen látjuk.*
DARVAS. *Le vagyok kötelezve, de -*
KAMILLA. *Semmi de. Itt fog maradni. Gondolja csak, milyen vízben vagyok. Valamennyi hitelezőm van, mintha összebeszélt volna, mind ma jött a nyakamra; megkopasztottak, mint a Márton-napi ludat. Ugyan nem adhatna húsz forintot kölcsön?*
IRÉN. *Ó, mama, az égre...!*
KAMILLA. *Hallgass! Ilyen jó barátunk előtt csak nem fogunk pironkodni.*
DARVAS. *Igen szívesen. Kiveszi pénztárcáját, s pénzt ad Kamillának.*
KAMILLA. *Köszönöm. Megfordul, s halkan beszél Borcsának.*
DARVAS *halkan Irénhez. Itt maradok, s az estély alatt beszélek anyjával.*
IRÉN. *Ó, bocsássa meg...*
DARVAS *megszorítja kezét. Csitt! majd félrevonulok e mellékszobába, hol senkinek sem leszek útjába. El az egyik oldalszoba felé.*
KAMILLA *Borcsához. Értetted? Most siess dolgozra. Borcsa el. Bocsánat, kedves Darvas úr, sok dolgunk van - addig mulasson. Darvas meghajtja magát, s belép az oldalszobába. Mi meg siessünk öltözni, mindjárt itt lesznek a vendégek. El Irénnel a másik oldalszobába.*
JANKÓ *jelentve. A Tulipán szabó és a Tulipán szabóné!*

HUSZONHARMADIK JELENET

Tulipán, Tulipánné.

TULIPÁNNÉ

bókolva jó. Jó estét - van szerencsém... Mi ez? senki sincs még itt? Szépen vagyunk... mit fognak rólunk mondani, hogy mi vagyunk az elsők? Ennek is te vagy az oka. Minek siettettél úgy, mintha a tatár kergetett volna?

TULIPÁN.

Hiszen angyalom, már meg vannak gyújtva a lámpák...

TULIPÁNNÉ.

Értesz is te ahhoz! Nem illik elsőnek érkezni... senkinek sem szabad elsőnek érkezni... ez a bonton. Most már parádézhatsz a frizírozott fejeddel. Az egész világ fogja látni, hogy csak szabó vagy.

TULIPÁN.

Hát menjünk vissza, angyalom.

TULIPÁNNÉ.

Persze, hogy a garádicson találkozunk a vendégekkel. *Leül.* Milyen ülés esik ezen a kanapén? *Hintázza magát.* Bizony nem elég ruganyos. *Tapogatja.* Aztán nem is lószőrrel van tömve, hanem disznószőrrel.

TULIPÁN

a tükör előtt állásokat próbál. Be kár, hogy ketté van repedve ez a tükör; mindent duplán mutat.

JANKÓ

jelentve. Bankó Béni úr és neje. *Tulipánné feláll.*

HUSZONNEGYPEDIK JELENET

Előbbieket, Bankó, Elza.

BANKÓ.

Ah! már együtt van a fényes társaság?

TULIPÁNNÉ

súgva férjének. Látod, csodálkoznak, hogy már itt vagyunk.

TULIPÁN

súgva. Hiszen azt mondta, hogy fényesek vagyunk.

BANKÓ

kezet ad Tulipánnak. Kihez van szerencsém?

TULIPÁN.

Tulipán Mártonhoz.

BANKÓ.

Ah! nagyon jó név. Ismerem a családját. Nem mármárosi?

TULIPÁNNÉ

súgva. Mondd, hogy igen.

TULIPÁN

zavartan. De igen.

ELZA

kezet fog Tulipánnéval. Nekem már volt szerencsém.

TULIPÁN

mély bókkal. Volt.

BANKÓ.

Én Bankó Béni vagyok; reményilem, Tulipán úr olvasta már nevemet az újságokban.

TULIPÁNNÉ

súgva. Mondd, hogy olvastad.

TULIPÁN.

Igen, olvastam.

BANKÓ.

A régészeti társulat gyűléseiben - he?

TULIPÁN. Nem, hanem a csődök közt. *Tulipánné megrántja kabátját.*

BANKÓ. *köhögve.* Az valami névrokonom volt. Rólam csak a tudományos rovatban olvashatott.

ELZA. Ó, Béni szenvedélyes régiségbúvár; mióta uradalmunkat eladtuk és a fővárosban lakunk, egyébbel sem foglalkozik, mint régiségekkel.

BANKÓ. Szóval, tudós vagyok. Az újságok sokat írnak rólam. Ha valahol egy régi cserepet vagy vasdarabot ásnak ki, csak ránézek és megmondom, hány esztendő. *Tulipánné felé mutat.* Erről is mindjárt megmondom, hány esztendő.

TULIPÁNNÉ. *ijedten.* Én?

BANKÓ. Nem, csak a fülbevalója. Engedje meg, hogy tudományos bűvárlat alá vegyem. *Ujjai közt morzsolva Tulipánné fülbevalóját.* Fogásáról ítélve kelta emlék.

TULIPÁNNÉ. Nagyanyámtól örököltém.

BANKÓ. Kőkorbéli maradvány.

ELZA. Akármelyik korból van, annyi bizonyos, hogy nagyon szép.

TULIPÁNNÉ. *mély bókkal.* Van még három garnírungom, de ez a legszebb és legnagyobb, azért tettem föl.

BANKÓ. És a legrégibb - ne tessék ezt se feledni. A régiség adja meg az igazi becsét; csak az ér valamit, ami régi és ócska - ezt én mondom, a tudós. Tud-e kártyázni, Tulipán barátom?

TULIPÁNNÉ. *súgva.* Mondd, hogy mindent tudsz.

TULIPÁN. Mindent tudok.

BANKÓ. Éppen, mint én. Minden játékot tudok, s játszom is valamennyit, de csak tudományos szempontból. A tudomány és a kártya szoros összefüggésben áll egymással, melyet ön bizonyára jól ismer.

TULIPÁN. Bizonyára.

BANKÓ. Akkor nem fejtem ki bővebben elméletemet, menjünk át azonnal a gyakorlatra; üssünk egyet, hogy tudományos műszóval éljek. Melyik a kedvenc játéka, Tulipán úr?

TULIPÁN. A kedvenc játékom? hm - *Elgondolkodik.*

TULIPÁNNÉ. *Elzához.* Milyen tudós úriember!

ELZA. Tulipán úr nem foglalkozik a régiségekkel?

TULIPÁNNÉ. Nem; mi csak új ruhát árulunk. *Észreveszi magát, zavartan szájára üt.*

BANKÓ. Nos? Tetszett már valamit gondolni? Melyik a kedvenc játéka?

TULIPÁN. A kopka vagy a máriás.

BANKÓ. Ezt nem játsszák a tudósok.

TULIPÁNNÉ. *súgva, mérgesen.* Nem tudtál egyebet mondani?

BANKÓ. Nos, hölgyeim, szavazzunk: mit játszunk vacsoráig? Én makaót indítványozok, Tulipán úr kopkát.

TULIPÁNNÉ. Elsüllyedek szégyenemben.

HUSZONÖTÖDIK JELENET

Előbbieket, Kamilla, Irén, Mosolygó.

KAMILLA *Bankó utolsó szavainál belépve. Én makaóra szavazok. Isten hozta! Mind hozzáfordulnak, és kezet fognak.*

BANKÓ *udvariasan.* Ez az egy szavazat döntött. Makaó mind halálig. Ki tart velünk?

MOSOLYGÓ. Jó társaság - összeillünk - itt a kártya. *Több csomag kártyát vesz ki zsebéből.*

BANKÓ. Mosolygó bácsi zsebében hordja az aktákat; nemhiában fiskális. Előre! ne vesztegessük a drága időt. Ki pályázik velem?

TULIPÁNNÉ *súgva Tulipánhoz.* Mondd, hogy te is pályázol.

TULIPÁN. De hátha sokat vesztek?

TULIPÁNNÉ. Majd melléd ülök vigyázni.

ELZA. Én is játszom; ki ad bankot?

BANKÓ. Én.

TULIPÁN. Én is pályázom.

BANKÓ. Éljen! Megalakult a társaság. A hölgyek majd nézők lesznek és szerencsét hoznak. *Karját nyújtja Tulipánnénak.* Karját, szép hölgy!

TULIPÁNNÉ *belekapaszkodik.* Milyen galant! *Mind el az oldalszobába, Kamilla és Irén kivételével.*

KAMILLA. Siess a konyhába, sürgesd azt az álmos Borcsát, vagy sohasem lesz készen. *Irén el.* Hát az a Bence nem jön már? Kitelik tőle, hogy bolonddá tartott. Annál jobb, legalább kimulatom magamat...

JANKÓ *jelentve.* Zátonyi Bence úr!

HUSZONHATODIK JELENET

Kamilla, Bence.

KAMILLA. Ne fess falra az ördögöt -

BENCE. Mert megjelenik. Itt vagyok, magasztos özvegy, testestül-lelkestül; de ne féljen, nem vagyok annyira ördög, hogy elvigyem.

KAMILLA. Hát a barátját hova tette?

BENCE. Mindjárt jön, csak hazament kicsípni magát. - Hahaha! finom társaságba jó...

KAMILLA. Kikérem magamnak, a társaságomat ne csúfolja.

BENCE. Együtt vannak már?

KAMILLA. Odabenn kártyáznak.

BENCE. *az oldalszoba felé nézve.* Ugyan összeválogatta.

KAMILLA. Hát mit akar jobbat hamarjában azért a rongyos ötven forintjáért?

BENCE. *meglepetve.* Hah! kit látok? ki az?

KAMILLA. Kicsoda?

BENCE. Ott, az a kis menyecske aki éppen kártyát emel... Hahaha! Csak-ugyan...

KAMILLA. Az ott Bankóné, nincs rajta mit nevetni, mert az igazi úriasszony, csak szegény...

BENCE. *nevetve.* Csakugyan ő az! Szép találkozás!

KAMILLA. Ő! micsoda ő?

BENCE. *nevetve.* A feleségem...

KAMILLA. Felesége? Hát magának felesége van és házasodni akar?

BENCE. Csak volt, oh erényes özvegy, csak volt. Elváltunk. Törvényesen - oh a leg törvényesebben - Erdélyben... Aztán ő férjhez ment valami Bankó Bénihez...

KAMILLA. Az adja a bankot.

BENCE. *nevetve.* Csakugyan? Dicső véletlen! Ugyan honnan ismeri őket?

KAMILLA. Egy hónapja ebben a házban laknak.

JANKÓ. *jelentve.* Timót Pál úr!

HUSZONHETEDIK JELENET

Előbbieket, Timót.

BENCE. Hahaha! Ez a fiú úgy változtatja a neveket, mint a *Budapesti Közlöny*. Szervusz, öreg!

KAMILLA. *Timót elé megy.* Isten hozta, kedves Timót úr; már féltünk, hogy nem is lesz szerencsénk.

TIMÓT. Ó, kérem, a világért sem maradtam volna el - rendkívüli szerencse - nagy megtiszteltetés - szép mulatság -

KAMILLA. Szerény összejövetel; amilyen egy szegény özvegytől kitelik... Ah! a szegénynek is kell néha mulatni...

TIMÓT. Bizonyára - bocsánat - hogy van Irén kisasszony?

BENCE. Éppen itt jó a ház bájos tündére; kérdezd meg tőle magától.

HUSZONNYOLCADIK JELENET

Előbbiek, Irén.

TIMÓT. Örvendek, hogy szerencsém van - jó egészségben -
IRÉN *félénken kezet ad.* Isten hozta, Timót úr.
TIMÓT *elragadtatva lehajol, hogy megcsókolja kezét, aztán zavartan visszakapja.* Bocsánat - kedves kisasszony -
BENCE *magában.* Már pedzi. *Karon fogja Timótot, s halkán beszél vele.*
IRÉN *súgva Kamillához.* Mama, a mészáros a konyhában van és lármázik.
KAMILLA *haragosan.* Hát már nem lesz vége? *El.*
BENCE *Timóthoz.* Ej, te udvariatlan ember! Hát magára hagyod a házi-kisasszonyt?
TIMÓT. Bocsánat, legnagyobb szerencsémnek tartom - *karját nyújtja Irénnek.*
BANKÓ *a mellékszobában.* Mosolygó, ne húzogassa kabátja ujjából a kártyákat!
TIMÓT *meglepetve arra néz.* Mi ez?
BENCE *nevetve.* Semmi, semmi, Mosolygó barátunk kártyabüvészettel mulattatja a társaságot.
IRÉN *félre.* Ó, istenem! mikor lesz ennek vége? *Timóttal leülnek és halkán beszélnek.*
BENCE *figyelemmel kíséri őket.* Jól sejtettem...
MOSOLYGÓ *a mellékszobában nagy méltatlankodással.* Így nem játszom - nem vagyok én becsületes ember!

HUSZONKILENCEDIK JELENET

Előbbiek, Tulipán, Tulipánné, Bankó, Elza, Mosolygó, Darvas.

TULIPÁNNÉ. Mennyit vesztettél?
TULIPÁN *tárcáját nézve, siralmasan.* Sokat -
TULIPÁNNÉ. Olvasd meg a pénzedet. *Leülnek s Tulipán tárcájában a pénzt számolják.*
BANKÓ *jő, meglátva Bencét.* Ah! szervusz Bence! Hogy vagy? Rég nem láttalak!
BENCE. Mikor jöttél fel Erdélyből?
BANKÓ. Rég, rég. - Majd elmondja a feleségem.

Elza jövet észreveszi Bencét, meglepetve megáll. Az egész jelenet alatt úgy állanak a háttérben, közel egymáshoz, félszemmel vizsgálva egymást, s visszafojtva kitörni készülő nevetésüket.

DARVAS *egy pillanatra megjelenik az oldalajtóban. Mégsem beszélhetek anyjával; várnom kell. Visszavonul.*

BANKÓ *Timóthoz, ki Irénnel halkan beszélget. Eh - örvendek - van szerencsém magamat bemutatni - bankvári Bankó Béni -*

TIMÓT *felriadva. Részemről a szerencse - Timót Pál.*

BANKÓ *erősen rázza kezét. Rég ismerem híreből - a gazdag Timót Pál - Biharból; emlékszem. Ha jól tudom, rokonok is vagyunk.*

TIMÓT. Valóban?

BANKÓ. Közelről. Nagypám unokatestvére; Bankó Ábris, Timót leányt bírt; örvendek, hogy megújíthatom a rokonságot - reményilem többször fogunk találkozni. *Mosolygó átmegy a színen.* Hej! Mosolygó bácsi, hova megy?

MOSOLYGÓ. Inni. *El a másik ajtón.*

BANKÓ. Akkor én is magával tartok. *Megrázza Timót kezét. Szervusz, Pali, látogass meg holnap. El Mosolygó után.*

TIMÓT. Nagyon kedves ember; nem is tudtam, hogy rokonom. *Ismét Irén mellé ül.*

HARMINCADIK JELENET

Előbbie, Kamilla.

KAMILLA *magában. Megszelídítettem a vad mészárost. Fenn. Ha úgy tetszik, uraim és hölgyeim, a vacsora fel van tálalva. Mind az oldalszoba felé indulnak.*

TIMÓT *Irénhöz. Ó, kisasszony, remélhetem-e? Karját nyújtja.*

IRÉN. Szívesen, uram. *Menet közben azon ajtó felé néz, ahol Darvas állt; magában. Szegény Károly! meddig kell várnia!*

TULIPÁN *tárcáját zsebre teszi, sóhajtv. Éppen harminchét forintot vesztettem.*

TULIPÁNNÉ *menet közben. Legalább leesszük. Mind el az oldalszobába, Elza és Bence kivételével, kik még mindig előbbi helyzetben állnak. Rövid szünet.*

Elza legyezőjével megüti Bencét. Szembe fordulnak egymással, s hangosan elnevetik magukat.

BENCE. Jó estét, Elza!

ELZA. Szervusz! Kezet ad.

BENCE. Hát nem haragszol?

ELZA. Hiszen már nem vagy férjem. *Előre jönnek.*

BENCE. Hogy kerültetek Pestre?

ELZA. Tönkrementünk.

BENCE. Tönkre?

ELZA. Tudod, az a kedves Béni nagyon szerette a kártyát meg a lovakat; aztán én is segítettem neki - elég az hozzá, hogy *szájával fújva* phű, úgy szétment a pénz, mint a viharban.

BENCE. Hát most miből éltek?

ELZA. A tudományunkból. Béni itt is, ott is bankot ad, meg a lóversenye-ken szerepel; mellesleg még tudós is: régiségbúvár. No ez, tudod, sokat hoz a konyhára; de nem kellett sokat tanulni, s tekintélyt szerez neki a világban, aztán néhanapján egy kis tudós banketthez juttatja; én pedig államkölcsonöket kötök. Apropos! nem adhatnál kölcsön ezer forintot váltóra jótálló nélkül?

BENCE. Ugyan miből?

ELZA. Miből? Hát elverted már azt a pénzt, melyet Bénitől értem kaptál?

BENCE. Ne beszélj zöldeket.

ELZA. Ugyan, mintha nem tudnám, hogy Bénitől tízezer forintot kaptál azért, hogy az elválásba beleegyezzél. Hallod-e, galambom, nagyon olcsón adtál el. - Olyan derék kis feleséget, mint én, százezer forinton se kapsz. De ne félj; nem haragszom rád, sőt sokkal kedvesebbnek találalak, mióta nem vagy férjem. Rád nézve is jobb volt így, különben Béni helyett téged tettelek volna tönkre.

BENCE. Az már nehezen ment volna.

ELZA. Hogyan? Hát még mindig a levegőből élsz? Nem csináltál azóta több olyan jövedelmező válóüzletet?

BENCE. Ugyan mit beszélsz?

ELZA. Pedig az nagyon jó kereset. Elveszünk egy nőt, kiről tudjuk; hogy egy gazdag barátunk szerelmes bele, vagy ha nem, hát szerelmessé tesszük. Aztán, mikor a gazdag barát úgy benne van a szerelemben, hogy a füle se látszik ki belőle, így szólunk hozzá: Barátom, nekem szép feleségem van, neked pénzed van. Te szerelmes vagy a feleségembe, én szerelmes vagyok a pénzedbe. De a becsület nem engedi, hogy te a feleségem szeretője légy - oh, az én becsületelem csiklandós. Tudod mit? Lemegyünk Erdélybe - oh az az áldott kis Erdély! - olyan gyorsan megy ott az elválás! - törvényesen elválok nőmtől, s aztán elveheted te. A többit majd elvégezzük négyszem-közt... s a becsület tisztán marad - ó! első a becsület... hej? hány ilyen üzletet csináltál azóta?

BENCE. *félre.* Átkozott kelepelő! Még mindent elronthat. *Fenn.* Kedves Elzám!

ELZA. Szükség van rám?

BENCE. Tudod azt, hogy Timót barátom roppant gazdag?

ELZA. Tehát ő?

BENCE. Nemcsak roppant gazdag, de családom lekötelezettje, s nekem föltétlen hívem. Mindent tehetek vele.

ELZA. S amint ismerlek, meg is teszed.

BENCE. Mit gondolsz, az ő vagyonával és a mi eszünkkel mire mehetnénk?

ELZA. Messzire.

BENCE. A te Bénidnek sem ártana valami hivatal. Tudod-e, hogy még képviselő is lehetne?

ELZA. Éppen erre van hivatása.

BENCE. Tehát értjük egymást.

ELZA. Úgy látszik.

BENCE. Nősülni akarok.

ELZA. Kinek a részére?

BENCE. Ah, mit gondolsz?

ELZA. Ugyan, ne forgasd a szemedet, galambom! hiszen úgy értem, hogy becsületes módon, válóperrel - tudod?

BENCE. Irént akarom elvenni. Anyja részemen van, de a lánnyal nem vagyok még rendben. Számolhatok segítségedre?

ELZA. Majd résen leszek, hogy meg ne csalj.

BENCE. Itt a kezem. *Kezet nyújt.*

ELZA. Mégiscsak nagymester vagy te, kedves hajdani férjem! Igazi üvegház; megőrzöd sértetlenül a virágokat, míg áthelyezik valami tisztességes, egészséges földbe. No itt a kezem. - *Erősen megrázza kezét.* Nem sokat ártok a szegény leánynak, ha egy kis időre ilyen név szerinti férjet szerzek neki. Majd kiveszi az üvegházból az a derék Timót...

BENCE. Csitt! jönnek már!

HARMINCEGYEDIK JELENET

Előbbiek, Kamilla, Bankó, Irén, Timót, Tulipán, Tulipánné, Mosolygó, Jankó, Borcsa.

KAMILLA. Úgy hiszem, legjobb lesz e teremben teázni. *Mind leülnek. Jankó és Borcsa tálcán teásfındzsákat hordanak körül.*

BANKÓ *a cukorszelencével udvariasan Tulipánnéhoz.* Parancsol nagyságod cukrot?

TULIPÁNNÉ *sipegve.* Parancsolok.

ELZA *Mosolygó mellett, teáját készítve.* Hogy kívánja, ügyvéd úr?

MOSOLYGÓ. Tiszta rum - meleg víz nem kell...

BENCE *Timóthoz.* Nem is sejtet barátnom, hogy most egy családi ünnepélyen vagy jelen.

TIMÓT *meglepetve.* Családi ünnepélyen?

BENCE. Óhajtottam, hogy mint legjobb barátnom, te is jelen légy, s osztozzál boldogságomban.

TIMÓT. Mily boldogságban?

BENCE. Nemsokára megtudod. *Fenn Kamillához.* Szabad kérem egy csésze teát? *Mialatt Kamilla teát önt csészéjébe, súgva.* Most jelentse ki az eljegyzést.

KAMILLA *súgva.* Hát mégis...?

BENCE *súgva.* Tudja, hogy megsemmisíthetem.

KAMILLA *Irén mellett.* Engedjék meg, kedves vendégeim, hogy egy családi titokról értesítsem, melyet mai barátságos összejövetelünkkel ünneplünk.

BANKÓ. Halljuk! *Darvas megjelenik az ajtóban.*

KAMILLA. Van szerencsém örömmel jelenteni, hogy ma tartjuk kedves Irén lányom eljegyzését Zátonyi Bence úrral.

MIND. Éljen! Éljen! *Üdvözölve tolonganak Kamilla és Irén körül.*

IRÉN *elfojtott sikoltással.* Mama!

KAMILLA *erősen megszorítja kezét.* Hallgass vagy végünk van!

TIMÓT *megdermedve áll, magában.* Az ő menyasszonya!

BENCE *figyelmesen vizsgálja, magában.* Szereti.

Irén észreveszi Darvast, ki egy lépést tesz előre; reszketve feléje nyújtja kezét, ajka mozog, mintha szólni akarna, s aléltan Kamilla keblére roskad.

ELZA. Szegény leány, nagyon meglepte az örömhír. *Mind körülveszik Irént.*

BENCE *észreveszi Darvast, magában.* Ah! hárman vagyunk?

A függöny legördül.

MÁSODIK FELVONÁS

Szín, mint az első felvonásban.

ELSŐ JELENET

Irén, Darvas.

BORCSA *ajtót nyitva Darvas előtt.* Csak tessék besétálni, itthon van a kisasszony.

IRÉN *a pamlagról, hol szomorú elmerültséggel ült, felugrik.* Károly!

BORCSA. Az bizony, testestől-lelkestől. Beszélgesse ki magát vele, lelkem kisasszony; az öreg ténsasszony nincs itthon. *Elmenet magában.* Azt mondta ugyan, hogy ne eresszem be. No persze. Ha nem fizeti a béremet, legalább szót sem kell fogadnom. *Dörmögve el.*

MÁSODIK JELENET

Irén, Darvas.

DARVAS. Mégsem szóltak?

IRÉN. Semmit. Azon borzasztó este óta, midőn a szörnyű hírre ájultan rogytam össze, többé szóval sem említették a házasságot. Anyám kerül minden célzást, s én - oh Istenem! én borzadok ajkamra is venni azt a szót.

DARVAS. Sokszor volt itt Zátonyi azóta?

IRÉN. Nem tudom. Néha láttam, de futottam előle, s úgy látszott, nem igyekezett velem találkozni. Egy hét, egy hosszú kínos hét telt már el így; minden pillanatban reszketve vártam az új pillanatra, de senki sem szólt, s én nem mertem kérdezősködni, mert féltem, hogy a felelet halálom lesz.

DARVAS. Szegény gyermek!

IRÉN. Most már nyugodtabb vagyok; a hosszú hallgatás alatt ideje volt magához térni megriadt lelkemnek. Azt hiszem, hogy belátta anyám, hogy lehetetlen e házasság, vagy az egész nem is volt egyéb rossz tréfánál, minőket Zátonyi úr gyakran szokott velünk űzni.

DARVAS. Adja Isten! De ha megcsalat reménye, ha e megfoghatatlan hallgatás alatt valami kiszámított terv rejlik, mely hirtelen, váratlanul fogja meglepni, akkor Irén - akkor -

IRÉN. *egyszerűen.* Akkor meg fogok emlékezni, hogy kezem az ön kezében pihent, és erős leszek.

DARVAS. Köszönöm, nyugodt vagyok, bízom szavában. Hajh, nekünk nem volt arra időnk, hogy ömlengésekkel édesítsük, esküvel biztosítsuk szerelmünket. Szeretjük egymást, bízunk egymásban és várunk... Elég ez nekünk; nem szívhatjuk magunkba a szerelem költészetét, sokkal erősebben fojtogatja torkunkat az élet kíméletlen keze. De ábrándok nélkül is, ugye, Irén, igaz a mi szerelmünk, és eskü nélkül is, ugye, drága leány, megőrizzük egymásnak szívünket?

IRÉN *kezét nyújtja.* Szeretem - más szóval minek esküdjem?

DARVAS. És ez az eskü elég nekem, hogy nyugodtan távozzam.

IRÉN *elereszti kezét, szomorúan.* Mégis távozik? És most?

DARVAS. Elhalasztottam utazásomat eljegyzése hírére; mert jelen akartam lenni, mert védelmezni akartam. De egy hét alatt semmi sem történt, s most sietnem kell a munkára, a tetre, hogy jogom legyen kezemet nyújtani kegyednek, fölemelt fővel követelni magamnak. Állást kaptam, Irén, gondolja meg, állást, melyben dolgoznom és használnom lehet, melyben elmondhatom, hogy többé nem vagyok élődő proletár és helyet foglalok a tisztességes emberek sorában.

IRÉN. És ezért kell elutaznia?

DARVAS. Igen; egy gazdag, jólelkű úr, ki - nem tudom, hogyan - megismerte kétségbeesett helyzetemet, kezét nyújtotta felém, hogy fölemeljen, hogy munkát adjon. Ügyvéddé nevezett ki uradalmában; tegnap hívatott magához, átadta azonnal kinevezésemet, de azt kívánta, hogy tüstént utazzam el Biharba, és szedjem rendbe zavart ügyeit. Visszautasítsam-e?

IRÉN. Nem, barátom; tegye kötelességét. És mégis, oh! úgy félek az elválástól.

DARVAS. Miért? Ha én bízom kegyedben, kevésbé bízik önmagában? Nem lesz hosszú az elválás; mihelyt elintézem az elhalaszthatatlan ügyeket, tüstént visszatérek, és akkor, Irénem, lesz jogom anyjától követelni, hogy tartsa meg ígéretét, s ne akadályozza boldogságunkat.

IRÉN. Anyám - ígéretét?

DARVAS. Igen, tegnap szóltam vele. Nem tűrhettem tovább a bizonytalanságot, felkerestem, és egyenesen, határozottan megkértem tőle a kezét.

IRÉN. És mit felelt?

DARVAS. Megdöbrent, habozott, kifogásokat tett, hogy nincs semmi állásom, semmi keresetem. Ekkor már nálam volt kinevezésem, szegénységét emlegette; de végre sürgetésemre, határozott kérésemre megígérte, hogy addig, míg vissza nem térek, semmit sem fog más irányban határozni, s akkor kegyedre bízva az eldöntést.

IRÉN. Hála Istennek!

KAMILLA *kívülről.* Isten hozta! Tessék besétálni.
IRÉN. Anyám jön.
DARVAS. Annál jobb.

HARMADIK JELENET

Előbbiek, Kamilla, Elza.

KAMILLA. Nagyon örülök, kedves Elzám, úgyis oly ritkán látom. Ah! Darvas úr!

DARVAS. Búcsúzni jöttem.

KAMILLA. Hát csakugyan elutazik? Szép, szép.

ELZA *Iréhez.* Hogy van, kedves kicsikém?

IRÉN. Sokkal jobban.

DARVAS. Még ma elutazom; e látogatásom egyszersmind búcsúlátogatás.

KAMILLA. Szerencsés utat, azaz, hogy sok szerencsét új hivatalában. *Elzához.* Darvas úr nagyon szép hivatalt kapott, kedvesem.

ELZA. Szerencsét kívánok, uram.

DARVAS. Köszönöm.

KAMILLA. Mindjárt utazik?

DARVAS. Egy óra múlva. Isten önnel, asszonyom; szíves emlékébe ajánlom magamat, s kérem, ne feledje ígétét.

KAMILLA. Ígéretemet? Ah! igen, igen! hogy feledném? - Én sohasem feledék.

DARVAS. A viszontlátásig, kisasszony; reménylem, nemsokára visszatérek.

IRÉN *kezét nyújtja, halkan.* Mindennap várni fogom.

DARVAS. Viszontlátásra hát! *Meghajítja magát a nők előtt s el.*

ELZA. Isten önnel, uram!

KAMILLA. Szerencsés utat! Csakhogy elment! *Iréhez.* Mi az? Te sírsz? Ejnye, ejnye!

IRÉN. Nem szégyenlem e könnyeket jó barátunkért.

KAMILLA. De szégyenlem én. Ne szólja meg, kedves Elzám, nagyon gyermek még; minden csekélység megríkatja.

IRÉN. Mama - elfeledte...?

KAMILLA. Igaz, elfeledtem Borcsának kiadni a kamra kulcsát. Menj, leányom, add ki te. *Iréen el.* Nem is képzeled, kedves Elzám, mennyi baj van ezekkel a leányokkal, ha felnőttek. Vagy senkinek se kellenek, s az ember attól fél, hogy a nyakára vénülnek, s tetszik tudni, vén leány... huh! nincs borzasztóbb a világon! - vagy pedig annyi a kérőjük, hogy igazán megáll a szegény anya esze a választásban.

No, ez mégis a kisebb baj; hála Istennek, én csak ebbe kerültem. Hiszen tudja... bizalmas... izé... hogy is mondjam - barátnéja Bencének -

ELZA. Éppen itt jön.

NEGYEDIK JELENET

Előbbieket, Bence.

BENCE. Itt jó, s hízeleg magának azzal, hogy híva jó. Üdvözlét a hölgyek legbájosabb párjának.

KAMILLA. Ugyan ne mókázzék... beszéljen már egyszer komolyan. Széna-e, vagy szalma?

BENCE. Nem értem a természetrajzi feladványt, oh dicső hölgy!

KAMILLA. No látja, kedves Elza, aztán legyen vele okos az ember. Mindig ilyen.

ELZA. Ó, van szerencsém ismerni, nagyon kedves.

BENCE. Hölgyeim, ne öljenek meg bókjaikkal, inkább komoly leszek. Parancsoljon hát velem, szent özvegy!

KAMILLA. Hát - megbocsát, kedves Elzám, ha jelenétében beszélek a családi ügyekről - hiszen úgys be van avatva mindenbe.

BENCE. Ó, a mindennél is többre! *Súgva Kamillához.* Kivéve a küküllő-dombi rejtelmeket.

ELZA. Mindnyájunk közös érdeke ez, kedves barátnőm, beszéljen. *Leül s az albumban lapozni kezd.*

KAMILLA. Hát feleljen: megkérte a leányomat, vagy nem?

BENCE. Voltam olyan bátor!

KAMILLA. Komolyan?

BENCE. A körülmények szerint.

KAMILLA. Ez pedig történt egy hét előtt. Miért hallgat hát azóta, mint a nyúl a bokorban, és miért tiltotta meg nekem is, hogy szóba hozzam lányom előtt?

BENCE. Tanulmányoztam és adatokat szereztem, oh gyöngéd anya!

KAMILLA. Mit tanulmányozott?

BENCE. Hát - a házasság tudományát.

KAMILLA. És megtanulta már? Vagy erre is négy esztendeig kell készülni, mint a prókátorságra?

BENCE. Készen vagyok; kiadhatja a diplomát anyai áldás formájában.

KAMILLA. Hát csakugyan nőül akarja venni Irént?

BENCE. Van szerencsém tisztelettel megkérni kezét. Midőn Isten megteremté az embert, mondá: Nem jó neki egyedül lenni.

KAMILLA. Ugyan ne okoskodjék már, beszéljen komolyan.

BENCE. A lehető legkomolyabban mondom, hogy Irént nőül akarom és fogom venni.

KAMILLA. Már azt gondoltam, hogy csak bolondozott. Köztünk mondván, jobban is szerettem volna. Tudja-e, hogy Irént más is szereti, s meg is kérte?

BENCE. Igen, Darvas Károly. Éppen most ül a vasútra, s megy Biharba hivatalát elfoglalni. Én szereztem neki.

ELZA *föltekint.* Mily nagylelkűség.

BENCE. Ó, én rendkívül nagylelkű és jótékony vagyok. Látom ezt a szegény fiatalembert, ki minden tudománya mellett sem tud boldogulni... elmentem hát Timót barátomhoz, megható színekkel festettem előtte e derék ifjú szomorú helyzetét, s az én jószívű barátom tüstént állást adott neki, mégpedig olyant, melyet sürgősen kell elfoglalni. Így pártolom én az elnyomott tehetségeket.

KAMILLA. És így teszi el láb alól. Helyes. De vissza fog jönni, s megígértem, hogy addig semmit sem határozok Irénről.

BENCE. Az ígéret szép szó... Nincs egyéb kifogása?

KAMILLA. Azaz, hogy...

BENCE. *megszorítja kezét.* Nincs, oh nincs, ugye, dicső özvegy és anya? *Letérdel.* Adja rám anyai áldását!

KAMILLA. Ugyan, majd mit mondok! Aztán, mikor akar esküdni?

BENCE. Ma. *Fölkel és térdét porozza.*

KAMILLA. Micsoda?

BENCE. E mai nap lesz boldogságom napja.

KAMILLA. Ugyan menjen, hiszen az nem járja.

BENCE. *iratokat vesz ki zsebéből.* Itt a diszpenzáció. A papnál is be vagyunk már jelentve; egy óra múlva várni fog ránk.

KAMILLA. De az lehetetlen. Hiszen csak kell egy kis készület, meg adnom is kell valamit! Csak nem adhatom férjhez úgy, mint az ujjamat.

BENCE. A szerelem mindent pótol.

KAMILLA. De hiszen menyasszonyi ruhája sincs. Azt akarja, hogy koszorú nélkül menjen esküvőjére?

BENCE. A maga fején sem volt koszorú, mikor megesküdt a - vértanúval.

KAMILLA. *félre.* Fúlj meg! *Fenn.* Aztán hová viszi? Ide jönnek lakni ebbe a felfordulásba?

BENCE. A lakás ki van véve, fényesen bebútorozva; itt a címe. *Jegyet ad Kamillának.*

KAMILLA. Úgy látszik, mindennel elkészült. No hát, ha csakugyan komoly szándéka - Isten neki - bele kell nyugodnom.

BENCE *hangsúlyal.* Bele kell nyugodnia.

KAMILLA *halkan, bosszúsan.* Jó, jó azért nem kell ijesztgetni... tudom én, mit kell tennem. *Fenn.* Csak legalább szólt volna előbb, hogy azt a leányt előkészítsem.

BENCE. Miért? Könnyebb a várat hirtelen rohammal bevenni, mint hosszú ostrommal; ha szolgált volna valaha a hadseregben, tudná ezt a katonaregulát.

KAMILLA *mérgesen.* Jó, jó! majd mit mondok a hadseregének! - De ha vonakodni fog? - Pedig annyit mondhatok, hogy nem nagyon lelkesül a maga szép szemeiért.

BENCE. Ez nem az én dolgom. - Egy óra múlva jövök esküvőmre, s remény-lem, hogy menyasszonyom készen fog várni.

KAMILLA. De hát mit tegyek vele? Hogy fogjak hozzá?

BENCE. Hol van az a leány, ki szerető anyja parancsának ne engedelmeskednék?

KAMILLA. Megyek hát, mindjárt előveszem. Bocsásson meg, kedves Elzám, de látja, nagyon rövid az időm, nyakra-főre sürget ez a rettenetes ember.

ELZA *gúnyosan.* Ó! a szerelmesek nagyon türelmetlenek.

BENCE. Borzasztóan türelmetlenek. Siessen hát, drága anyám! - ó! mily édesen cirógatja ajkamat e szó! - siessen, ne áldozza fel gyermekei boldogságát a hideg udvariasságnak. Mi ketten majd csak eltöltjük addig az időt. *Kamilla el.*

ÖTÖDIK JELENET

Bence, Elza.

ELZA *fölkel.* Te, tudod, hogy én sajnálni kezdem ezt a szegény leányt?

BENCE. Ez éppen úgy bizonyítja jó szívedet, mint azt, hogy igazságtalan vagy irántam, kedves Elzám. Micsoda sajnálni való van abban, ki nőmmé lesz? Nem tettelek téged is boldoggá?

ELZA. Ó, igen, elválásunk napján; - de mit gondolsz, nem lehetne ezt a szegény leányt más módon boldogítani?

BENCE. Lehetetlen! Ahol nincs esküvés, ott elválás sem lehet. Ez a törvény.

ELZA. És oly bizonyos vagy játékról?

BENCE. Éppen oly bizonyos, mint a te kedves Bénid, mikor kigusztálja a „slágert”. Nem hiába vártam és tanulmányoztam egy hétig. Az a láng, mely derék Timót barátom szívében az első látásra felcsapott, valódi mély érzésből tört ki, és nem fog többé elaludni. Az első

hírré megdöbbsent; boldogtalan lett; aztán előállt a hála, gyöngéd-ség, barátság s több efféle nemes érzelem, melyek dúsan tenyésznek keblében; a hősi lemondással föltette magában, hogy nem árulja el a barátságot, visszavonul, és azóta szenved, sóhajt titokban.

ELZA. Ejnye, be jól ismered a nemes érzelmeket, mikor üzérkedni lehet velők. De így ismered-e a női szíveket is?

BENCE *udvariasan.* Gazdag tapasztalásokat tettem a tieden, kedves Elzám.

ELZA. Vigyázz, én azt sejtem, e leány szerelmes abba a fiatalemberbe.

BENCE. Hát aztán? Miden lánynak megvan a maga bizonyos fiatalembere, kinek sohasem lehet a neijévé. Neked is volt, mégis...

ELZA. Igen, mert bennem volt annyi könnyelműség, hogy a te iskoládban frivolitássá válhatott.

BENCE. Minden leányban van annyi könnyelműség, hogy iskolámba járhasson.

ELZA. Azt hiszed? Hátha a nők között is van különbség?

BENCE. Nincs. Mind egyformák. Bocsáss meg, kedves Elzám, de tudod, mi már túl vagyunk azon, hogy bókákat mondjunk egymásnak. - A nők mind egyformák, hiú, gyenge, alsórendű teremtések; nincs bennök akarat, erő, határozottság; nincs köztük egy sem, aki merész hom-lokkal szembe álljon a viszonyokkal, az előítéletekkel, és kihívja maga ellen a végzetet - oh nincs! Akit meg nem tántorít a hiúság, megejti a szenvedély; akit meg nem hajt a kacérság, megtöri a nagyravágyás vagy a büszkeség, vagy a jó hír elvesztésének félelme - ó legkivált ez! - nem a belső érték kell nekik, hanem a külső máz: „Mit mond a világ?” „Mit beszélnek az emberek?” - festék, kendő-zés, minden - az arcon, a lelken, a szemöldökön, a beszéden - s ké-szek mindenre inkább, hogysem le engedjék törölni ezt a festéket -

ELZA. Elég már a jóból. Látszik, hogy sohasem voltál szerelmes.

BENCE. Nem - bocsáss meg, hogy szemedbe mondom, kedves Elzám, de már nagyon benn vagyunk az őszinteségben.

ELZA. Ó, nagyon jól tudom. Nem is neked való ez... maradj te csak a te mesterségednél. Menj a magad útján; de annyit mondok, meg ne csalj; tudod, hogy ismerlek...

BENCE. Eltévesztetted az igeszámot, angyalom. Talán inkább úgy mondanád, hogy ismerjük egymást. Ha nekem szükségem van reád, azt hiszem, én sem vagyok rátok nézve megvetendő szövetség.

ELZA. Az igaz, hogy gyönyörű egy kompánia vagyunk mi, galambom. És ha meggondolom, hogy valaha én is oly gyermeteg, tiszta leány voltam, mint ez *az ajtó felé mutatva*, hogy úgy tudtam érezni, ábrándozni, hinni, mint ő - és most végigtekintek azon a sivár tarlón, melyet szívemben hordok, és mindenütt a te kezed nyomára ismerek... oh akkor kedvem jön - *hirtelen magához tér és elkacagja magát.* Hallod-e, galambom, mégiscsak nagy gazember vagy te!

- BENCE *fenyegetőleg.* Elza!
- ELZA. No csak ne forgasd a szemedet, nem ijedek meg.
- BENCE. Azt mondom, elégedjél meg a tűszúrásokkal, ne akarj mélyebbre vágni a késsel; mert vigyázz, hiába dicsekszel, mégsem ismersz egészen.
- ELZA. Volnának még egyéb rejtett jó tulajdonságaid is?
- BENCE. Könnyelmű, frivol vagyok, igaz; nem hiszek a nagy szavakban, szent érzésekben, magasztos eszmékben, s más efféle hóbortban, igaz; szemébe nevetek az ábrándozó bolondnak és a szenteskedő képmutatónak, igaz; letépek a valóságról a csillogó cafrangot, és meztelenül ölelem magamhoz - nem tagadom; nevezd frivolnak, hitetlennek, akár gonosznak, nem bánom, nevetek rajta éppen úgy, mint kinevetek, kigúnyolok mindent a világon; de vigyázz, nekem is van érzékeny oldalam, ne ingereld!
- ELZA. Ó, igen! a becsület; az ősi név becsülete! Ismerjük. Nem loptál, nem raboltál, talán még váltót sem hamisítottál, csak érzelmekkel kereskedel. Nagypád, apád búzáját, borát adta el te csak a feleségedet, - ó, becsülettel, törvényes úton. Értelek, galambom, menjünk tovább. Tolvaj ne tegyen a tolvajnak szemrehányást.
- BENCE *keserűen.* Pénzért, pénzért! ez az örökös szemrehányás! De hát kinek a bűne az? Tehetek én arról, hogy az élet igényekkel áll elélem, melyeket csak pénzzel lehet kielégíteni? Én teremtettem a társadalmat, én alkottam meg viszonyait? Más gyermek még apja térdein lovagolt, mikor én már tüzes paripámon nyargaltam apám rétjein, erdeiben, és tudtam, hogy az a paripa még nincs kifizetve, és hogy az a rét, az erdő rég a hitelezőké. De láttam, hogy úgy is lehet élni, és az eladósodott erdőnek még a levelei is azt zizegték fülemben, hogy a született úrnak úri módon kell élni. Azt tudtam, hogy van nevem, címerem, és hogy annak meg kell felelnem; de arra senki sem tanított, hogyan szerezzek rá eszközöket. Megvan, meg kell lenni, rangom követeli, megkívánják tőlem, vagy azt mondják, komisz ember vagyok. Megszoktam a fényt, a kényelmet; szükségemmé vált éppen úgy, mint a levegő; és ha a fojtogatott embernek joga van megharapni a kezét, mely torkát szorítja; mért ne lett volna nekem jogom megvetni azt a társadalmat a maga közönséges fogalmaival, mely csak követelt, de nem adott, igényeket támasztott, de nem elégített ki? Elégedjék meg azzal, ha megtartom törvényeit, és nem jövök összeütközésbe a büntető törvénykönyvvel - a többi az én dolgom.
- ELZA. Elég lesz már galambom, mert utoljára azt is kisütöd, hogy valóságos szent vagy, akihez búcsút járnak az emberek, Kár volt ezt a szép védbeszédet tartanod, hiszen úgyis tudod, nem foglak gátolni abban, hogy - hogy is mondtad? - bátran beleharapj a társadalom fojtogató kezébe. Csak harapj.
- BENCE *visszaesve rendes hangjába.* No a te apró fogacskáidat is meg fogja érezni. Reménylem, nem feledted el, mit kell tenned.

ELZA. Hogy felejteném el, amit te mondasz?

HENCE. Timót nemsokára itt lesz. Menyasszonyi ajándékot hoz arámnak; előbb megkérdezte tőlem, nincs-e ellenemre? Nagyon gyöngéd ember, a világért sem árulná el a barátságot.

ELZA. Tudok mindent, jobb lesz hát, ha sietsz dolgodra. Ki látott ilyen hanyag vőlegényt?

BENCE. A viszontlátásig, drága barátnőm!

ELZA. A viszontlátásig, drágalátos barátom. *Bence el.*

HATODIK JELENET

Elza, később Bankó.

ELZA *egyedül.* Ha nem tudnám, hogy ez a szegény leány utoljára is boldoggá lesz, bizony lelkemre venném a dolgot. No de ez a pár hónap nem a világ, tudom magamról. Ah! az a szegénység, az a szegénység!

BANKÓ *benéz az ajtón.* Itt vagy?

ELZA. Nem vagyok.

BANKÓ *bejő.* Nem vagy itt? Asszony, mit jelent ez? Azt hiszed, azért nem vagy régiség, nem látlak meg egész életnagyságban e szoba közepén? Még egyszer kérdem, mit jelent ez?

ELZA. Édes Bénikém, ez azt jelenti, hogy a te számodra nem vagyok itt. Hagyj magamra, dolgom van.

BANKÓ. Micsoda dolgod lehet neked, amelyben férjed fölösleges?

ELZA. Dehogya vagy fölösleges; hanem majd később mondom el, most nincs időm.

BANKÓ. Nincs időd? Hova lett? Talán Bence vitte el? A lépcsőn találkoztam vele.

ELZA *szórakozottan.* Igen - igen - hagyj magamra.

BANKÓ. Bence vitte el az idődet? Talán még egyebet is? Gyanús nyilatkozat.

ELZA. Ugyan ne gyerekeskedjél!

BANKÓ. Hallod-e Elzám, én ugyan tudományos szempontból nagy barátja vagyok minden régiségnek; hanem vannak bizonyos régi dolgok, melyeket nem szeretnék újra napvilágon.

ELZA *megveregeti arcát.* Ó, te kis buksi! talán csak nem vagy féltékeny?

BANKÓ. Az éppen nem - hanem -

ELZA. Reménylem is.

BANKÓ. Hanem tudós szemem úgy veszi észre, hogy mindebben lappang valami, amit nem értek. Márpedig az nem járja, hogy én, aki tudom, milyen vaslában főzött ezelőtt kétezer esztendővel a Gracchusok anyja, most ne tudjam, mit főz a saját feleségem?

ELZA. Neked hivatalt.

BANKÓ. Úgy? Az már más. Aztán milyen hivatal lesz? Méltó hozzám?

ELZA. Válogathatsz benne. Elég az hozzá, hogy úrrá teszek, a te dicsőségden dolgozom, amíg te, hálátlan kis buksi, idejössz Othellót játszani.

BANKÓ. Dehogyan játszom; csak érteni szeretném...

ELZA. Hát még most sem érted?

BANKÓ. Persze, hogy nem.

ELZA. Menj Bencéhez, ő majd megmagyarázza; te pedig tégy meg mindent, amit mondani fog neked.

BANKÓ. Ebből áll a hivatalom?

ELZA. Dehogyan! Ez által fogod megszerezni.

BANKÓ. Ah! úgy!

ELZA. No érted most?

BANKÓ. Nem.

ELZA. Bence ma nősül.

BANKÓ. Szegény kislány!

ELZA. Majd elhallgatsz! Ez a házasság fog neked fényes hivatalt szerezni.

BANKÓ. Ah! úgy?

ELZA. No, érted most?

BANKÓ. Nem.

ELZA. De azt érted, hogy én mindent a te javadra teszek, s hogy te hálátlan kis szörnyeteg vagy?

BANKÓ. Nem, ezt sem értem, de elhiszem, ha te mondod. *Megcsókolja Elza kezét.*

ELZA. Most hát siess Bencéhez, és tégy mindent utasítása szerint. Te léssz a tanú.

BANKÓ. Hol?

ELZA. Bence esküvőjén.

BANKÓ. Ah! úgy?

ELZA. Érted most?

BANKÓ. *hosszas gondolkodás után.* Nem.

ELZA. De azért megteszed, amit mondtam?

BANKÓ. Hogyne tenném meg, amit te mondasz? Aztán biztos a fényes hivatal?

ELZA. A legbiztosabb.

BANKÓ. Futok Bencéhez. *Indul, de visszatér.* Szeretnék tanfelügyelő lenni; azt hiszem, elég tudományom van hozzá.

ELZA. Kérlek, édes Bénim, siess már!

BANKÓ. Megyek angyalom! - *Kezet csókol Elzának.* Pompás terv lehet, csak hogy nem értem. *El.*

ELZA. *magában.* Boldog, aki nem érti; bár én is ezt mondhatnám magamról.

BANKÓ. *visszajő.* Azt hiszem, ha képviselővé tennétek, fölérne minden hivattal.

ELZA. *türelmetlenül.* Ha sokáig késel, semmi sem lesz belőled.

BANKÓ. Még csak az kellene! Fölébredt az oroszlán, s azt bömböli: hivatal vagy halál! Megyek Bencéhez. *Félre.* Talán ott megértem. *El.*

HETEDIK JELENET

Kamilla, Elza, Irén, Borcsa.

ELZA. Most fogjunk a munkához.

KAMILLA. *kívül.* Fogd be a szádat! Ki kérdezett?

BORCSA. *kívül.* Akár kérdeznek, akár nem kérdeznek, kimondom, hogy ez nem járja.

ELZA. *magában.* Az ellenség segédcsapatot kapott.

KAMILLA. *kívül.* Takarodj a dolgodra! *Bosszúsan bejő. Utána Irén és Borcsa.* Nézze meg az ember ezt a szemtelenséget! - Ah! itt van még, kedves Elzám? - Képzeld csak ennek a leányzónak, ennek a cselédnek a vakmerőségét.

BORCSA. Ha cseléd vagyok is - bért ugyan nemigen látok - azért van szám, és amíg szám van, mindig azt mondom, hogy az nem járja. Ha nem szereti, hát punktum. Keressen magának más feleséget. Ki látta azt, úgy fenyegetni, kínozni a szegény kisasszonyt; hogy majd így lesz, majd úgy lesz...

IRÉN. Édes Borcsa, hagyjon magunkra.

BORCSA. Megyek, lelke kisasszony; de én mondom, ne hagyja magát! *El.*

NYOLCADIK JELENET

Kamilla, Elza, Irén.

- KAMILLA. Hallatlan szemtelenség! - Még ma elcsapom.
- ELZA. Csillapodjék le, kedves barátnőm.
- KAMILLA. Hova leszünk, ha a cselédek is be mernek avatkozni a családi ügyekbe?
- ELZA. Mit tett?
- KAMILLA. Mit? Hát amint beszélek a leányom lelkére - igaz, hogy egy kicsit hangosan beszéltem -, egyszerre csak beleszól, és elkezd nyelvelni, hogy ez nem járja, a kisasszony mást szeret, egyszerűen biztatja ezt a makacs leányt, hogy ne fogadjon nekem szót.
- ELZA. *Irénhez.* Nem akar Zátonyi nejévé lenni, kedvesem?
- IRÉN. *hidegen.* Nem, asszonyom. *Kamillához.* Anyám, azt hiszem, nem szükséges erről idegenek előtt beszélni.
- KAMILLA. Elza nem idegen! ő legjobb barátnőm; bizony okosabban tennéd, ha rá hallgatnál.
- ELZA. Bocsásson meg, kedvesem, ha szíve ügyeibe avatkozom; de higgye el, a legőszintébb barátság beszél belőlem. Mondja, micsoda kifogása van Zátonyi úr ellen?
- IRÉN. Nem szeretem.
- KAMILLA. Ezt bizonyosan a könyvekből tanulta!
- ELZA. Nem a szerelem a boldog házasság alapja, hanem a tisztelet, s ezt Zátonyi úr a legnagyobb mértékben megérdemli.
- KAMILLA. Hát én mit mondtam?
- ELZA. Előkelő családból való, művelt, finom, elég vagyonos, hogy kényelmessé tegye életét, s elég érett, hogy megóvja az ifjúság veszélyeitől.
- KAMILLA. Én is éppen ezt mondtam - csak hogy nem ilyen szépen.
- ELZA. Pedig sok veszély környezi kegyedet, kedvesem... sok veszély a rágalom, a félreértés s kísértések alakjában, melyekről sejtelve sincs.
- KAMILLA. *bámulva.* Még nekem sincs.
- ELZA. Kegyed szép, ifjú, ártatlan. Most még szerető anyja oldalán, az ő bölcs felügyelete alatt biztosítva lehet az élet ezernyi támadása ellen; de gondolja meg, ha ő nem lesz többé...
- KAMILLA. *szemeit törölve.* Bizony gondold meg, én sem vagyok halhatatlan, ötven körül járok már.

ELZA. Sőt még most is, anyja szárnyai alatt, az ő szigorú, mindent látó szeme előtt, ki van téve oly veszélyeknek, melyeknek lehetősége is már a legnagyobb megbántás és megalázás, s melyek ellen csak az erős férfiúi kar védheti meg.

KAMILLA. Hallod?

ELZA. Nem akartam szólni, nem akartam fellázítani lelkét - de most belátom, hogy gyöngédségből és kíméletből nem szabad elhallgatnom, mily sértő félreértéseknek, mily megalázó kísértéseknek van mostani helyzetében kitéve. Timót, a gazdag Timót, néhány nap előtt - általam - nem tudom, honnan vette azt a vakmerőséget, hogy általam akart ily ajánlatot tenni - azt hitte tán, hogy a szegénység mindenre képes, és büntetlenül lehet arcul ütni...

KAMILLA. *türelmetlenül.* Micsoda ajánlatot?

ELZA. Bocsássanak meg, ha kimondom - nehezen akarja a szó elhagyni ajkamat - azon ajánlatot tette - de legyenek meggyőződve, eléggé torkára forrasztottam arcátlanságát -

KAMILLA. Szent Isten! mit akar hát?

ELZA. Hogy Irén kisasszonyt kedvesévé tegye.

IRÉN. *sikoltva.* Ah! *Anyja keblére rejti fejét.*

KAMILLA. Micsoda! nézze meg az ember! azzal az ártatlan birkaábrázatával miben törí a fejét? *Irént csitítja.* No, no, ne sírj olyan keservesen. *Felpattanva.* Hiszen csak kerüljön a szemem elé, majd megtanítom emberségre! *Irén fejét simogatva.* Csitt, csitt, elég lesz a sírás; - látod, így bánnak a szegény leánnyal, ha nincs oltalmazója. *Felpattanva.* Ejnye gézengúz kötnivalója! kikaparom azt a birka-szemét, csak elém kerüljön.

BORCSA. *beszól az ajtón.* Timót úr idekinn van; azt kérdi: bejöhet-e?

IRÉN. *Kamilla keblére hajoltan.* Nem, nem!

KAMILLA. *Irén fejét simogatva.* De csak jöjjön be, éppen jókor jön.

ELZA. Az Istenért, el ne ragadtassa magát. Borcsa várjon még... *halkan* legyen óvatos. Az ily vakmerőségben legszégyenítőbb az, hogy megtörténhetett, s nyíltan tudomást venni róla, már magában megalázás. Szemrehányással, zajjal csak feltűnővé tenné a dolgot, s tudtára adná az egész világnak. Mérsékelje tehát méltó felháborodását, s bízsa rám ez ember elfogadását.

KAMILLA. Jól van, kedvesem; de jól lefőzze, mert másképp beleszóllok.

BORCSA. *ismét beszól.* Bejöhet-e, vagy elküldjem?

KAMILLA. Jöhet.

ELZA. Foglalják el helyeiket, s hagyják rám a szót. *Leülnek.*

KILENCEDIK JELENET

Előbbiek, Timót.

- TIMÓT *félénken jó.* Alásszolgája - van szerencsém - bocsánat, hogy bátor-kodom. - *Előbbre jó, elhallgat s zavartan néz körül.*
- ELZA. Minek köszönhetjük e szerencsét, Timót úr?
- KAMILLA *közbeszól.* Nagy szerencse...
- ELZA *megfogja kezét.* Kérem, kedves barátnőm...
- TIMÓT. Vagyok olyan bátor - Bence barátom tudtával - szerencsét kívánni kedves menyasszonyának - és - és -
- ELZA. Nagyon kedves, Timót úr. Meg vagyunk győződve, hogy tiszta szívből fakad jó kívánsága.
- TIMÓT. Ó, a legtisztább szívből... és azért, ha nem sértem meg, bátor vagyok *Iréhez megy és zsebéből ékszeres tokot vesz ki.* Bence barátom tudtával - csekély menyegzői ajándékot -
- IRÉN *hidegen.* Köszönöm, uram, nem fogadom el. *Fölkel s el az oldal-ajtón.*
- TIMÓT *zavartan.* Nagyon sajnálom - boldog lettem volna - alásszolgája - *Zsebébe teszi a tokot.*
- ELZA. Bence barátja tudtával...
- TIMÓT. Igen, mindenesetre.
- KAMILLA. És mindent tud Bence barátja, ha szabad kérdezni?
- TIMÓT *meglepetve.* Mindent.
- ELZA. Nincsenek-e oly titkok, melyeket egyik barát a másiktól rejtegetni szokott?
- TIMÓT *folytonosan növekvő zavarral és meglepetéssel.* Nem tudom - meg-lehet.
- KAMILLA. És amelyekért egyik barát le szokta vágni a másik fülét.
- TIMÓT. A fülét?
- ELZA *megfogja Kamilla kezét.* Kérem, kedves barátnőm... Ó, Timót úr valódi antik módon fogja fel a barátságot.
- TIMÓT. Antik módon! *Félre.* Mi lelte ezeket?
- ELZA. Szerinte egyik barát sem élhet a másik nélkül; testök, lelkek, vagyonuk, mindenök közös.
- TIMÓT *meghajolva.* Ó, igen.
- KAMILLA. És Timót úr semmit sem vesz ki ebből a közösségből?
- TIMÓT *meghajolva, Kamilla felé.* Semmit. *Félre.* Bókolnak ezek, vagy gorombáskodnak?
- ELZA. Mily kár, hogy a mai világ oly kevésbé érti az antik erényeket.

KAMILLA. És más neveket szokott nekik adni.

TIMÓT. Más nevet? Valóban?

ELZA. Például a jótékonytságot... nagylelkű ajándékot...

KAMILLA. *közbevág.* Csábításnak mondja.

TIMÓT. *ijedten.* Csábításnak?

ELZA. Kérem, kedves barátnőm... nem azt akartam mondani, csak annyit, hogy a jótékonytságban mindjárt mellékcélokat látnak... Ó, ez a kor nagyon igazságtalan, nem akarja látni, hogy a jótévő kéznek joga van arcul is ütni...

KAMILLA. És alamizsnáért ezres kamatot venni.

TIMÓT. *ki eddig zavartan hajlongott a beszélők felé.* Kamatot? *Félre.* Szent Isten! ezek sejtének valamit.

ELZA. Ó! de Timót úr nemesen fogja fel a gazdagság hivatását... jót tesz azért, hogy jót tegyen.

KAMILLA. Nem pedig, hogy vásároljon.

TIMÓT. Semmiesetre. *Félre.* Jobb lesz innen elmenni.

ELZA. Tudja, hogy a szegényekben is van büszkeség.

KAMILLA. És nem mindenök eladó.

TIMÓT. *félre.* Bizonyosan megsejtették szerelmemet és félreértették. Szépen vagyok; és nem szólhatok; nem engedi a barátság. *Fenn.* Ajánlom magamat - bocsánat, hogy alkalmatlankodtam - alásszolgája. - *Menet félre.* No itt ugyan szép híremet viszik. *El.*

KAMILLA. Szerencsés utat!

ELZA. Ez megkapta a magáét. Most megyek, kedves barátnőm, beszéljen leánya lelkére, itt az elriasztó példa, tanulhat belőle. Viszontlátásra, kedvesem. *Félre.* Futok, még utolérhetem azt a szerencsétlent. *El.*

KAMILLA. Köszönöm, kedves Elzám. *Az oldalajtón beszél.* Jer ki, egyedül vagyok, beszéljünk komolyan.

TIZEDIK JELENET

Kamilla, Irén.

KAMILLA. No, mégis kedved férjhez menni? Hallgatsz, lesütöd a fejedet? Szeretnél talán több ily ajánlatot kapni?

IRÉN. Anyám!

KAMILLA. Jó, jó - tudod, hogy nem úgy értettem. De magad is beláthatod, hogy két kézzel kellene kapnod a szerencsén. Leány vagy, szegény vagy, gyenge vagy... ebben a rossz világban mindenki azt hiszi, hogy büntetlenül bántalmazhat. Örülj, ha akad egy derék ember, aki tisztességes módon nőül vesz és megoltalmaz.

IRÉN. Anyám tudja, hogy Károly szeret és nőül akar venni. Miért kényszerít máshoz. Nem lesz ő elég oltalom számomra?

KAMILLA. Lárifári! Nőül vesz, nőül vesz - azt mondta és elutazott. Ki tudja, mikor jön vissza; ki tudja, lesz-e akkor kedve beváltani ígéretét?

IRÉN. Én bízom benne.

KAMILLA. De nem bízom én. Az ő szép szavára bizony nem szalasztom el a kínálkozó szerencsét.

IRÉN. De anyám, én szeretem Károlyt, egész lelkemből szeretem, és szavamot adtam neki... megesküdtem, anyám! nem lehetek esküszegő.

KAMILLA. Az ilyen esküt azért teszik, hogy ne tartsák meg. No hiszen, szépen állna a világ, ha minden leány ahhoz menne, akinek hűséget esküdött. Aztán az a szerelem - mi az a szerelem? - Parádé, melyet a gazdagok megengedhetnek magoknak, ha kedvök tartja; de a szegény leány örüljön, ha férjet kap szerelem nélkül; - majd megjő a szerelem azután, ha akar.

IRÉN. Ó, anyám, ne kínozz! Mit mondjak hát? Mondjam azt, hogy gyűlölöm Zátonyit... hogy meghalok keze érintésétől?

KAMILLA. Ettől nem szoktak meghalni a leányok. *Félre.* Az idő halad, mindjárt itt lesznek, s még semmire sem mentem vele. Mit tegyek? mit tegyek? *Fenn.* Hova legyek veled, te rossz gyermek? Ha átkaim nem fognak rajtad - ha fenyegetéseimtől nem ijedtél meg: micsoda anyád vagyok akkor én neked?

IRÉN. Anyám, anyám! nagy hatalmat adott Isten az anya kezébe gyermeke fölött - vigyázzon, ne éljen vele vissza - Isten egykor számon fogja kérni.

KAMILLA. *megrendül, magában.* Mit beszél? - *Fenn.* De hisz én boldogságot akarom; jobban meg tudom ítélni, mint te, mi válik javadra.

IRÉN. Nem lehetek azzal boldog, akit nem tudok becsülni.

KAMILLA. *türelmetlenül.* Persze, neked mindenre van szavad. Ugyan hol tanultad? Hálátlan! Azért neveltelek, ápoltalak, szerettelek, hogy legfőbb kívánságomat se tedd meg?

IRÉN. Mindent anyám, csak ezt ne!...

KAMILLA. *egyre türelmetlenebb és izgatottabb.* De én éppen ezt akarom! Ha szófogadó vagy, ne válogass a kötelességekben.

IRÉN. *halkan.* Nem tehetem.

KAMILLA. De hát mit tegyek veled, te szívtelen! *Magában, kezeit tördelve.* Istenem! Istenem! mintha lépteket hallanék már. - *Fenn.* Te, te, aki úgy hozzászoktál az engedelmességhez, hogy engem egészen elszoktattál a parancsolástól, te mersz velem így szembeszállni? Ki tanított erre? ki lázított fel? ki gyújtotta ezt az ellenséges tüzet szemedben?

IRÉN. A szerelem!

KAMILLA *mindig ingerültebben.* Szép szó! Aztán szeressétek anyák gyermekeiteket, kínlódjatok, szenvedjétek értök - egy szép napon majd elsétál előttetek valami idegen ember, és zsebre rakja mind azt a hálát, szeretetet, minek magvát ti magatok számára vetettétek. Mehetek aztán koldulni, téphetitek ősz hajatokat, elpusztulhattok a szalmán - gyermekeitek vígan pazarolja másra, amivel nektek tartozik, és nem érez lelkében semmi fordulást, mert van mentsége, szép mentsége: a szerelem! Menj, menj; megtagadlak, többé nem vagy leányom; nem ismerlek. *Székre roskad, s arcát kezébe temetve, heves sírásba tör ki.*

IRÉN *lassan Kamillához megy, s kezét karjára teszi.* Anyám, ne sírjon, minden büntetést kiállok, csak ezt nem.

KAMILLA. Válgék tűzzé minden könnycseppem, és égesse örökre hálátlan lelkedet... Te, te, aki megölnöd anyádat, nem - többet téssz vele - a szégyen bélyegét sütöd arcára.

IRÉN *reszkette.* Anyám, az égre!

KAMILLA. Igen, igen a szégyen! Ha átkaim, fenyegetéseim meg nem hatottak, hadd indulj meg könnyeimre! Könyörülj rajtam, gyermekem! - Ne hidd, hogy erőszakolnálak, ha magam nem állnék sokkal erősebb kényszerítés alatt. Tudd meg, hogy hatalmában vagyok azon embernek, hogy a szégyen, talán a börtön vár reám...

IRÉN. Anyám, anyám, nem akarok többet hallani!

KAMILLA. Nem te kényszerítettél, hogy piruljak előtted... hallgasd végig szégyenemet! - Oly tetteket követtem el a múltban, melyek gyalázatot, büntetést hoznak fejemre. Ez ember mindent tud, bizonyítványai vannak, kezében vagyok. Most tudod. Menj hát, nyisd ki előttem börtönöm ajtaját.

IRÉN *megsemmisülve áll egy ideig, kezébe temette arcát; szünet múlva, sápadtan, halkan.* Mikorra kívánja az esküvőt?

Kamilla keze után nyúl, hogy megcsókolja.

IRÉN *visszakapja kezét.* Mikorra kívánja az esküvőt?

KAMILLA. Ma, azonnal. Tehát megegyezel?

IRÉN *merev tekintettel.* Anyámért teszem.

KAMILLA *megrendül - egy lépést hátrál - azután félénken Irénhez lép.* Irén, félek tőled, így még nem láttalak.

IRÉN. Így még nem szenvedtem.

KAMILLA. Gyermek, ne rémíts. Mit fogsz tenni?

IRÉN. Kötelességemet. *Indul.*

KAMILLA. Hová mégysz?

IRÉN. Menyegzőmre készülök. *Lassan el.*

TIZENEGYEDIK JELENET

Kamilla egyedül.

KAMILLA.

Ah! Csakhogy vége van, magam sem bírtam volna tovább... Ó, hogy az Isten verje meg ezt a Bencét! Bár sohase láttam volna! - Mintha olyan lelkiismeretfurdalásfélét éreznék... De hát mit tegyek? - Egyiknek áldozatul kellett esni, és utoljára is, az ő áldozata nem olyan nagy... férjhez megy, boldog lehet... majd vigyázunk rá, hogy férje jól bánjék vele. - Száz ilyen házasságnak lett már nagyon jó vége... aztán én neveltem, anyja voltam, éppen mintha saját szülött leányom lett volna... ő is tehet értem valamit... meg is teszi... belátta, hogy meg kell tennie szó nélkül. - Szó nélkül... éppen ez ijeszt meg; inkább sírt, panaszkodott volna... de ezt a sápadt arcát, merev szemét álomban is fogom látni. *Az ajtó nyílik.* Ki ez? Milyen ijedős lettem.

TIZENKETTEDIK JELENET

Kamilla, Mosolygó.

MOSOLYGÓ.

Én vagyok - itt az idő - dologra - sok levél. *Leveleket vesz ki zsebéből.*

KAMILLA.

Eh! van is arra most idő! Nagyobb dolgunk van itt... mindjárt megyünk a templomba, esküvőre.

MOSOLYGÓ.

Férjhez megy? - Gratulálok. - Ki a boldog?

KAMILLA.

Ugyan ne bosszantson maga is! Csak nem hiszi, hogy én mennék férjhez?

MOSOLYGÓ.

Miért ne? Nagyobb bolondokat is tesznek az asszonyok.

KAMILLA.

Köszönöm; nekem nincs rá kedvem. Irén megy férjhez, mégpedig találja ki, kihez?

MOSOLYGÓ.

Nem tudok találgatni.

KAMILLA.

Zátonyi Bencéhez. Mit mond hozzá?

MOSOLYGÓ.

Jó parti - sokra viszi - nagy gazember.

KAMILLA.

Maga ugyan szépen dicséri az embereket.

MOSOLYGÓ.

Nagy dicséret - ügyes gazember - csak vigyázzon, rajta ne kapják - mint engem - ügyetlen gazember - nagy különbség. Jó lesz anyai tanácsnak.

KAMILLA.

Majd mit mondok az anyai tanácsának. Legalább vigyázzon, Irén előtt ne beszéljen ilyen vadakat, ő még nem ismeri a maga bogarait.

MOSOLYGÓ.

Nincs dolog - hazamegyek.

KAMILLA. De csak maradjon itt. Ki tudja, mire lesz szükség, s magát mindenre lehet használni. Várjon itt, míg én öltözni megyek. *El.*

MOSOLYGÓ. Mindenre lehet használni - igaz - van idő - hajh! - nekem is van szép feleségem - csak házasodjatok, bolondok!

TIZENHARMADIK JELENET

Mosolygó, Irén.

IRÉN *gyorsan jó.* Mosolygó úr, szavát hallottam, kérem, hogy hallgasson meg egy pillanatra.

MOSOLYGÓ. Tessék.

IRÉN. Gyermekkorom óta ismerem önt, napról napra láttam, s bár ritkán szólt hozzám, talán észre sem vett, mindig vonzódtam önhöz, ó! mert láttam, hogy boldogtalan, s különös álarca alatt egy mélyen szenvedő szív fájdalmát rejtegeti...

MOSOLYGÓ. Nagy emberismeret - semmit sem tudok róla.

IRÉN. Ó, igen, megértettem önt, öntudatlanul osztottam fájdalmában, és szívem vonzódott hozzá, mintha előre érezte volna, hogy valaha maga is társa lesz boldogtalanságában. A jóslat teljesült... a pillanat megjött... ön, akinek bánatát egykoron megértette a gyermek - ön meg fogja érteni a leány boldogtalanságát.

MOSOLYGÓ. Meglehet - miben segíthetek?

IRÉN. Ismeri Darvas Károlyt?

MOSOLYGÓ. Jól ismerem... semmi sem lesz belőle... becsületes ember.

IRÉN. Néhány pillanat múlva egy szót fog ajkam kimondani, mely örökre lezárja azt előle. Nem beszélhetek vele, nem igazolhatom magamat - ó! tegye meg ön, mondja meg neki, hogy én nem voltam hitszegő, nem feledtem el eskümet...

MOSOLYGÓ. Megmondom.

IRÉN. Mondja meg, hogy oly kényszernek engedett akaratom, mely előtt meg kellett hajolnia; mondja meg, hogy nem lehetett más választásom, ne vessen meg, ne átkozzon!

MOSOLYGÓ. Megmondom.

IRÉN. És mondja meg, hogy többé nem szabad engem látnia, hogy feledjen el, legyen boldog, hogy én mindennap ezen fogok imádkozni Istenhez - mondja meg -

MOSOLYGÓ. Még ma útra kelek hozzá.

IRÉN. Köszönöm, nem csalódtam önben. *Meg akarja fogni kezét.*

MOSOLYGÓ *hátra teszi kezét.* Hozzá ne nyúljon - nem érdemes rá - húsz év óta nem érintette becsületes kéz.

IRÉN. Ó, ne vonja el tőlem kezét, egyetlen jó barátom. *Megcsókolja kezét.*

MOSOLYGÓ *íjedten elrántja kezét.* Mit tett? meggyalázta magát - ezt a kezét - egy gazember kezét - *megindulásával küzdve* - ne hagyja magát - nem kényszeríthetik - ismerem a törvényt - sokszor elcsavartam - ne hagyja magát -

IRÉN *kitörő zokogással Mosolygó keblére borul.* Ó, hisz önnek sem mondhatom el egész boldogtalanságomat!

MOSOLYGÓ *legnagyobb zavarban, nyakát csavarva, hogy kivonja Irén öleléséből.* Hagyjon el - nem érdemlem - gazember vagyok - sohasem tették velem - ne hagyja magát - mondjon nemet az oltárnál - ne sírjon - szégyellem magam - nem tehetek róla *erővel elfojtja megindulását* gazember vagyok - minek szégyenít meg? *Könnyei kitörnek, reszketve magához szorítja Irént.*

TIZENNEGYEDIK JELENET

Kamilla egyfelől, Elza másfelől.

KAMILLA *kívül.* Irén! Készen vagy-e? Jönnek már. *Belép.*

IRÉN *felriad Mosolygó kebléről.* Köszönöm, barátom! *Kamilla felé fordul, s hallgatva megáll.*

ELZA *belép.* Tüstént indulunk, kedveseim. Béni már elment a vőlegényért.

MOSOLYGÓ *a háttérbe megy, leül, folytonosan azon kezét nézve, melyet Irén megcsókolt.*

KAMILLA *Irénhez.* Jól van, gyermekem. Látom, készen vagy már.

IRÉN *nyugodtan.* Készen vagyok.

KAMILLA *félre.* Milyen hangon mondja ezt. *Fenn Elzához.* Istenem, Istenem, sohasem láttam még ilyen gyors menyegzőt. Alig volt időm felöltözni, még a szobát sem szedhettem rendbe. Itt van ni, még násznagyokról is elfeledtem gondoskodni.

ELZA. Legyen nyugodt, kedves barátnőm, mindenről gondoskodott a figyelmes vőlegény. Férjem lesz az egyik násznagy, a másiknak Tulipán urat kértük fel... éppen itt jó.

TIZENÖTÖDIK JELENET

Előbbieket, Tulipán, Tulipánné.

KAMILLA. Nagyon szíves, kedves Tulipán úr. Tessék helyet foglalni, tüstént indulunk.

TULIPÁN *nagy díszben.* Szerencsémnek tartom -

TULIPÁNNÉ *közbevág.* Szívesen tesszük; mondtam férjemnek, készüljön el gyorsan, s vegye magára legszebb ruháit. Nagy ünnep egy esküvő... *jelentősen,* s reméljük, boldog lesz a kedves kisasszony.

KAMILLA. Reméljük. Ah! de ez nem olyan ünnepi esküvő; szerettem volna, ha egy kis időm jut a készületre; de olyan gyorsan ment, olyan türelmetlenek ezek a szerelmesek. Vendégeket sem hívtunk, csak a násznép lesz jelen... valódi csendes menyegző.

TULIPÁN *jelentősen.* Mindegy - csak boldog legyen a kedves kisasszony.

KAMILLA *félre.* Mibe avatkozik ez a szabóné?

ELZA. Itt jó a boldog vőlegény.

TIZENHATODIK JELENET

Előbbieket, Bence, Bankó, Borcsa.

BANKÓ. Itt vagyunk, a kocsik lenn várnak - indulhatunk.

ELZA *Irénhez.* Kedvesem, búcsúzzék el most anyjától; az esküvő után tüstént új lakására megyünk, s ő csak később követheti, ha itt rendbe szedte ügyeit. Addig majd én leszek kegyeddal, hogy ne maradjon egyedül és oltalom nélkül.

KAMILLA. Egyedül? Hát a férje?

BENCE. Az esküvő után tüstént el kell utaznom sürgős ügyben; csak két hét múlva jöhetek vissza.

BANKÓ *súgva Elzához.* Még most sem értem. *Elza csendre inti.*

BENCE *Irénhez.* Kedves Irénem, szabad kérnem azt a szép kezet, mely nemsokára az enyém lesz?

Irén irtózva hátrál, tekintete Mosolygóra esik, ki biztatólag int fejével; aztán Kamilla felé fordul, ki esdő pillantást vet reá. E némajáték alatt Bankó Elza intésére Irén mellé áll. Tulipánné és Borcsa a háttérben zokognak.

BANKÓ. Engedd meg, barátom, az én kötelességem templomba vezetni a menyasszonyt. *Karját nyújtja.*

IRÉN *hosszasan nézett Kamillára, most elfordul, s elfogadja Bankó karját.* Menjünk! *Bence Elzának, Tulipán Kamillának nyújtja karját.*

MOSOLYGÓ *karját nyújtja Tulipánnénak és Borcsának.* Menjünk mi is.

TULIPÁNNÉ *sírva.* Nem vagyunk hivatalosak.

BORCSA *sírva.* Van is ott ránk szükség.

MOSOLYGÓ. Ki tudja? *Mind el.*

A függöny legördül.

HARMADIK FELVONÁS

Fényesen világított díszterem. A háttérben nagy nyitott ajtón más terem látszik. Oldalt egy asztalnál Bankó, Timót, Ordas és Mákony kártyáznak.

Bence és Elza karöltve jönnek a hátulsó teremből.

ELSŐ JELENET

Bence, Elza, Bankó, Timót, Ordas, Mákony.

TIMÓT. Megint vesztettem! megfoghatatlan!

BANKÓ *kiosztva.* Hjah! a közmondásnak igaza van.

ORDAS. Aki szerencsétlen a játékban, szerencsés...

MÁKONY. Ügyeljenek a játékra. *Fölveszi kártyáját és hív.*

TIMÓT. Ó! ugyan, kedves barátaim, mit gondolnak?

ORDAS. A közmondások nem hazudnak. *Üt és a kártyát Timót elé tolja.* Önön a sor. Itt van ni, a szint is eltéveszti. Mire gondol? Hahaha!

ELZA *halkan Bencéhez.* A közvélemény nyelve.

BENCE. Ennyire vagyunk már?

ELZA *gúnyosan.* Bizony ideje volt megjönnöd; az emberek máris szána-
kozó mosollyal szemlélnek.

MÁKONY. Timót úr, szíveskedjék figyelemmel lenni arra, hogy partnere
vagyok, s ne játsszék ellenem.

TIMÓT. Bocsánat, eltévesztettem. *Kiad.*

ORDAS *elviszi az ütést.* Köszönöm, Timót úr... megint megnyertük a
játékot.

MÁKONY *bosszúsan.* Előre tudtam.

BANKÓ *a kártyát keverve.* Hja a közmondás... Hej, Bence, el ne bolondítsd
a feleségemet. *Osz.*

ELZA. Nézzétek ezt a csúf Bénit, milyen féltékeny!

ORDAS. Pedig a féltékenységek kiment már a divatból, ugye, Bence?

BENCE. Igazad van, bölcs tanácsos. *Tovább sétál Elzával.*

ORDAS *játszva.* Tudnék én tanácsot adni; csak meghallgatnák.

BANKÓ. Ugyan mit? *Félre.* Talán most megtudom, miért kell ezt a derék
Timótot szekíroznom!

ORDAS. Hogy Timót úr jobban vigyázzon a játékára.

MÁKONY *bosszúsan, kiadva.* Biz azt jól tenné.

ELZA *halkan, Bencéhez.* Hallod?
BENCE. A közvélemény nyelve elég világosan kelepel.
MÁKONY *bosszúsan.* Tessék, ezt a játékot is elvesztettük.

MÁSODIK JELENET

Mákonyné, Klimóczi, előbbiek.

MÁKONYNÉ *Klimóczi karján jó a hátulsó teremből.* Úgy kell, megérdemled. Ki látta azt, ide vonulsz és ezt az unalmas kártyát forgatni, mikor a másik teremben a legkedvesebb fiatalasszony mulattatja vendégeit? - Kedves Zátanyi, szerencsét kívánok nejéhez. Az első estély az első legnehezebb lépés a világban, s mondhatom, oly figyelmes, oly gyöngéd, oly szeretetreméltó, oly mindenlátó kis háziasszony, hogy valóban - hogy is mondjam - hercig! Igazán hercig!

BENCE. Nagysád elismerése bizonyítvány kitűnő érdemrenddel.

MÁKONYNÉ. És ezek a férfiak ott hagyják a leghercigebb háziasszonyt, s ideszöknek kártyázni. De most értök jöttem. Kedves Klimóczi, hajtsa végre a társaság ítéletét, kísérje be a tetteseket. - Hahaha! hercig gondolat... Zelmától származott.

BANKÓ *felkel.* Az erőszaknak engedni kell.

MÁKONY *mogorván.* Hát a revanzs hol marad?

KLIMÓCZI. Mentségek nem fogadtatnak el. Határozott utasításunk van az urakat magunkkal vinni, a legmennyeibb élvezet elvesztésének büntetése alatt.

ORDAS. S mi az a mennyei élvezet?

KLIMÓCZI. Zelma kisasszony fog zongorázni és énekelni.

ORDAS *félre.* Jaj fülem!

MÁKONYNÉ. Siessünk, uraim, nincs vesztegetni való idő. Ha nem is jutnak mennyei élvezethez, mint ez a kedves Klimóczi mondta, de Zelmám csinosan játszik, s hercig hangja van. Karját, kedves Klimóczi! Előre uraim! *Mind el - Bence és Elza kivételével.*

HARMADIK JELENET

Bence, Elza.

BENCE. Mi nem nyertük el Mákony barátom pénzét, nem szükséges tehát, hogy bosszút álljon rajtunk leánya. Maradj itt pár szóra, kedves Elzám. Először is, hogy vagy?

- ELZA. Mielőtt e gyöngéd kérdésedre felelnék, én bátorkodom tőled kérdeni: miért tartott utad két hét helyett egy hónapig, és micsoda okosat tettél ezalatt?
- BENCE. Semmi okosat; utaztam, menyegzői utat tettem magamban. Ez volt az egész. - De hát mi kifogásod van ellenem? Nem adtam elég pénzt, hogy az új háztartást fényes lábra állítsátok? Különben el nem mulaszthatom, kedves Elzám, hogy ki ne fejezzem elismerésemet és köszönetemet. Lakásom valódi tündéri lakás, az estély pompásan van rendezve, a vendégek a javából válogatva.
- ELZA. Elsőrendű pletykahordók.
- BENCE. Ez is a fényűzéshez tartozik. Holnap az egész város fogja tudni, s róla fog beszélni: „Hallotta a nagy újságot?” „Hogyne hallottam volna.” „Zátonyi Bence megérkezett külföldi útjáról.” „Igen, s megérkezése napján azonnal fényes estélyt adott.” „Igazán?” „Kik voltak ott?” „Oh! a legválogatottabb társaság. Mákonyné, a híres Mákonyné, valamennyi nőegylet elnöke, férjével és leányával. Ordas tanácsos, az előkelő világ hírharangja. - Klimóczi, a gavallér uzsorás, X Y Z stb.” „És hogy mulattak?” „Kitűnően; minden nagyon fényes volt, a fiatal asszony bájoló.” „Boldog ember az a Zátonyi.” - „Meg is érdemli, nagyon jeles, kedves fiatalember.”
- ELZA. Nem mondtad el az egész dialógot, kincsem; fognak még többet is mondani. „Hát Timót, a gazdag Timót ott volt-e?” „Csitt! erről ne beszéljünk.” „Hogyan, hát csakugyan igaz volna, hogy a fényűzés...” „Én semmit sem mondok, de az a hirtelen elutazás az esküvő után...” „És Timót azalatt is járt a házhoz.” „Ejnye, ejnye, ki hitte volna?” „Szegény Bence!” „Ki tudja, hátha az ő tudtával?” „Ugyan ne mondja!” „De bizony, kitelik tőle...” Hogy tetszik a folytatás galambom?
- BENCE *tapsolva.* Pompás! pompás! ha nem sürgetne az idő, megújratnám. Most csak légy szíves röviden felelni kérdéseimre, hiszen még semmiről sem tájékozhattam magamat. Képzeled-e, hogy mióta megjöttem, alig beszéltem a feleségemmel? Még azalatt sem, míg azt a néhány bemutató tátogetást megtettük.
- ELZA. Képzelem.
- BENCE. Ezen kívül, egész nap kerülni látszott és én -
- ELZA. Nem kerested. Én is így voltam veled, míg el nem váltunk.
- BENCE. Látod? És most el nem tudunk lenni egymás nélkül. Nem esem tehát kétségbe Irén felől sem. Hanem mondd, hogy viselte magát távollétem alatt?
- ELZA. Példásan. Nincs okod féltékenységre.
- BENCE. Nem fogadta el Timótot?
- ELZA. Egyszer sem. Különben ez sem mert feléje közeledni; ah ő komolyan veszi a barátságot. Hanem engem többször meglátogatott. Sejtettem vele, hogy állhatatos figyelmét félreértette a túlságos

érzékeny becsületű anya, s azért fogadta oly rosszul az esküvő napján. - Sejtettem vele, hogy ha nyíltan föllép s egyenesen bevallja tisztességes szándékát; bizonyosan megkapta volna a leányt; mert - ezt is sejtettem vele - Irén éppen nem idegenkedik tőle. No, meg vagy elégedve tanítványoddal, mester?

- BENCE. A mester meghajlik tanítványa előtt. Hát Kamilla, a dicső özvegy, szintén veletek lakik?
- ELZA. Természetesen. S mondhatom, nagyon jól érzi magát az úri fényben és kényelemben.
- BENCE. Arra született. Köszönöm, kedves Elzám, most mindent tudok.
- ELZA. De én nem tudok mindent. Nem mondanád meg, meddig fog ez még tartani?
- BENCE. Hát meguntad már a jólétet?
- ELZA. Azt nem, hanem téged. Csak nem hiszed, hogy ezután is itt fogok lakni?
- BENCE. Nagyon boldoggá tennél ugyan, de nem akarom a kedves Bénit féltékennyé tenni.
- ELZA. Féltékennyé nem teszed, hanem nagyravágyóvá. Mióta egypár szót súgtam neki múltkori gyöngéd csevegésünkről, mindig hivatalról, képviselőségről ábrándozik.
- BENCE. Ne félj, ez is a feltételek között lesz.
- ELZA. Azt el is várom. Most hát tedd meg, amit akarsz, én ezentúl mosom kezeimet.
- BENCE. Bízzál bennem. *Kezet nyújt.*
- ELZA *nem fogadja el.* Köszönöm, úgyis elég mosnivalóm lesz kezemről. *El.*
- BENCE *erőltetett nevetéssel.* Nagyon csípős, nagyon okos, látszik, hogy feleségem volt valaha.
- ELZA *visszatér.* Igaz, elfeledtem mondani; hogy nincs több pénz a háznál; amit adtál, mind elment.
- BENCE. Jól gazdálkodtál.
- ELZA. Ahogy szerezted, úgy vészett el. Tudod a közmondást. Különben ne búsulj; hiszen nemsokára fényes örökséghez jutsz - nemde?
- BENCE. Igen, de addig mit tegyek? Timótót kímélnem kell; eddig is sokat vettem már tőle, s a jövőben -
- ELZA. Még többet fogsz venni.
- BENCE. Reménylem. De minden középkori hajlama mellett jó számító, s nem szeretném megriasztani. Nincs más mód, mint újra Klimóczi-hoz fordulni.

ELZA. Kétségbeesett lépés. Amint tudom, galambom; régibb váltóid is vannak nála.

BENCE. Nála is, másoknál is. Magas fára kellett másznom, aranyalmáért, hívogatólag csüggött fölöttem, s én az ágon mindig tovább-tovább csúsztam, hogy elérjem. Most már az ág végére jutottam; vagy el kell érnem az aranyalmát, vagy -

ELZA. Visszacsúsznod.

BENCE. Nem - inkább lebukom és kitöröm a nyakamat. Légy szíves pár szóra ideküldeni Klimóczit.

ELZA. Látom, csakugyan ki akarod törni nyakadat. Sok szerencsét. *El.*

NEGYEDIK JELENET

Bence egyedül.

BENCE. Majd meglátjuk, majd meglátjuk! Az én fajtám nem egyhamar töri ki a nyakát, drága kis Elzám. Nem olyan könnyen törik el az ág, melyen én állok; különben te sem álltál volna mellém piciny lábaiddal, ha nem remélnél legalább egy cikket az aranyalmából, szépséges Elzám. Számításom bizonyos. Timót minden áldozatra kész lesz szerelméért, Irén örülni fog, ha megszabadul tőlem - és boldog lesz vele, igen, boldog lesz; sokkal boldogabb, mint azzal a nyers, éhenholt Darvassal. *Keblére teszi kezét.* No, te nyugtalankodó valami, amit lelkiismeretnek neveznek a képzelődők, ezzel úgy hiszem, elcsitíthatod morgásodat... hiszen utoljára is, jót tesz ezzel a leánnyal - gazdag férjhez juttatod, s ezért imádkozik mai napság a világ valamennyi leánya. - Eh! de hát mi szükségem van mentegetődzésre? ki vádol engem? - Ah! *Elkomorodva hallgat egy pár pillanatig.* Érzem, vénülök már, közel járok az időhöz, midőn az ördög remetévé lesz... Úgy is teszek, elhagyom a főváros zaját, mihelyt rendbe jöttem ez utolsó vállalattal; kifizetem az adósságaimat, hazamegyek Erdélybe, visszaváltom ősi birtokaimat, új fényre emelem a Zátonyi nevet, s ki tudja? *Észreveszi Klimóczit.* Hahaha! el veled szép tavaszi álom! itt a hideg északi szél!

ÖTÖDIK JELENET

Bence, Klimóczy.

KLIMÓCZI. A kedves Bankóné azt súgta fülembe, hogy engem kívánsz, barátom.

BENCE. Amennyiben a beteg kívánja az orvosságot. Keserű, de megissza.

KLIMÓCZI. Nagyon jó, nagyon jó! csupa szikra, csupa szellem, mint mindig. Ah! barátom, fogadd szerencsekívánatomat házasságodhoz. Nőd valódi angyal - oly kedves, oly bájos; mindenkit egészen elragad!

BENCE. Köszönöm, nagyon szíves vagy.

KLIMÓCZI. És ez az estély - mennyi dísz, mennyi ízlés! Valóban azt hiszem, a paradicsomban járok.

BENCE. Jer ki egy pillanatra a paradicsomból, s beszéljünk néhány prózai szót váltóimról.

KLIMÓCZI. Ah, barátom, micsoda szentségtörés! Holnap irodámban rendelkezésként álllok; de most, e tündéri fényben, e bűvös légkörben, midőn a szomszédban az isteni Zelma zongorázik - váltókról beszélni - menj, barátom, benned nincs egy szikra költészet.

BENCE. Tedd meg azt a szívességet, és szállj le bűvös légkörödből e prózai földre.

KLIMÓCZI. Ne kívánd. Nem lehet. Zelma szemébe néztem, láttam fehér ujjait szökdelni a billentyűkön. Ah! barátom! mily égi tünemény! Kész volnék érte odaadni lelkemet.

BENCE. Hányas kamatra?

KLIMÓCZI. Hahaha! nagyon jó ötlet! De most isten veled, barátom, sietek vissza a terembe; mit mond a mennyei Zelma, ha oly sokáig nem lát?

BENCE. Azt fogja mondani: édes Klimóczi, adjon annak a kedves Zátonyinak három hónapi halasztást.

KLIMÓCZI. Ó, te prózai ember! Ily szavakat adni e költői hölgy ajkaira!

BENCE. Nem hallanád elragadtatással?

KLIMÓCZI. Ily prózai szavakat! e bíbor ajkáról! ugyan menj. Ha legalább azt mondaná. Timót lesz a jótálló a régiekért is, - Ah! ebben már volna szellem, költészet, idealizmus! - Isten veled, barátom! - Minden pillanat a legistenibb élvezettől rabol meg.

BENCE. Először esnék meg, hogy téged rabolnának. Tehát Timót jótállása nélkül nem megy?

KLIMÓCZI. Megint ez a prózai üzlet!

BENCE. Értelek. Így hát nem számíthatok rád?

KLIMÓCZI. Barátságomra - halálig!

BENCE. És pénzedre?

KLIMÓCZI. Timót jótállásával?

BENCE. Anélkül.

KLIMÓCZI. Ah, hallod? Újra szól a zongora, Zelma játszik, és nem vagyok ott. Ó, te köszívű ember!

BENCE. Biztosítlak, hogy rövid idő alatt...

KLIMÓCZI.

Kívánd véreimet, barátom, örömmel ontom érted.

BENCE.

Köszönöm, nincs ázsiója; hanem ha egy kis pénzt csepegtetnél...

KLIMÓCZI.

Ah, az a prózai pénz! ki nem állhatom e hideg szót... bocsáss meg, barátom, nem állhatok ellen... estélyed fényesen sikerül - a hetedik égben vagyok - sietnem kell, Zelma hangját hallom. Zelma énekel - ah! mily isteni mulatság! *Táncolva elsiet.*

HATODIK JELENET

Bence egyedül.

BENCE.

Az utolsó patkány kiugrott a hajóból. Süllyedünk. Sietnem kell, a felhők veszedelmesen kezdenek tornyosulni fölöttem. Ismerem ezt az embert; sorsom a kezében van, irgalomra nem számíthatok. *Fölemelt fővel.* Annál jobb. Nem szorultam irgalomra; a gyávák és együgyűek menedéke ez; akinek van esze és ereje, magától emelkedik fel, bármennyire süllyedett. Időm rövid, de elég célomra... *A hátsó terem felé indul.* Fel munkára hát! *Timóttal szemben találkozik.* Éppen jókor!

HETEDIK JELENET

Bence, Timót.

BENCE.

Isten hozott, öreg! - Meguntad már a vigalmi zajt, hogy e félreeső helyre vetődtél, hová a madár sem jár?

TIMÓT

zavart és izgatott. Téged kerestelek, barátom.

BENCE.

A nagy lelkek találkozása. Én is éppen ezért indultam a terembe, hogy fölkeresselek.

TIMÓT.

Jobb lesz itt maradnunk. Amit mondani akarok, azt kívülünk senkinek sem szabad hallani.

BENCE

kezét fölfelé nyújtva, pátosszal. Ő - mindent hall.

TIMÓT

nagy izgatottságban. Isten előtt tisztán állok, ő belát a szívekbe és gondolatokba; de az emberek vakok vagy gonoszak - tőlök tartanom kell.

BENCE.

És én a vakok vagy gonoszok közé tartozom-e?

TIMÓT

megragadja kezét. Te bírám vagy.

BENCE.

Eszerint te meg bűnös vagy?

TIMÓT.

Nem bűnös, csak rágalmazott. Hallgasd meg barátom, vallomásomat; régóta nyomja már lelkemet. Tovább nem bírom e ferde állapotot.

BENCE.

A törvényszék együtt ül - vádlott beszéljen.

TIMÓT. Én mindig igaz, őszinte barátod voltam; nemcsak a hála csatolt családodhoz, melynek szerencsémeket köszönhetem, hanem hozzád is valódi baráti érzés vonzott és a hála, hogy engem, szegény, egyszerű embert, barátságodra méltattál.

BENCE. Ez enyhítő körülmények elfogadtatnak, s a büntetés kiszabásánál tekintetbe vétetnek.

TIMÓT. Ne enyelegj, barátom; szörnyű komoly az, amit mondani akarok.

BENCE. Halljuk.

TIMÓT. Légy meggyőződve, hogy soha egy pillanatra sem voltam hűtlen baráti kötelességemhez.

BENCE. Tudom.

TIMÓT. Mihelyt megtudtam, igyekeztem elfojtani, elfeledni - távoznom kellett volna, ezt nem tettem, ebben voltam hibás.

BENCE. Nem értelek; beszélj világosabban.

TIMÓT. *mindig nagyobb zavarban - szaggatott hangon.* Boldogtalan voltam - küzdöttem - diadalmaskodtam - utaznom kellett volna - félreमारगारáták - ártatlan vagyok - Bankóné kért, hogy látogassam meg őt - nem tehettem róla - ebben hibás vagyok - sohasem láttam - a rágalom nyelve őt is elérte.

BENCE. Kit? A kis Bankónét? Erről számolj férjének.

TIMÓT. Nem értesz - pedig világosan beszélek - világosabban nem tudok - hű barátod vagyok - holnap örökre - eltávozzom - ne higgy a rágalomnak - ő ártatlan -

BENCE. Mindebből csak annyit értettem, hogy örökre el akarsz távozni. De már azt nem engedem, kedves öregem.

TIMÓT. Mit tegyek hát? A rágalom másképp nem némul el.

BENCE. Micsoda rágalom?

TIMÓT. Elmondtam már.

BENCE. Hallottam, de nem értettem.

TIMÓT. Itt - saját termeidben - magam hallottam - nem is sejtettem volna - a legvilágosabb célzások - egyszerű és tapasztalatlan ember vagyok, de megértettem - ha ő is hallaná - oh! - engedj elutaznom.

BENCE. Ő? Ki az az ő?

TIMÓT. *halkan, reszkedve.* Nőd.

BENCE. Irén!

TIMÓT. *sóhajtva.* Engedj elutaznom.

BENCE. Képtelenség.

TIMÓT. *örömmel.* Ugye nem hiszed? ugye meg vagy győződve ártatlanságomról?

BENCE *kezét szorongatja. Szegény jó öregem! hogy is tudtál ebben kételkedni? - De elutaznod most nem szabad. A rágalom olyan, mint a rossz kutya, a szaladó embert ugatja; nézz bátran szembe és elnémul.*

TIMÓT. De - de - nincs több erőm -

BENCE *egy eszmétől megkapatva. Te szereted Irént.*

TIMÓT. Küzdöttem - győztem - elutazom.

BENCE *megragadja kezét. Már leány korában szeretted.*

TIMÓT. Bocsáss meg, nem árultalak el!

BENCE. Szegény barátom! Hát mért nem szólottál nekem akkor?

TIMÓT. Hogyan?

BENCE. Oly kevéssé tartottál barátodnak? Nem tudtál elémbe állni, és szemembe mondani: Barátom! én ezt a leányt szeretem, és nőül akarom venni. Nem tudtad föltenni rólam, hogy boldogságodért kész örömmel lépnek vissza? Menj, menj, te nem vagy igazi barátom.

TIMÓT. Mit beszélsz?

BENCE. Ahelyett hallgattál, szenvedtél, s most a legferdőbb helyzetbe hoztál mindnyájunkat! Pedig az én szerelmem nem is volt olyan nagy, inkább szánalomból vettem el a szegény leányt... s ha tudtam volna... Ó, Timót! Timót mért nem voltál őszinte barátodhoz?

TIMÓT *elérzékenyülve. Nem tudtam, hogy ily nagy barátság is lehet a világon... bocsáss meg! Keblére borul.*

BENCE. De ez így nem maradhat! Neked boldoggá kell lenned, a hibát még helyre lehet hozni.

TIMÓT. Hogyan?

BENCE *izgatott suttogással. Nem, azt nem engedhetem, hogy egész életemre boldogtalan légy. Ha te félreértett gyöngédségből fel tudtad magadat áldozni, én is tudok áldozatot hozni, és meg is hozom. Még semmi sem veszett el. Irén úgyis csak név szerint nőm; ha szereted, ha boldoggá teszed, ha ő is megegyezik - én nem akarok boldogságtok útjában állani.*

TIMÓT *rémülten. Az égre! megölnöd magadat?*

BENCE *megszorítja kezét. Ezt is megtenném; de szerencsére a törvény ad más módot is. Lemegyünk hat hétre Erdélybe lakni; az elválás ott igen könnyen megy, ha mindkét fél beleegyezik. Ismerem a törvényt... Csitt! ne szólj! áldozatkészségemet nem engedem korlátoztatni... Az én megegyezésem biztos; nyerjük meg Irént és akkor...*

TIMÓT. Ó, barátom! miért nem halhatok meg éretted?

BENCE *karonfogva. Csitt! Ma az én napom van... Ma rajtam a sor áldozatot hozni. Ne szólj, ne vedd el a boldogságomat... majd bővebben beszélünk tervünkről. És most jer, lépünk karöltve a terembe az emberek elé, így némítsuk el addig is a rágalmozó nyelveket. Mindkettő karöltve el a háttérben.*

NYOLCADIK JELENET

Kamilla túlzott nevetséges díszben, Mosolygó egy oldalajtón jönnek.

KAMILLA. Csak jöjjön. Ne féljen, ha én vezetem. Szerencséje, hogy az előszobában találkozott velem, különben még kidobták volna az inasok.

MOSOLYGÓ. *leül és elnyújtózkodik egy karszékekben.* Nem először esnék meg rajtam, és nem is utoljára.

KAMILLA. De hát hogy is került ide?

MOSOLYGÓ. Látogatni jöttem.

KAMILLA. Szép, szép, csak hogy most már nem írunk több folyamodványt. Nincs többé szükségem a maga szolgálatára. Urak vagyunk.

MOSOLYGÓ. Hitelben.

KAMILLA. Igen, de milyen hitelben! Nem olyan krajcáros hitel ez, mint a mienk volt hajdan. Látja ezt a fényt, ezeket a díszes bútorokat? Mind kölcsönben vannak. A drága ételek, a finom italok, a frakkos inasok, az ezüsttálcák - mind kölcsönben vannak. Hát még a vendégek! Csupa tanácsosok, bárók, nagy urak - ezek is kölcsönben vannak. Milyen vendégeket tudtam én összeszedni hajdan? Holmi Tulipánékat! - Látja, ez a különbség a nagyhitel és a kishitel között... Különben ne mondja, hogy büszke lettem uraságomban, és feledtem régi barátaimat. Megmutatom, hogy szívesen látom; van miből. Éhes?

MOSOLYGÓ. És szomjas.

KAMILLA. Csak egyet intek a szememmel, és terítve van az asztal a legfinomabb holmikkal, mint a tündérmesékben. *Egy inas keresztülmegy a színen hűsítőkkal.* Hej, barátom, megálljon! *Az inas megáll.* Tessék, Mosolygó úr, szolgáljon magának.

MOSOLYGÓ. *a hűsítőknak nagy részét leszedi a tálcáról, s az asztalra rakja.* Elég lesz appetitoriumnak. *Az inas megütődve néz reá és Kamillára.* Kamilla előkelő kézmozdulattal. Jól van, elmehet. *Inas el.*

MOSOLYGÓ. *egymás után pusztítja a hűsítőket.* Nem rossz.

KAMILLA. *büszkén.* Mindennap így élünk. És nem kell több folyamodványt írunk senkihez. Igaz, hol járt egy hónapja? Az esküvő óta nem láttam.

MOSOLYGÓ. Utaztam.

KAMILLA. Mint a vőm. Talán maga is megházasodott?

MOSOLYGÓ. *eszik és iszik.* Rossz tréfa - Biharban jártam -

KAMILLA. Egy álló hónapig?

MOSOLYGÓ. Gyalog mentem - vasúton jöttem. - Hogy van Irén? Szeretnék vele beszélni.

KAMILLA. Ma nem beszélhet vele. A szalonban ül vendégei közt, s oda nem lehet magát beereszteni. - Aztán mi dolga is van vele?

MOSOLYGÓ. Semmi - látni szeretném - inkább megvárom az estély végét - *A hátsó teremben zaj hallatszik, s néha-néha sétáló vendégek látszanak.*

KAMILLA. Akkor hát usgyi! bújjék el valahová. Minden pillanatban idevetődhet valaki az úri vendégek közül, s tudja, nem válnék nagy becsületünkre, ha ebben az ágról szakadt kabátjában itt látnák. Maga igen derék, tudós ember, de azt senkinek se kell az orrára kötni, hogy hajdanában együtt írtunk folyamodványokat jótékony emberbarátokhoz. Fogja ezt a sok edényt, és telepedjék le velök itt az oldalszobában. Ide senki sem jön, nyugodtan várhat akármeddig. Irén örülni fog, ha meglátja. Sokszor kérdezősködött maga felől. Tudja, ő sem büszke, a lelkem; éppen olyan, mint én. *Mosolygót ezalatt az oldalszobába tuszkolja; aztán a hátsó terembe megy, s látszik, amint néhány vendéggel beszél bókolva és magát illegetve.*

KILENCEDIK JELENET

Bankó, Ordas, Mákony.

ORDAS. No, ezen a roboton is keresztülestünk. Szegény fülem, hogy megkínózták!

BANKÓ *megrántja karját, súgva.* Vigyázz! itt van az apja.

ORDAS *fenn.* Kivéve, természetesen, Zelma kisasszonyt. Ó! az már valóban mennyei élvezet volt.

MÁKONY. Hagyd el! Mondd ezt majd a feleségemnek. Én ebben az ellenzékkel tartok. *Leül a kártyázóasztalhoz.* Lássunk most az okosabb munkához!

ORDAS *leül.* Vajon nem kapunk több mennyei élvezetet?

MÁKONY, Legalább addig használjuk fel ezt a kis pihenést. *Kártyát kever.*

BANKÓ. Nincs negyedik. *Timót jó a háttérből.*

ORDAS. Éppen itt jó a háziúr.

MÁKONY. Hol? Én csak Timótot látom.

ORDAS. Megbotlott a nyelvem.

TIZEDIK JELENET

Előbbieket, Timót.

BANKÓ. Jókor jössz, Pali. Éppen rólad beszélünk.

TIMÓT. Nagy szerencse. Én is rólad beszélgettem.

BANKÓ. Kivel?

TIMÓT. Bencével.

ORDAS *Mákonyhoz.* Persze, Béni az összekötő kapocs köztök.

BANKÓ. És ugyan mi jót mondott rólam az a kedves Bence?

MÁKONY *a kártyát keverve.* Ha úgy tetszik uraim...

TIMÓT. *Bankóhoz.* Sajnálkoztunk fölötted, hogy olyan nagy tehetséggel, mint a tied, nem vállalsz valami hivatalt.

BANKÓ. Úgy? - Hm, hja! - nincs pártfogás - elnyomják a tehetségeket.

ORDAS. Hát aztán milyen hivatalra volna neked tehetséged?

BANKÓ. Mindenre, kevés dologgal és nagy fizetéssel. Érzem, hogy ez lenne igazi hivatásom. Reggel beülni a hivatalba, rágyújtani a csibukra, aztán elnyújtózni, és gondolkozni a haza javáról. Ah! fogadom, olyan gondolataim jönnek - hogy

ORDAS. Elaludnál rajtok.

BANKÓ. Akkor is a haza javáról álmodnék. Hallod-e, Pali, tehetnél valamit értem mint rokonodért.

TIMÓT. Mit?

BANKÓ. Hallom, abban a kerületben, hol birtokod van, nagy befolyásod van az oláhokra. Választass meg képviselőnek.

TIMÓT. Bence is beszélt erről, de megvallom, én oly csekély ember vagyok - nem mernék -

BANKÓ. Mit? Nem mernél egypár ezer forintot reszkírozni rokonodért? Egypár rongyos ezrest! Többre nem kerülne... ennek is nagyon lement már az ára. De csak megválasztanának, majd megmutatom én, mit tudok! Egypár év alatt úgy regresszíroznám magam, mintha sohase sprengolták volna a bankomat. Aztán megretírálnék, és beülnék valami jó hivatalba -

ORDAS. Kész program. - Mondd el a választóidnak.

BANKÓ. Mondok én azoknak olyan programot, hogy csillagot látnak tőle. Hát micsoda képviselőt akarnak, ha még én sem vagyok elég jó nekik?

MÁKONY *bosszúsan Ordashoz.* Ezekre hiába várunk, játszunk kettősben. *Oszt.*

BANKÓ *Timóthoz.* Látod ezeket az embereket? Kártyázni tudnak, mikor a haza javáról van szó.

ORDAS *játszva.* Csak a tiedről.

BANKÓ. Az mindegy. A haza fiaiban boldog; és én egymagam többes számban vagyok fia a hazának - nemesember - egy - tudós - kettő. - Hallottad hírét tudományos fölfedezéseimnek?

TIMÓT. *szórakozottan.* Nem hallottam.

BANKÓ. Olvasd a lapokat. Amennyi régiséget már én felfödöztem, kitelnék belőle egy regement vénasszony. De tréfán kívül, mondhatom, nem vagyok utolsó régész. A múltkor banketten is én köszöntöttem fel az elnökünket.

TIMÓT *mint fenn.* Lehetetlen.

BANKÓ. Aztán már ástam is... saját úri kezemmel ástam a földet, s annyi rozsdás bárdot s törött cserepet födöztem fel, hogy egy egész római konyhát el lehetett volna vele látni. Nagy tudomány ez, barátom!

TIMÓT *szórakozottan, félre.* Hol késik ez a Bence. Azt mondta, még beszélni fog velem.

TIZENEGYEDIK JELENET

Előbbieket, Irén, Mákonyné, Elza.

MÁKONYNÉ. Ennek a teremnek valami különös varázsereje lehet, hogy az urak mindegyre ide menekülnek.

IRÉN *sápadt, izgatott, mindig nagy megerőltetéssel beszél.* Talán, mert ez a legcsendesebb szoba.

ELZA. S a csend és nyugalom oly jólesik néha a zajos élvezetek után. Próbáljuk meg mi is e szoba varázserejét. *Leülnek.*

MÁKONYNÉ. S azonfelül itt van a kártyaasztal. Ennek is van némi vonzóereje az urakra.

ORDAS *kártyázva, halkan.* Itt is üldöz a feleséged.

MÁKONY. Ne gondold vele; adj ki. *Játszanak.*

TIMÓT *a középben állva, többször meghajtja magát, s igyekszik Irén tekintetével találkozni, ki mindig elfordítja szemét.*

ELZA. Bénikém, miről beszéltek oly nagy hévvel?

BANKÓ *udvariasan.* Olyasmiről, ami azonnal időszerűtlenné vált, mihelyt e hölgyek a terembe léptek.

MÁKONYNÉ. S mi volt az?

TIMÓT *még mindig Irén tekintetét keresve.* A régiségek.

ORDAS *játszva Mákonyhoz.* Hallod, hogy bókolnak a feleségednek?

MÁKONY *játszva.* Úgy kell neki.

MÁKONYÉ. Azt hittem, Timót úr szívesebben foglalkozik az ifjúsággal, mint a régiségekkel.

TIMÓT *nagy zavarban.* Én nem - de - Béni Elza háta mögé megy, s a pamlag karjára dőlve, halkan beszél vele. Timót egyedül marad a szoba közepén.

MÁKONYNÉ *Irénhez.* Holnap azonnal beírom az egyletbe, kedvesem -

IRÉN. Igen lekötelez, de nem tudom -

MÁKONYNÉ. Ne foszson meg a gyönyörtől, kedvesem, hogy én szerezzek egy-
letünknek ily kitűnő tagtársat. Aztán a jótékony levesosztó nőegy-
letbe is beírom, ennek is én vagyok elnöke. Ez elmaradhatatlan,
kedvesem; a nőnek, ha meg akar felelni társadalmi feladatának,
részre kell vennie az egyleti életben és sohasem szabad -

MÁKONY *kártyázva.* Otthon ülnie.

TIMÓT *magában.* Egyszer sem nézett rám.

MÁKONYNÉ. Ah! te is ide figyelsz; nem foglalt el egészen a kártya? - Igaza van
férjemnek, kedvesem. Majd meglátja, mennyi dolgunk lesz, ha meg
akarunk felelni társadalmi hivatalunknak. Közgyűlés, választmányi
ülések, látogatások, jótékony előadások, kéregetések - igazán alig
marad időnk saját háztartásunkra.

ELZA. Annál nagyobb elismerésre méltó ez önfeláldozás.

TIMÓT *magában.* Mintha tüskén állnék. Csak elmehetnék innen; de
moccanni sem merek.

MÁKONYNÉ Elzához fordul. Igaza van, kedves Elzám, s annál inkább csodálom,
hogy még mindeddig nem tagja egyik egyletünknek sem.

ELZA. Holnap beíratom magam Irénnel.

MÁKONY *játszva Ordashoz.* Szegény Béni!

MÁKONYNÉ Valóban büszke vagyok e hódításra. *Bence elhalad a hátulsó terem-
ben, néhány vendéggel beszélgetve.* Kedves Zátonyi, az ön neje
valódi angyal.

TIZENKETTEDIK JELENET

Előbbie, Bence.

BENCE *az ajtóban állva.* S én most a mennyország kapujában állok.

MÁKONYNÉ. Lépjön be; láthatja, hogy nemcsak angyaloknak van bejárásuk a
mennyországba. Hahaha! hercig ötlet, kár, hogy Zelmám nem
hallotta.

TIMÓT *halkan Bencéhez, ki előbbre jött.* Szeretnék elmenni innen.

BENCE *megszorítja kezét.* Bátorság!

TIZENHARMADIK JELENET

Előbbie, Zelma, Klimóczi.

ZELMA *Klimóczi karján.* Mama nevemet említé, itt vagyok.

MÁKONYNÉ *fölkel.* Hercig gyermek. Gondolatomat is kitalálja.

KLIMÓCZI. A rokon szellemek delejes érintkezése. Költészet, csupa költészet.
MÁKONYNÉ *homlokon csókolja Zelmát.* Nem vagy fáradt, gyermekem?
ZELMA. Ó, nem, mama. Éppen most ígértem meg Klimóczi úrnak, hogy négy kézre zongorázom vele.
ELZA. Ah! Klimóczi úr zongorázik is?
KLIMÓCZI. Igen, nagysád. - Zene, költészet - ez az én éltető levegőm.
BANKÓ *halkan Elzához.* És ötszáz percent.
MÁKONYNÉ. Hercig gondolat! Menjünk azonnal; ez élvezetet nem szabad elveszteni. Karját, kedves Ordas!
ORDAS *lecsapja kártyáit, fölkel, s karon fogja Mákonynét; magában.* Ez az asszony esküdt ellenségem.
MÁKONY *fölkel.* Ezt a partit sem végezhetjük be. *Mialatt a társaság csoportosul s a hátulsó terem felé indul, Irén Bence felé megy.*
IRÉN *halkan.* Uram, maradjon itt.
BENCE. De a társaság -
IRÉN. Maradjon itt! Beszélnem kell önnel. *Bence vállat vonva elfordul.*
TIMÓT *halkan Bencéhez.* Nem érzem jól magamat.
BENCE. Menj nyugodtan a terembe, s ne feledd, hogy barátod vagyok. *Mind el, Bence és Irén kivételével.*

TIZENNEGYEDIK JELENET

Bence, Irén.

IRÉN. Ki engedte meg ez embernek, hogy idejöjjön?
BENCE. Melyik embernek, kedves Irénem?
IRÉN. Annak, kivel ön karöltve sétál, kinek kezét szorongatja, kit legjobb barátjának nevez, s kinek jelenléte szakadatlan megalázás reám.
BENCE *Irént a pamlaghoz vezeti.* Üljön le, kedvesem, nagyon izgatott.
IRÉN *nem ül le.* Mióta nejevé kellett lennem, most van alkalmam először nyíltan beszélni önnel...
BENCE. Ami csak reám nézve volt veszteség. *Leül.* Nem illik ugyan leülni, de meg fog bocsátani, nagyon fáradt vagyok.
IRÉN. Nem mondhattam meg hát eddig, hogy ha öntől semmi mást nem kívánok, de azt megkövetelem, hogy megaláztatásnak ne tegyen ki, s legalább annyi védelmet nyújtson számomra, amennyiben anyám oldalán részesültem.
BENCE. Ne csengessek egy pohár vízért? Az izgatottság egészen elfojtja hangját, kedvesem!

IRÉN. Ne feledje el, uram, hogy nő vagyok, s tiszteletet követelek, még férjemtől is.

BENCE. Szép és nagy mondás.

IRÉN. Ne gondolja, hogy még mindig a félénk, gyenge leány áll ön előtt, ki az erőszaknak engedve kénytelen volt kezét önnek nyújtani. Egyhónapi szenvedés fölér hosszú évek lassú fejlődésével; s ha végre hozzászoktatott a fájó gondolathoz, hogy az ön neje vagyok - arra is megtanított, hogy jogom van becsülést és tiszteletet követelni öntől.

BENCE. De hát miben sértettem meg én a köteles tiszteletet, mellyel nőmnek tartozom? Talán azzal, hogy hazajöttem? Kevesli az egy hónapot, kedvesem?

IRÉN. Elég, uram! Ha ön elég gyáva, nejét sérteni; nekem van elég erőm, hogy ne kérjem, hanem követeljem a tiszteletet.

BENCE. Amennyi tetszik.

IRÉN. Megtiltom, hogy Timót e házba lépjen, míg itt lakom; megtiltom, hogy ön elfogadja őt, s barátomnak nevezze, míg neje vagyok.

BENCE. Hát aztán?

IRÉN. Nem értem önt, s nem is akarom érteni. Több mondanivalóm nincs. Akaratomat hallotta, s elvárom, hogy tiszteletben tartsa. *Indul.*

BENCE. Megálljon csak, kedvesem; elfeledtem a legfontosabbat kérdeni. Ugyan mondja, miért haragszik a derék jámbor Timótra?

IRÉN. *megáll.* Hogyan, uram, ön nem tudja?

BENCE. Azt az ártatlan tévedést esküvőnk előtt? Hát még ez gyötri szívecskéjét? Szegény gyermek, hisz azt rég tisztába hoztuk.

IRÉN. Mit beszél ön?

BENCE. *hanyagul.* Ó, igen, én is hallottam róla. Kamilla, a gyászos özvegy - bocsánat - szeretett mamánk - elmondta nekem. Kérdőre vontam Timótot; hiszen csak gondolhatja, hogy én is adok legalább annyit a becsületre, mint a jeles Szederváry-család. Hanem a derék Timót egy szavával mindent tisztába hozott. Tisztességes szándéka volt - az ám - akárhogy rezzen össze, kedvesem. Szerelmes volt a jámbor kegyedbe, fülig szerelmes, és nőül akarta kérni - ezt értette félre a kis Elza - akarom mondani - a tisztas Bankóné. No látja, kedvesem, nincs oka Timótra haragudni, sőt inkább szánakozzék rajta, a szegény boldogtalan szerelmesen. Hahaha!

IRÉN. S ön ezt nevetve mondja - ön - nejének.

BENCE. *fölkel, s Irén mellé lép.* Ezek a királynői tartások, ezek a lesújtó pillantások igen jól illenek kegyedhez, kedvesem, s jelentékenyen emelik szépségét. Ez okból tehát semmi kifogásom ellenök. De a többire nézve, jól jegyezze meg, hogy itt csak nekem van akaratom, s az fog teljesülni. Ne feledje tehát, hogy Timót legjobb barátom, s kegyednek legnagyobb tisztelője; járni fog hát ezentúl is hozzánk,

elfogadjuk őt, s kegyedtől elvárom - érti? - elvárom, hogy szíves és nyájas legyen hozzá; mert ezzel nemcsak férjének legjobb barátja, hanem a titkos szenvedő boldogtalansága iránt is tartozik.

IRÉN

megdermedve. Uram!

BENCE.

Sokáig magokra hagytuk vendégeinket; legalább egyikünknek köztük kellene lenni. Engedje meg, hogy az én legyek. *Félre. Jól halad - a katasztrófa közeleg. El.*

TIZENÖTÖDIK JELENET

Irén egyedül.

IRÉN.

Mi volt ez? Hozzám beszéltek így? Férjem volt az, ki e szavakat dobta arcomba...? Férjem... ah! - az ő nevét viselem! - ez emberét, kihez örökre, felbonthatatlanul láncol az eskü - a szégyen. - Mily sötét körülem minden! Mily hideg az éjszaka, mely rám borítja árnyékát! Fázom, borzadok; ó! úgy félek e sötét éjben, ily egyedül, ily elhagyottan! - Senkim! senkim! Ó, Istenem, Istenem! elvesztetted hát mindentudásodat, hogy úgy megfélemedtél rólam? --

Mosolygó megjelen az oldalajtóban. Ön itt, legjobb barátom? Bocsásd meg Isten, káromlásomat! Mosolygó felé siet, az ujjával a szemközti ajtóra mutat. Irén megfordul, s ott látja Darvast állni. Károly! Feléje rohan, pár lépés után megáll, ijedten hátrál, s arcát kezével eltakarva, a pamlagra roskad.

TIZENHATODIK JELENET

Irén, Darvas, Mosolygó.

DARVAS

sápadtan, komoran előrejő, s megállva Irén előtt, hallgatva tekint reá.

MOSOLYGÓ

halkan a háttérbe megy, beteszi a hátulsó terem ajtaját, s visszamegy az oldalszobába.

IRÉN

szünet után. Ó, miért jött vissza? Mit akar velem? Számon kérni eskümet, hitemet? Nem tud-e mindent? - Nem mondták el boldogtalanságomat? Nem mondták meg, hogy többé nem szabad engem látnia? Menjen, menjen, hagyjon magamra - hagyjon egyedül szenvednem.

DARVAS

hidegen. Csalódik asszonyom. Nem jöttem számon kérni semmit - nem jöttem szemrehányást tenni. Szívével, kezével tehetett tetszése szerint; az az eskü, melyet nekem fogadott, elröppenő szó volt, mint annyi más szerelmi eskü. Nem mondom, hogy hamisan esküdött, akkor tán azt hitte, hogy szeret. Az eskü elhangzott, a szerelem elmúlt, ne beszéljünk többé róla.

IRÉN *felegyenesedik.* Azt hiszi? Jó, annál jobb, igaza van! Elhangzott, elmúlt... Gondolja ezt, tartson könnyelműnek, vessen meg, gyűlöljön; de hagyjon el; ne tegye több próbára erőmet! *Visszaroskad a pamlagra, s arcát kezeibe temeti.*

DARVAS *fájdalmas keserűséggel.* És íme, ez a férfi törekvésének célja, munkájának jutalma, ábrándjainak valósulása. Ez a boldogság reménye, mely erőt ad lankadó karjainak, s letörli homlokáról a fáradság verejtékét. Szegény, törekeny, hiú lény! miért tettem reád én, az erős férfiú, lelkemet, életemet, üdvösségemet? Mi joggal várhattam, hogy erősebb léssz a többinél? hogy fel tudod fogni egy élet értékét, mely kezeidbe tétetett; és nem fogod azt az első szóra földre ejteni, összetörni? *Emelkedő indulattal.* De azt várhattam volna, hogyha elejted, legalább ne ejtsd a sárba; s ha szívémben hagytad a csálódott szerelem fájó fullánkát - legalább arcomra ne hajtsd a szégyen pírját azért, hogy valaha szerettelek!

IRÉN *főlegyenesedik.* Uram! gondolja meg, ha joga van szemrehányást tenni, nincs joga engem bántalmazni.

DARVAS *mindig növekvő indulattal.* Nincs jogom! Ó, jól tudom, nincs jogom, még szemrehányásra sem, amint nem volt jogom védelemre, midőn mindenfelől azt hallottam, ami keserű szégyenné változtatta fájó emlékét. Mi vagyok én? Mi jogot ad nekem az, hogy kezébe tettem le életemet, és megsemmisítette; hogy önnek adtam lelke minden erejét, és elpazarolta, eldobta? Semmit! de ahhoz jogom van, hogy számon kérjem eljátszott önbecsülésemet - ahhoz van jogom, hogy eltaszítsam azt a kezet, mely eldobta tiszta szerelmemet, s helyébe alamizsnát nyújtott felém... alamizsnát, szégyene béréből - nekem, aki imádtam, mint az Isten legtisztább angyalát, s anyámé mellett hordoztam képét keblemen.

IRÉN *előre rohan, és megragadja kezét, sikoltva.* Kiről beszél?

MOSOLYGÓ *kilép az oldalajtón.* Szerencsétlen, ne bántsod őt, nem azért hoztalak ide.

DARVAS *erővel visszafojtja felindulását.* Igaz, nem azért jöttem ide; köszönöm, barátom, hogy figyelmeztetett. Nincs okom heveskedni, csak nevetségessé tenne; úgyis elég nevetséges vagyok már. Eldobott szerető, kinek irgalomból kenyeret adnak. Ezt a kenyeret hoztam vissza; itt van, vegye vissza, nem nekem való ez, nem tudom megemészteni. *Egy összehajtott iratot vesz ki zsebéből.*

IRÉN *bódultan.* Miről beszél?

MOSOLYGÓ. Nem igaz - ne hallgasson rá - megőrült.

DARVAS. Mily örömmel vettem először kezembe ez iratot! Mily édes, boldog jövő képét rajzolták elém e fekete betűk! Balgatat! nem tudtam akkor megérteni, hogy elveszett életem bérét viszem magammal, hogy végkielégítést kaptam megtört szívemért. Azt hittem, érdemem szerezte meg állásomat; azt hittem, munkámmal szolgáltam meg kenyeremet. Másoktól kellett hallanom, gúnyos szemeikből olvasnom, hogy az a tisztelet, melyben részesülök, nem engem illet,

hanem uram kedvesét, kinek pártfogása szerezte állásomat. Köszönöm, asszonyom! Ön eldobta szerelmemet, s kárpótlásul kenyeret szerzett nekem. Eljöttem, nem azért, hogy számon kérjem szerelmét, hanem hogy visszaadjam ezt a kenyeret! *Kettészakítja az iratot, s Irén elé dobja.*

IRÉN

kábultan. Mi ez? mit beszél? *Lehajol, fölemeli az iratdarabokat, s olvassa.* Kinevezés - Timót Pál - *Sikoltva.* Ah! ő azt hiszi! *Le roskad.*

MOSOLYGÓ.

Nem igaz - nem igaz - menj innen, te örült - megölted.

IRÉN

felugrik. Ne menjen - magyarázatot kívánok - jogom van hozzá. - Csak sejtem szavai értelmét, de nem merem hinni - feleljen - jogom van magyarázatot kívánni!

DARVAS

szenvedélyesen. Magyarázatot? Kérjen magyarázatot férjétől, miért vette nőül? miért utazott el esküvője után? - Kérjen magyarázatot a fénytől, a pompától, mely körülveszi - kinek a pénzéből került? Kérjen magyarázatot vendégeitől, kik termeiben sutognak, mosolyognak, s gúnyos udvariassággal üdvözlik. Kérdezze okát ezekről! Kérjen magyarázatot a világtól, mely szánakozva, megbotránkozva beszél önről; s oly fennhangon suttogva kárhoztatásán, hogy én a távolban is meghallottam. És kérjen magyarázatot hajdani tisztársaitól, kik arcomba vetették állásomat, s gúnyos tisztelettel vettek körül - kértek pártfogást tőlem, kit urunknak - - Ó! azt akarja, hogy még egyszer mondjam ki azt a szót, mely halálom volt? - Isten önnel, asszonyom! mi leszámoltunk egymással... Nincs több mondanivalónk. *Elrohan.*

MOSOLYGÓ

utána akar sietni. Megállj!

IRÉN

dermedten hallgatta Darvast, most megmozdul, s visszatartja Mosolygót. Hagyja el, hadd távozzék. Igaza volt... mi leszámoltunk egymással... Ó! hogy ő ezt mind el tudta hinni! Köszönöm, Istenem, hogy nem roskadtam össze előtte! *A pamlagra esik, és görcsös zokogás közt kezébe temeti arcát.*

MOSOLYGÓ.

Ne sírjon - bolond volt - majd eszére tér - hazudott - rossz a világ - magamról tudom -

IRÉN

fölemelkedik, nyugodt hangon. Jól mondja, barátom, nincs most a könnyek ideje! Menjen, kérem, hívja ide Zátonyi urat.

MOSOLYGÓ.

Éppen itt jó.

TIZENHETEDIK JELENET

Előbbiek, Bence.

BENCE.

Kedvesem, egészen megfélemezik háziasszonyi kötelességéről. Vendégeink már nyugtalankodni kezdenek... Ah! Mosolygó bácsi tartotta fenn?

IRÉN *erőszakolt nyugalommal.* Uram! Szóljon anyámnak, hívja ide, s hagyjuk el azonnal e házat.

BENCE *meglepetve.* Micsoda? Ah! talán Mosolygó bácsi hitta meg vendégül falusi jószágára?

IRÉN. Ismétlem, uram, egy pillanatra sem maradok tovább e házban. Ön férjem, nem hagyhatom el; kérem tehát, jöjjön velem.

BENCE. Hová?

IRÉN. Az ön lakására.

BENCE. Úgy tudom, ez az én lakásom.

IRÉN. Hazudik. Ez nem az ön lakása. E pompa nem az öné; e fény nem az ön vagyonából van. E díszes ruha, melyet viselek *kezével tépi csipkét* nem öntől való; e drága ékszerek, e nyaklánc, e gyémántfüggők nem férjemtől vannak. *Az ékszereket, amint megnevezi, letépi magáról és eldobja. Mosolygó lehajol, fölszedi, és zsebébe teszi.* - És engem - engem - a világ itt nem tart az ön nevének!

BENCE *magában.* A katasztrófa korábban kitört, mint gondoltam. *Fenn.* És e nagy fölfedezéseket mind Mosolygó bácsitól nyerte, kedvesem?

IRÉN. Uram, hallgasson meg, legyen irgalommal hozzám. Nem tudom, mily okból kényszerített nejmé lennem, hiszen nem szeret, hiszen játékszernek tart; de neje vagyok, esküt vettem, s engedelmes neje leszek, dolgozni fogok, szolgálóként fogok gondoskodni kényelméről; ó! csak vigyen el innen, szabadítson ki ez életből, melyben egyaránt kell önért és magamért pirulnom.

BENCE. Miért? Én részemről nem pirulok egyikünkért sem.

IRÉN *fokozódó izgatottsággal.* Ó, ne kényszerítsen nyíltabb beszédre, hiszen mindent tud; talán ön tette, hogy így legyen; - nem tudom, miért; mi célja volt velem; de ha csak egy szikrája él még keblén a becsületnek, hallgasson rám, hagyja el azonnal velem e házat.

BENCE. Most? És hová tesszük vendégeinket?

IRÉN. Jól tudja, hogy ők nem a mi vendégeink! Jól tudja, hogy többé úgysem tudnék szemök közé nézni.

BENCE. Hja, egy kissé kompromittálva van, az igaz; de föl se vegye; a jó társaságban nem is igazi asszony az, aki nincs egy kissé kompromittálva.

IRÉN. Ön nyomorult!

BENCE. Mondja inkább elnéző, nagylelkű; más férj zajt ütne; bosszút állana, elégtételt kívánná; én pedig, látja, mily csendes, nyugodt vagyok, s nincs más céloom, mint hogy az egész ügyet elsimítsam, s kegyed jó nevét bármily áldozattal helyre állítsam.

IRÉN. Hogyan? Engem vádol? Ah!

BENCE. Dehogyan vádolom! Látja, mily csendesen beszélek arról, hogy a kegyed jó nevét helyreállítsam.

IRÉN. Elég, uram! Többé nem tűröm sértéseit! Menjünk innen.

BENCE. Majd ha lecsillapul, kedvesem, talán holnap; nyugodtabban beszélünk ez ügyről.

IRÉN. Ismétlem, uram, tüstént el akarom hagyni e helyet! -

TIZENNYOLCADIK JELENET

Előbbieket, Kamilla.

KAMILLA *fölhevülve jó a hátulsó teremből, s az ajtót nyitva hagyja.* Hát ti bújósdit játszódtok? - Házigazda, háziasszony a faképnél hagyja vendégeit, nekem kell a honöröket csinálni. Ittam is annyi puncsot, hogy no. *Mosolygóhoz.* Nagyon jó puncs, mindjárt hozatok magának is egy nagy pohárral.

BENCE. Mondjon le a puncs élvezetéről, dicső anyánk! Irén e pillanatban el akarja hagyni e házat, s nincs kevesebb óhajta, mint hogy mi is vele menjünk.

KAMILLA. Micsoda? Aztán hová menjünk?

IRÉN. Akárhová, anyám, de itt nem maradok.

KAMILLA *hevülten, erős hangon beszél.* De hát mi lelt téged? Mi ütött egyszerre hozzád? Itt hagyni ezt a kényelmes életet! ezt az úri pompát! Talán megint visszamenjünk régi nyomorunkba? Tulipánék szomszédságába?

IRÉN. Anyám tudja, hogy ez a fény és kényelem nem illet meg minket; hogy régi sorsunkban szegények voltunk, de legalább nem pirultunk sem magunk, sem mások előtt.

KAMILLA. Hát most miért pirulsz? Én nem pirulok. Nézze meg az ember ezt a gyermeket! Anyádat akarod móresre tanítani?

IRÉN. Anyám, anyám, gondolja meg, hogy a legnagyobb áldozatot már megtettem kedvéért, többre nem kényszeríthet.

KAMILLA. Mit beszélsz?

IRÉN. Kívánta, hogy feláldozzam szerelmemet... megtettem; - kívánta, hogy boldogtalanná legyek - az vagyok; - de azt ne kívánja, hogy feláldozzam becsületedet - mert azt nem fogom megtenni soha.

KAMILLA *hevülten.* Micsoda beszéd ez? Ki akarja a te becsületedet? Te tanítasz engem becsületre? Ki vagy te, hogy így beszélsz velem, egy tisztességben megőszült asszonnyal? Ki vagy te? mi vagy te? akit én a porból vettem fel, semmiből emeltem fel, s nem hagyta el elpusztulni a szalmán szüleiddel.

IRÉN *megrázkódik - Kamillához rohan.* Mit mondott? Szüleimmel? Kinek a gyermeke vagyok én?

KAMILLA. Nyomorult bányamunkásoké, akik éhen vesztek el, és ha én meg nem szántalak volna, ha lányommá nem fogadlak, te is -

IRÉN. Nem vagyok leánya!

KAMILLA *ittas daccal.* Nem! Rég nyomta a lelkemet - most kimondtam -

BENCE. Na, dicső özvegy, most ugyan elvetette a súlykot.

IRÉN *dermedten áll egy pillanatig, aztán megragadja Kamilla kezét - felcsattanó hangon.* Hogy merte hát megsemmisíteni életemet?

KAMILLA *hebegve.* He, mi? ne szorítsd úgy a kezemet.

IRÉN. Hogy merte meglopni a gyermeki érzelmet szívemben, és felhasználni arra, hogy megölje boldogságomat? Hogy merte tőlem hazug álarc alatt kicsikarni azt az áldozatot, mely egyedül anyámat illeti meg és senki mást e világon? Miért nem hagyott elveszni a szalmán inkább, mint hogy eszközévé tegyen oly tervnek, melynek aljasságát sejteni sem merem? Azért nevezte magát anyámnak általam, hogy e szent név ürügye alatt megtörje szívemet, megalázza arcomat, megölje boldogságomat és eladja becsületemet?

KAMILLA *lehajtja fejét, megtörve hallgat.*

BENCE *magában.* Milyen leány! szinte sajnálom, hogy válni fogunk.

IRÉN *lecsillapulva.* De nem - bocsásson meg, heves voltam - annyi éven át anyámnak neveztem, nem mondhatom, a búcsúszót ily keserű hangon. Éljen boldogul, megbocsátom, amit ellenem tett, s annyi jóban részesített - nem feledem el. Éljen boldogul, asszonyom! Széttört az utolsó kapocs, mely e házhoz fűzött, elmehetek. *Indul, az ajtóban megáll, s visszafordul.* Ne kövessenek, megtiltom! *El.*

MOSOLYGÓ *Irén után megy, az ajtóban megáll, visszafordul, s kiveszi zsebéből az ékszereket.* Elvihetném - ebül gyűlt szerdek - de még az én zsebemet is égeti - itt van - *Bence lába elé dobja az ékszereket - s el.*

BENCE. Haha! Mosolygó becsületes ember lett. *Kamillához.* Nos, magasztos özvegy! *A hátulsó teremben fel- s alá járó vendégek látszanak.*

KAMILLA *fölemeli fejét.* Ne szóljon hozzám. *El.*

BENCE. Kár volt annyi puncsot inni, dicső özvegy!

Függöny legördül.

NEGYPEDIK FELVONÁS

Szegényesen bútorozott szoba. Egy nagy asztal, néhány szék, egy nagy faláda. A fal mellett nagy halmazban poros iratcsomagok hevernek rendetlenül. Egy közép-, egy oldalajtó, ezzel szemben ablak, függöny nélküli. Gáspár, tízéves kislány a földön heverő iratcsomagokat egymás után felnyalábolva a nyitott ládába rakja, halkán dúdolva. Borcsa, kezében összekötött csomaggal, kinyitja a középajtót, s betekint.

ELSŐ JELENET

Gáspár, Borcsa.

BORCSA	<i>az ajtóban beszélve. Itt lakik Mosolygó úr?</i>
GÁSPÁR	<i>dolgot folytatva. Itt.</i>
BORCSA	<i>belép, csomagját a földre teszi. Úgy jó helyen járok. Itthon van az úr?</i>
GÁSPÁR.	<i>Nincs.</i>
BORCSA.	<i>Hát a kisasszony?</i>
GÁSPÁR.	<i>Még alszik.</i>
BORCSA.	<i>Akkor várok.</i>
GÁSPÁR.	<i>Üljön le, galambom.</i>
BORCSA	<i>bámulva. Kicsoda? Nézze meg az ember ezt a kis cseppet. Hát te már így beszélsz a lányokkal?</i>
GÁSPÁR.	<i>Hagyja el, galambom, torkig vagyok már a lányokkal.</i>
BORCSA	<i>leül. Ugyan, ne mondd.</i>
GÁSPÁR.	<i>De hát mire is való az asszonynép a világon! Hogy bajt csináljon nekünk, férfiaknak.</i>
BORCSA.	<i>Uram, ne hagyj el! - micsoda gyermek ez? Talán csak nem táltos? Hallod-e, te tökmag, ki vagy te?</i>
GÁSPÁR.	<i>Senki Gáspár.</i>
BORCSA.	<i>Hol van az apád?</i>
GÁSPÁR.	<i>Sehol.</i>
BORCSA.	<i>Hát te mi vagy?</i>
GÁSPÁR.	<i>Nem ismer engem? Pedig híres ember vagyok én. Azelőtt virágot árultam a Duna-parton, most pedig Mosolygó úr segédje vagyok és gazember.</i>
BORCSA.	<i>Uram, ne vígy a kísértésbe! Te is gazember vagy?</i>

GÁSPÁR. A gazdám is az, én is az vagyok. De azért ne féljen tőlem, nem bántom magát.

BORCSA. Ugyan, ne mondd!

GÁSPÁR. Nem vagyok én olyan borzasztó, mint ahogy kinézek.

BORCSA. Igazán?

GÁSPÁR. Ne féljen tőlem. Pedig annyi igaz, hogy az asszonyokat ki nem állhatom.

BORCSA. Ugyan, miért nem?

GÁSPÁR. Mert csak bajt csinálnak. Látja, most is mennyi dolgom van ezekkel a piszkos aktákkal. Mind belé kell rakni a ládába, hogy ne sértsék a drágalátos kisasszony szemét.

BORCSA. *fölkel.* Ó, te kis betyár!

GÁSPÁR. Azelőtt itt feküdhettek, senkinek sem voltak útjában. De most csinosítani kell a szobát, mert asszony van a háznál. Aztán minden jóra való bútort az ő szobájába vittünk. Nézze, mi maradt itt. Gyűlölöm a nőket. *Ezalatt mind berakta a csomagokat, s most haragosan becsapja a láda tetejét.*

BORCSA. Nézze meg az ember!

GÁSPÁR. *megáll Borcsa előtt.* Hanem maga tetszik nekem, galambom. *Felmászik a ládára.* Adjon egy csókot... ne féljen tőlem. *Át akarja ölelni.*

BORCSA. *kezére üt.* Majd lemegy erről a ládáról, te kis mákvirág!

MÁSODIK JELENET

Előbbiek, Mosolygó.

MOSOLYGÓ. *az ajtóban.* Fölkelt már a kisasszony?

GÁSPÁR. Nem, principális úr. *Lemászik a ládáról.*

MOSOLYGÓ. *belép.* Ah! Borcsa - eljött már?

BORCSA. Hogyne jöttem volna, mikor az én áldott jó kisasszonyomnak van szüksége szolgálatomra? Hát még ha a királynál lettem volna, nem hagytam volna ott a helyemet?

MOSOLYGÓ. Vigyázzon - semmit se szóljon - még nem bizonyos - tudja?

BORCSA. Tudom hát - csak ki ne fúrja az oldalamat.

MOSOLYGÓ. Kösse fékre a nyelvét - most se kiabáljon - fel ne költse -

BORCSA. *csendesen.* Igaz, elfeledtem, hogy még alszik a drága lelkem.

MOSOLYGÓ. Gáspár!

GÁSPÁR. Parancs!

MOSOLYGÓ. Ki volt itt?

GÁSPÁR *Borcsára mutat. Ez a fehérszemély.*

MOSOLYGÓ. Más?

GÁSPÁR. Egy macska sem.

MOSOLYGÓ *zsebéből iratokat vesz ki, s Gáspárnak adja. Vidd el Darvas úrhoz.*

GÁSPÁR. Értem. *Kifelé indul. Borcsa mellett elmenve megcsípi karját. Borcsa sikolt. Adósom egy csókkal. Elfut.*

BORCSA. No, még ilyen gyereket se láttam.

MOSOLYGÓ *a ládára ül. Az én nevelésem.*

BORCSA. Meg is látszik rajta. De nem ez most a kérdés. Hát itt van az én lelkem, kisasszonyom? Ott hagyta azt a drágalátos urát? Jól tette. Hogy került ide? Mit csinál? Hová megy? Jaj, mindjárt eláll a lélegzetem.

MOSOLYGÓ. Bár elállna - ne kiabáljon.

BORCSA. De mikor annyit szeretnék róla tudni, s az úr olyan fösvény a szóval, mintha pénzbe kerülne.

MOSOLYGÓ. Elhagyta férjét - nem férje - anyját - nem anyja - egyetlen menedék - egy gazember barlangja -

BORCSA. Ugyan, hagyja el; ne dicsekedjék mindig azzal, hogy gazember - úgysem hiszi el senki.

MOSOLYGÓ. Fogja be a száját - fölköltötte - tessék. *Fölkel.*

HARMADIK JELENET

Előbbieket, Irén.

BORCSA *Irénhez rohan, lélegzetvétel nélkül. Ó, kedves, drága, egyetlen kisasszonyom, hát idejutott? Tudtam, hogy nem lesz jó vége... és nincs szolgálója sem. Itt maradok; bér sem kell... azelőtt se fizette ki béremet a mamája... panaszképp ne vegye, nem is mamája; és jól aludt az éjszaka? Ó, el nem hagyom, ha bottal kerget is. Tulipánné is előre mondta, hogy így lesz... derék ember ez a Mosolygó... én szolgálom ezután... vissza ne menjen az urához, sohasem állhattam ki... Jaj! eláll a lélegzetem! Sírva fakad, s Irén kezét csókolja.*

IRÉN. Édes jó Borcsám! *Kezét nyújtja Mosolygónak.* Jó reggelt, barátom!

MOSOLYGÓ *hátrálva.* Nem - elég volt egyszer - ezt sem fizethetem vissza - ne bögjön Borcsa -

BORCSA *sírva és nevetve.* Furcsa ember, sose hittem volna, hogy ilyen jó szíve van. De igaza van; nem sírok többet. Nem azért jöttem ide. Hol van a konyha? ott az én helyem.

MOSOLYGÓ *a középső ajtó felé mutat.* Erre menjen - jobbra - ki ne törje a nyakát - rossz a küszöb - ugrani kell.

BORCSA *fölveszi csomagját.* Ne féltsen engem; ugrom én százat is örömben, hogy megint az én drága kisasszonyommal lehetek. *El.*

NEGYEDIK JELENET

Irén, Mosolygó.

IRÉN. Napról napra több bajt és költséget okozok önnek, kedves barátom. Nem elég, hogy lakását felforgatta miattam, most már cselédet is kellett fogadnia. Miért nem enged távozni?

MOSOLYGÓ. Bolond beszéd - bocsánat - ráment a nyelvem - rég nem beszéltem tisztességes emberrel -

IRÉN. Ó, miért nem szólít engem leányának?

MOSOLYGÓ. Isten mentsen - elég volt egy anya a mi kompániánkból - nem közénk való - ne búsuljon, nem tart sokáig - minden jóra fordul.

IRÉN. Jóra? Ah! adhat-e még jót számomra az élet? Ugye keserű ilyet hallani egy gyermektől, ki már leszámolt az élettel, melynek még huszadik évét sem látta? Mi lett belőlem? Mit várhatok? Mit akarhat egy nő, ki elhagyja férje házát, és kénytelen nevét viselni; látja a világ kétértelmű szánakozását, csodálkozását, kárhoztatását, és nem tudja magát igazolni. A törvény ellenem szól, az emberek ítélete engem ér - és nem védhetem magam, mert védelmem veszte lenne annak, aki gyermekségemnek gondját viselte, s akit annyi időn át anyámnak neveztem. Ah! ön sem tud mindent, barátom, másképp nem vigasztalna a jövővel.

MOSOLYGÓ. Ki tudja? bízzék bennem - húsz év előtt - nagy praxis - furfangos gazember -

IRÉN *szemrehányólag.* Ó, barátom! ismét e keserű öngúny?

MOSOLYGÓ. Igaz - megígértem - bocsánat - húsz év óta nagyon hozzászoktam e titulushoz - ne féljen - most az egyszer jó úton járok.

IRÉN. Ne feledje - semmi esetre sem engedem, hogy nevemben a törvényhez forduljon.

MOSOLYGÓ. Bízza rám - nem szólhatok - jóra fordulhat - de én nem lehetek ügyvéde - nincs diplomám - elvették. - Kellene, aki védje - tisztességes ügyvéd.

IRÉN. Miért?

MOSOLYGÓ. Ha Zátonyi lépne fel - visszakövetelné -

IRÉN. Ezt ő nem meri tenni!

MOSOLYGÓ. Ki tudja? jó volna gondoskodni - ajánlok egy kitűnő védőt - mindenre kész kegyedért - imádja - megbánta örültségét -

IRÉN. Ah, ne szóljon róla!

MOSOLYGÓ. Csak mint ügyvédet - egészen odavan - bocsásson meg neki - nincs nyugtom tőle -

IRÉN Mondja meg neki, barátom, hogy rég megbocsátottam azt, amit velem tett; mondja meg neki, hogy fájó emlékkal és hálával gondolok reá; mert keserű szemrehányásai nyitották fel a szememet; s mentettek ki szörnyű helyzetemből; mondja meg neki, hogy elfedtem igazságtalanságát, melyet ellenem elkövetett, midőn el tudta hinni azon iszonyú vádakat; és mondja meg neki, hogy feledjen el örökre, s ne kíváncsion engem látni soha többé. Az a név, melyet viselek; bármily gyűlöletes előttem; örökre az én nevem marad; és azt az esküt, melyet másnak tettem - ah! ön tudja, miképp tettem - sohasem lesz hatalmamban megsemmisíteni.

MOSOLYGÓ. De mégis - talán -

IRÉN. Nem, barátom, ne szóljon többé, nem tudja, mily fájdalmat okoz nekem.

ÖTÖDIK JELENET

Előbbie, Elza.

ELZA *kinyitja az ajtót.* Csakugyan nem tévedtem. - Kedves Irénem, valahára megtaláltam.

IRÉN *ijedten Mosolygó mellé húzódik.* Elza!

ELZA *belép.* Én vagyok. Csak nem fél tőlem, legjobb barátnéjától, kedvesem?

IRÉN. Nincs miért félnem.

ELZA. Hisz én is azt mondom. Ha valaki javát akarja, úgy meg lehet győződve, én azt akarom, kedves kicsikém! Ó, Istenem, hogy meg voltam ijedve akkor este, mikor megtudtam, hogy eltűnt. *Leül.*

MOSOLYGÓ. Elhiszem - nagy veszteség volt -

ELZA. Ah! kedves Mosolygó úr, jó reggelt. Hát az ön fészkébe menekült a kedves galamb? Mindjárt gondolhattam volna. Tíz napja keresem már mindenfelé, míg végre ráakadtam. De tudja-e, kedves kicsikém, hogy ez éppen nem volt szép kegyedtől - tíz napig oly halálos aggodalmak közt hagyni legjobb barátnőjét.

IRÉN. Mit kíván tőlem, asszonyom?

ELZA. Mily hideg, kimért hang. Valóban igazságtalan hozzám, kedvesem. Mivel győzzem meg, hogy igaz barátja, önzetlen jóakarója vagyok? Ha tudná, mennyire kitettem magamat kegyedért, azon viharos estén, midőn a szörnyűködő társaság megtudta távozását... én voltam az egyetlen, aki kegyedet védtem, magyarázataik, célásaik, táma-

dásaik ellen. Mert annyit mondhatok, hogy az eset rendkívüli feltűnést okozott, s azóta alig győzőm a sok félreértést helyreigazítani.

MOSOLYGÓ. Nagyon kegyes.

ELZA. Ó, nem is képzelem, milyen kárörvendők az emberek! Hogy ragadják meg a legkisebb alkalmat, hogy éles nyelvöket élesebbre fenhessék. És a távollévőknek soha sincs igazuk. Szívem vérzett, mikor azt a sok képtelen föltevést, elferdítést hallottam, mellyel az én kedves kicsikém ártatlan lépését magyarázgatták, s egy oly emberrel hozták összefüggésbe -

IRÉN. Ah!

ELZA. De mondhatom, a szegény Timót éppoly ártatlanul került a pletykába, mint -

IRÉN. Elég, asszonyom.

ELZA. Látja, kedvesem, ily haszontalan mendemondáknak tette ki magát meggondolatlan lépése által. Nem mondom, hogy nem cselekedett helyesen, midőn Zátonyit elhagyta. Ó, nem! Nagyon jól tette; ezt kellett tennie mint önérzetes nőnek, s én volnék az utolsó, ki visszatérésre akarnám bírni. Hanem, fogadja el e megjegyzést tőlem mint a világban jártasabb nőtől, - hanem a módját nagyon elhibázta, kedvesem. Így, ahogy történt, a botrány egészen kegyedre hárult - a világ ítélete egyedül kegyedet kárhoztatja. S ez még nem elég. Alkalmat adott a legbadarabb föltevésekre, sőt rágalmakra is; úgyhogy - higgye el, kedvesem, szinte a fejem zúg már a sok képtelenségtől; melyet kegyed rovására hallanom kell.

IRÉN. Ó, asszonyom! mit vétettem én önnek? miért kínoz?

ELZA. Én kínozom? Ó, kedvesem, ne legyen igazságtalan! Hisz a legőszintébb barátsággal, a legjobb akarattal keresem már tíz napja; s mikor végre feltalálom, csak nem gondolja, hogy kínozni akarom?

IRÉN. Mit akar hát?

ELZA. Megmenteni.

IRÉN. Engem megmenteni? Mitől?

ELZA. *fölkel.* A rágalomtól, a botránytól, a megsemmisüléstől. Igen, kedvesem, fáj kimondanom, de ez vár kegyedre, ha továbbra is így marad. Föl kell lépnie, emelt homlokkal, rámutatni férje bűnére, s reá hárítani a kárhoztatást, mely eddig egyedül kegyedet sújtotta. Nincs egyéb menedéke, mint a válóper... ez képes egyedül helyreállítani megrendült jó hírnevét. De addig is, míg ez megtörténik, nem szabad többé e helyen maradnia. Mosolygó úr nem fogja rossz néven venni, ha azt mondom, hogy az ő lakása éppen nem alkalmas kegyed számára, kivált mostani, kétértelmű helyzetében. Jöjjön hozzám, kedvesem, biztosítom, hogy meg fogom óvni Zátonyitól; védelmet és pártfogást fog találni nálam, s menedéket a világ megszólása ellen.

IRÉN *Mosolygóra néz. Mit tanácsol, barátom?*

MOSOLYGÓ. *Ne hallgasson rá - eladja - olyan, mint a többi. -*

ELZA. *Uram -*

MOSOLYGÓ. *Csak gazemberezzzen össze, hozzá vagyok szokva; de most az egyszer a holló kivájja a holló szemét. Ismerjük egymást. Irénhez. Ne higgyen neki - hálóba akarja csalni - Bence küldi - Elzához. Eltévesztették - azt hitték, csak egy ártatlan gyermekkel van dolguk - elfeledték, hogy én is itt vagyok - egyenlő fegyverekkel küzdünk - egyformák vagyunk -*

ELZA. *Mosolygó!*

MOSOLYGÓ. *De nem - elhibáztam - nem vagyunk egyenlők - a gazemberek közt is van rangfokozat - nemesek - parasztok - önök a legutolsó parasztok - büszke vagyok - megvetem önöket - még nekem is van jogom megvetni önöket.*

ELZA. *Ez már sok!*

MOSOLYGÓ. *Sok rosszat tettem életemben - megadtam az árát - megbélyegeztek - jól van, elviselem. - gazember vagyok - de önök szövetkeztek, hogy egy ártatlan gyermeket semmivé tegyenek - hogy letörjék szerelmét, megsemmisítsék boldogságát, megrontsák becsületét, megmérgezzék lelkét - s miért? - mit vétett önöknek ez a gyermek? - Semmit - pénzért, haszonért tették - az ő drága lelkének kincseit akarták aprópénzre váltani, hogy megtömjék vele zseböket - és ön - aki neje volt annak az embernek - ön tudott vele egyesülni - pénzért - haszonért - hogy azt tegye e szegény gyermekkel, amit önnel tett - hogy azzá tegye, ami ön - menjen, menjen - húsz év óta hordom a bélyeget arcomon, de magasan állok ön fölött - és nem fognék önnel kezét - nem! - nem! nem!*

IRÉN. *Barátom! térjen magához.*

ELZA *lehajtja fejét, és hosszan gondolkodik; azután fölemeli fejét, komolyan. Igaza van, uram, nem érdemlem, hogy kezét fogjon velem.*

IRÉN. *Nagy ég! Elza! Tehát igaz?!*

ELZA *Mosolygóhoz. Nem szólhatok hozzá; nincs jogom még ehhez sem. De mondja meg neki, uram, hogyha lehet, még jóvá fogom tenni, mit ellene vétettem. Isten önnel, uram! Reménylem, még tehetek annyit, hogy legalább ön kezét nyújthassa nekem. Hirtelen el.*

IRÉN. *Mit jelent ez?*

MOSOLYGÓ. *Nem értem - meglehet - furcsa állat az asszonyi állat - ki tudja, hátha magába tért? - utána megyek - sokat segíthet. Elmegy.*

HATODIK JELENET

Irén egyedül.

IRÉN.

Ó, Istenem! mi ez? Mily lassan, mily iszonyúan világosodik a homály, és mindenki, aki körülöttem volt, egy-egy ellenséget mutat szememnek! Mi ez? Mit akartak vélem? Mivé akartak tenni? Nem értem, és megriadt lelkem iszonyodva sejti a valót, melyet nem ért. Mintha sötét éjben jártam volna, hol mindenfelől gyilkosok leskelődtek reám - mindenki vesztemet akarja! Elza is, anyám is - ah! még mindig anyámnak nevezem - hiszen egykor szeretett; jó volt hozzám - miért akart elveszteni? *Leül az asztal mellé, s fejét kezére hajtva elábrándozik. Az ajtó lassan kinyílik, Bence betekint, óvatosan belép, s halkán Irén felé megy.*

HETEDIK JELENET

Irén, Bence.

IRÉN

magában. Ide jutottam hát! Miért? Mivel érdemeltem e sorsot? - Mit vétett ifjú életem, hogy ily fölöslegessé vált reám és mindenkire?

BENCE.

Csalódik kedvesem; ez élet még nem vált fölöslegessé.

IRÉN

riadtan felugrik, s irtózva hátrál szobája felé. Mit akar itt? Távozzék innen!

BENCE.

Kissé hidegen fogad, kedvesem, tekintve, hogy még mindig mézes-heteinket éljük. *Leül.*

IRÉN.

Hagyjon el, irtózom öntől.

BENCE

komolyan. Győzze le irtózását, Irén, s hallgasson meg. Ne féljen, nem azért jöttem ide, hogy megbántsam. Kevés mondanivalóm van, s higgye el, nem fogja megbánni, ha meghallgat, és nagyon meg fogja bánni, ha nem hallgat meg.

IRÉN.

Fenyegetni mer?

BENCE.

Isten őrizz! Látja, milyen nyugodt, nyájas vagyok; pedig bizony senki sem venné rossz néven, ha egy kissé kiabálnék, s összetörném a bútorokat. *Körülnéz.* No itt ugyan nem sok kárt tennék! - de annyit részrehajlás nélkül is elismerhet, kedvesem, hogy egy kijátszott férjhez képest elég szelíden és udvariasan viselem magamat.

IRÉN.

Kijátszott férj, ön?

BENCE.

Hát mi vagyok? Kérdezze a világot, minek tart? Kérdezze az embereket, akik mindenütt elfojtott mosollyal néznek reám, minek tartanak? - Aki találkozik velem, először is a homlokomra tekint, mintha azt kérdené: azért ment ki a hajad, hogy helyet csináljon a szarvaknak?

IRÉN. Elég, uram! távozom.

BENCE *elébe áll.* Mielőtt eltávoznék, kedvesem, engedje meg, hogy egy kis leckével szolgáljak a hazai jogtudományból. Rövid az egész, s így szól: „A nő köteles férjét mindenhová követni, s a férj őt e kötelességére karhatalommal is kényszerítheti.”

IRÉN. Ezt ön nem meri tenni.

BENCE. Ki tudja, ha nevem becsületét nem védhetem meg másképp... De ne heveskedjünk. Vegyük csak higgadtan a tényeket. Tény az, hogy kegyed házamat feltűnő módon hagyta el; tény az, hogy a világ ezt Timóttal hozta összeköttetésbe.

IRÉN. Ó, Istenem!

BENCE. Beláthatja, kedvesem, hogy ez a ferde állapot mindkettőnkre lehetetlen, s nem lehet egyéb hátra, mint a válóper.

IRÉN. Ah, uram! válni akar? Először mondok önnek köszönetet ez életben.

BENCE. Nagyon hízelgő. Igen, válópert akarok, de nem azon a módon, melyen kegyed kezdte meg.

IRÉN *meglepetve.* Én?

BENCE. Meg van lepetve? - Talán el akarja velem hitetni, hogy semmit sem tud a válóperről, melyet nevében ellenem indítottak? Hiszen már engem is megidéztek; de természetesen semmit sem vallhattam egyebet, minthogy szeretem nőmet, s nem is akarok tőle elválni. Nem is fognak bebizonyítani semmit, legyen meggyőződve, az ítélet részemre lesz kedvező, ha csak el nem fogadja az én ajánlatomat.

IRÉN *hidegen.* Beszéljen.

BENCE. Úgyis benn vagyunk már a jogtudományokban; engedje meg hát, hogy előbbi leckémet még egyvel toldjam meg. Az elválás igen könnyen megy oly házasságok közt, kik engesztelhetetlenül gyűlölik egymást; - kegyed ugyan eléggé részesít engem e megtiszteltetésben, de ne feledje, hogy mindkettőnek egyformán ki kell jelentenie gyűlöletét. Én pedig csak egy föltétel mellett szánhatom magam e vallomásra, ha Timót jóvá teszi hibáját, s kegyedet nőül veszi.

IRÉN *visszarettelve.* Mi ez...? Hát árucikk vagyok én, hogy így alkudoznak fölöttem, hogy így adnak kézről kézre?

BENCE. Mindkettőnk jó nevének érdekében csak így egyezhetem az elválásba, különben -

IRÉN. Különben? Ah! ismét fenyegetődzik? Nem rémülök meg, sem a világ ítéletétől, sem öntől. Mit törődöm én az emberek véleményével? Láttam, tapasztaltam, mennyi értéke van; ha másképp nem válthatom meg, mint a magam lealázása által: úgy megvetem, nem szorultam rá, megelégszem öntudatommal, saját értékemmel s én

elég vagyok magamnak! És ha azzal fenyeget, hogy erőszakkal fog magához kényszeríteni - azt felelem: kísértse meg, nem félek öntől!

BENCE *félre.* Milyen lány! *Fenn.* És ha csakugyan beváltanám fenyegetésemet? - s biztosítom, hogy a törvény jogot ad rá - és ha eszébe juttatnám azon nőt, kit a pillanat fölhevülésében elhagyott, eltaszított magától, de kiről mégsem feledheti, hogy gyermekkorá óta anyjának nevezte, s aki az életen kívül valóban mindent adott önnek, mit az anya adhat gyermekének. Azóta nyomorban, elhagyatottan él, s csak a távolból, csak félve meri ön felé nyújtani reszkető kezét, hogy mentse meg az éhségtől, mentse meg a börtöntől...

IRÉN *székre roskad, arcát kezébe temetve.* Ah!

BENCE *föléje hajlik.* Gondolja meg, hogy Timót őszintén, rajongva szereti, s ismeri őt, ismeri egyszerű, jó lelkét; tudhatja, hogy egy nő boldog lehet vele - gondolja meg, hogy másképp elveszett, megsemmisült élete - s ha talán megszabadítja is tőlem a véletlen, senki sem lesz, aki érdemesnek tartsa lehajolni a porba egy letört virágért -

IRÉN *fejét az asztalra hajtva, félig öntudatlanul.* Senki, senki sem fog lehajolni a szegény megtört virágért.

BENCE. Gondolja meg, a hála éppen úgy kiszabja útját, mint saját jó nevének érdeke, mint a kényszerűség. Gondolja meg, hogy áldozat nélkül senki sem él a földön, s boldog az, kinek erejét nem múlja felül a reá mért áldozat.

IRÉN *fölemelkedik.* Hagyjon el! hagyjon el! Szavai elbódítanak, megremítene, tudom, hogy gonosz a lelke, s nem tudok önnek ellentmondani; - bocsásson, bocsásson - hadd imádkozzam Istenhez - ő talán nem hagyott el! *El az oldalajtón.*

NYOLCADIK JELENET

Bence, később Elza.

BENCE. Győzelem! meg van törve... engedni fog! Szegény gyermek! szinte sajnálnám, ha nem tudnám, mily derék, jó férjet szerzek neki. A vas izzó, most hát üssük. *Kinyitja a középpajtót, s szemben áll Elzával.* Ah! kedves Elzám! itt vagy? későn jössz, nem szükséges már, hogy magadhoz vidd.

ELZA. Mit tettél vele?

BENCE. Megpuhítottam. Csitt! majd elmondom; most sietnem kell, ide küldöm Timótot, nincs messze innen... hozd őket össze, azután hagyd magokra... a többi az én dolgom... egy hatalmas écalat, egy erős drámai jelenet - aztán utazunk Erdélybe.

ELZA. Megegyezett?

BENCE. Majd meglátod; tedd, amit mondtam, és bízzál bennem. Szerencsénk meg van alapítva. Pá, angyalom! *El.*

KILENCEDIK JELENET

Elza egyedül.

ELZA.

Még nem késő... még leránthatom álarcát... éppen jókor küldi ide barátját, akit eddig hiába kerestem. Ó, te nyomorult! de nem, nem vagy érdemes hogy fölhevüljek miattad. Reád nem szokás haragudni - téged csak kidobnak. Ah! milyen jól esik e gondolat! Mintha valamennyi bűnömet letörölné ez a rúgás, mellyel kiugratlak az ajtón. Neszel! készen vagyok veled! *Az oldalajtóhoz megy és hallgatózik.* Szegény gyermek! szegény meggyötört galamb! *Halkan kinyitja az ajtót, s betekint.* Egészen el van merülve - imádkozik. *A középre jó.* Ah! boldog, aki még imádkozni tud... mindegy - mai tettem után, azt hiszem, még én is tudnék imádkozni. Majd megpróbálom. *A középajtóhoz megy, s kitekint.* Itt jó a másik áldozat. Most ennek nyitom ki a szemét. Keserű lesz az orvosság, de azt hiszem, nem ő fogja tőle az orrát fintorgatni.

TIZEDIK JELENET

Elza, Timót.

TIMÓT

lassan, félénken belép az ajtón, s Elzát látva megáll. Bocsánat - Bence barátom azt mondá, hogy nagysád találkozni óhajt velem... fontos mondanivalói vannak.

ELZA.

Ó, igen - nagyon fontosak, még Bence barátja sem sejti, milyen fontosak. Jöjjön közelebb uram, s beszéljen halkan. Irén a szomszéd szobában imádkozik, nem szeretném háborgatni.

TIMÓT.

Imádkozik? Miért?

ELZA.

Hogy mentse meg az Isten öntől.

TIMÓT

meglepve. Tőlem?

ELZA.

Ugye azt hitte, hogy ez a szegény gyermek titokban szerelmes önbe... hogyne! hiszen én hitettem el önnel? Ugyan, Timót úr, ön, aki oly szerény, oly egyszerű embernek látszik különben, hogy tudott ilyesmit elhinni? Sohasem nézte meg keresztlevelét - sohasem pillantott a tükörbe?

TIMÓT

mindegyre jobban hüledezve. A tükörbe?

ELZA.

Gyöngédebben is tudtára adhattam volna; de nincs most rá idő, sietnem kell az ön szemének fölnyitásával... s utoljára is, tudom, hálás lesz érte, ha bármily kíméletlenül is, felfödöm a rút játékot, melyet önnel üztünk.

TIMÓT.

Az égre kérem, beszéljen világosabban, vagy megbolondulok.

ELZA. Jó; ügyeljen hát. Bence sejtette az ön szerelmét, s ezért vette nőül Irént, hogy később az ön javára elválják tőle... természetesen nem ingyen. Ó! jól ért ő az efféle üzlethez. Nézzen reám - több év előtt én is Bence neje voltam...

TIMÓT. Mit hallok?

ELZA. Igen. Erdélyben laktunk. Bence megismerkedett Bénivel, ki akkor még földesúr volt - összehozott vele, eltúrte udvarlását, s mikor már annyira hírbe jöttünk, hogy a botrány elkerülhetetlen volt - válást ajánlott - tízezer forintért.

TIMÓT. Tízezer forintért...

ELZA. Éppen ennyibe jött már eddig önnek is kedves Bence barátja... kölcsönök... jótállások... Nos, jól vagyok értesülve?

TIMÓT. Körülbelül.

ELZA. Ó! ez különben csak félpénz volt - ne gondolja, hogy ön is oly olcsó vásárt csinálna, mint Béni. Az igazi árát csak azután fogja megfizetni, majd az elválásnál, mikor a férj megegyezése okvetlen szükséges lesz. Ennek akarja ő olyan árát szabni, mely egész életére úrrá fogja tenni. Jól tudom, én is osztottam volna benne. Látja, kedves Timót úr, ezért szövetkeztünk mi ön ellen és e szegény leány ellen. Ezért kényszerítette őt Bence nevelőanyja által, kit egészen hatalmában tartott, nejévé lenni, szíve ellenére; mert e szegény gyermek szerelmes - ah nem önbe - egy derék, szegény ifjúba, Darvas Károlyba, kit Bence szintén ön által távolított el. Ezért hitettük el önnel Irén titkos vonzalmát, ezért juttattuk önt a házhoz, ezért hoztuk mindenféle hírbe e tiszta angyallal, ezért vittük botrányig a dolgot - igen, maga a férj tette ezt - ő játszott így a saját becsületével, az az ember, kit ön legjobb barátjának tartott, és egy pillanatig sem sejtette a rút játékot, melyet ő egy szegény ártatlan gyermek rovására üz. - Bizony, Timót úr, bocsásson meg, de csakis oly emberrel lehetett így elbánni, aki egész életét a birkák között töltötte.

TIMÓT. *megsemmisülve.* Ó, bár örökre birkáim között maradtam volna!

ELZA. Most már mindent tud. Kíméletesebben is tudtára adhattam volna, de tán nem értette volna meg ily gyorsan és világosan. Egyszerű, becsületes, jó lelke tudni fogja most, mi a teendője; mert ezt a bűnt jóvá kell tenni, jóvá! - Látja, nekem, aki részt vettem benne, mint pirul arcom a szégyentől, a megbánástól! Maradjon itt, beszéljen Irénnel.

TIMÓT. Isten mentsen! Elsüllyednék szégyenemben.

ELZA. Beszélnie kell vele, kötelessége! Csak tőle tudhatja teljesen a valót... csak ő mondhatja meg, mint kívánja jóvá tétetni mindnyájunk bűnét. Én többé nem szólhatok hozzá; nem emelhetem tiszta, szent arcára szememet. Maradjon itt, uram, én majd odakinn fogok önre várni. *El.*

TIZENEGYEDIK JELENET

Timót egyedül.

TIMÓT.

Magamra hagyott; mit tegyek most? Hogy kerüljek színe elé e szegény gyermeknek, akit úgy megkínóztak az én ostobaságom miatt? *Fejére üt.* Ó, én számár! hogy is tudtam úgy belemenni a hálóba - így elhinni mindent! - Igaza van - csakis velem történhetett ez, aki egész életemet a birkák közt töltöttem! Elhinni, hogy ez a kedves, szép, fiatal leány belém - Ó! - szégyeltem ki is mondani... és most a lelkemen viselem, hogy miattam így meggyötörték ezt az angyalt... elszakították attól, akit szeret... megtörték a szívét miattam. Hogy is mondta az a pattogó Elza? Nem néztem soha tükörbe?... Van itt tükör? *Körülnéz, s az asztalról fölvesz egy kis kézitükröt, belepillant, szégyenkezve.* Ó! vén bolond, menj haza birkáid közé számárnak... És az a Bence, kiért kész lettem volna véremet ontani... Ó! ez fáj legjobban, hogy éppen ő tette velem! *Lopva ismét a tükörbe pillant.* Belém szerelmes! De mást is mondott ez a tűzről pattant menyecske. Nézzek a keresztlevelemben! Jól van, belenézek; elég vén vagyok, hogy apja lehessenek... igen, az apja, hiszen eleitől fogva inkább apai érzélem volt az, csak hogy félrevezettek, lóvá tettek. Ó! *Leteszi a tükröt.* De jóvá hogy teszem... Jön már... most már nem félek tőle... az apa nem reszket leánya előtt.

TIZENKETTEDIK JELENET

Timót, Irén.

IRÉN

meglátva Timótot, megdöbben, állva marad az ajtóban, magában.
Itt van már.

TIMÓT

félénken feléje közeledik. Irén!

IRÉN

magában. Istenem, adj erőt!

TIMÓT.

Ne féljen...

IRÉN

melléje lép. Ó, uram, mért üldöz engem - mit vétettem önnek? Midőn először lépett házukba, szívem titkos részvétellel vonzódott önhöz, mert láttam nemes, jó lelkét, s reszkettem, hogy olyan emberek hálójába kerül, kik visszaélnek egyszerűségével. Ó, miért kellett ily keserűen kiábrándulnom? - Miért kellett az ön arcát látnom, az ön nevét hallanom, mindenütt, azon szörnyű pillanatokban, melyek megsemmisítették életemet? Az ön nevében tettek nekem oly ajánlatot, mely először kergette a szégyen pírját arcomra. Az ön nevével hozták össze mindazt a szégyent, nyomort, keserűséget, mely megtörte szívemet, mely pirulni kényszerített azon ember előtt, kit egyedül szerettem. És most, midőn megsemmisültem, midőn megszűntem létezni, és azt hittem, eltemethetem a feledésbe

fájdalmamat s fájdalmammal szégyenemet - ismét önnel találkozom, ismét az ön nevét hallom... ön nyújtja felém kezét. - Miért? Mit akar velem? Szóljon, mit határozott felőlem, mivé akar még tenni engem?

TIMÓT.

Leányomμά.

IRÉN

visszaletten. Mi az? Mit mondott?

TIMÓT.

Szegény gyermek; ne féljen tőlem, ne reszkessen! Félrevezethettek, elbódíthattak - félreérthettük egymást - ó! - de higgye el - nem tudok szépen beszélni - együgyű vagyok - de higgye el, a legszen-
tebb; legigazibb atyai indulattal tekintek tiszta szemébe; s ha
kitárom ön előtt karjaimat, higgye el nekem, az atya szerető,
gyöngéd keblére hívom önt - igen - én - akinek nincs egyéb vágya,
mint jóvátenni a bűnt, melyet akarata ellen tettek vele. Nézzen a
szemembe. Lássa Irén, ez a szem nem tud hazudni - ezek a könnyek
az apa könnyei, aki karjait tárja szegény, megbántott gyermeke elé!

IRÉN.

Ó, uram!

TIMÓT

karjait kitárva. Nevezzen atyjának!

IRMA

fejét Timót keblére hajtja zokogva. Atyám!

TIZENHARMADIK JELENET

Előbbie, Elza.

ELZA

gyorsan. Uram, készüljön, Bence jó.

IRÉN

felriad Timót kebléről. Ah, mentse meg tőle!

TIMÓT

keblére szorítja. Maradjon gyermekem! - így fogadjuk őt -

ELZA.

Többen jönnek vele.

TIMÓT.

Jöjjön vele az egész világ - ne reszkessen gyermekem, meg fogom védeni.

TIZENNEGYEDIK JELENET

Előbbie, Bence, Bankó, Ordas, Mákony.

BENCE.

Itt van; ide láttam jönni. Ah! csakugyan - nem csalódtam. - Egymás karjai közt - előttem - tanúk előtt -

ELZA.

Ne erőlted magadat, kincsem - kárba vesz a nagy drámai jelenés; - hiába készültél rá - nincs bolond, aki megtapsoljon.

BENCE

meglepetve. Mi ez?

ELZA.

Ez csak annyi, hogy lerántottam álarcodat, kedves dühöngő férj. Béni, jer mellém, nem engedem meg, hogy többé szót válts ezzel a...

BENCE. Asszonyom!

ELZA. Mondtam már, hogy nem lesz nagy drámai jelenet... kifütyölnek, galambom! Jó, hogy hoztál publikumot is. Uraim, látják ezt az embert, aki ide hozta önöket, hogy botrányának tanúi legyenek! Tudják meg hát, hogy ez a Zátonyi Bence az, aki készakarva hírbe hozta ártatlan nejét, s erőszakkal idézte elő e botrányt. Tudják, miért? Hogy válóperre kényszerítse a dolgot, s megegyezését pénzért adja el Timótnak, amint pénzért adta el első nejét másnak. Béni, vesd meg ezt az embert.

BANKÓ. Tiszta szívből. *Bence mellé megy, s lenézi.* Bence, fogadd megvetésemet. *Félre.* Még most sem értem.

ORDAS, MÁKONY *elhúzódnak Bence mellől.* Ah!

TIMÓT. Ó, Bence, sohasem hittem volna felőled; miért ábrándítottál ki ily keserűen?

BENCE *magához térve meglepetéséből.* Nagyon jó! Valóban mulatságos! Engem vádolnak, nekem tesznek szemrehányást, s éppen az a hűtlen barát, ki most is, mindnyájunk előtt, kezében tartja hűtlen nőm kezét.

ELZA. Nyomorult!

BENCE. Asszonyom, kegyed mondta, hogy nem játszunk nagy drámai jelenetet; végezzük tehát a dolgot egész prózailag. *Irénhez.* Kedves nőm, megbocsátok önnek, kövessen lakásomra.

IRÉN *Timót keblére húzóva.* Mentsen meg, mentsen meg!

BENCE. Elfeledte már a leckét, melyet szerencsém volt a hazai jogtudományból adni? Kénytelen vagyok ismételni: „A nő köteles férjét mindenhová követni.” - No, ugye emlékszik? Kegyed nőm, és nőm fog maradni. Kövessen tehát. Reményilem, senki sem fog törvényes férji jogaim gyakorlatában akadályozni... Vagy talán a törvény karját vegyem igénybe? *Az ajtó felé indul, s szemben találkozik a belépő Darvassal.*

TIZENÖTÖDIK JELENET

Előbbieket, Darvas, Mosolygó.

DARVAS. Megálljon!

BENCE *visszahökken.* Mi ez?

DARVAS. Ne távozzék, míg nem végeztünk.

BENCE *magában.* Csak nem félek ettől az embertől. *Fenn, tétován.* Ki ön? Mi joggal mer e szobában parancsokat adni?

MOSOLYGÓ *belép.* Az én nevemben. Nekem csak van jogom. Bagoly is bíró odújában. Hallom, jogtudományi leckét ad... engedje, hadd pótoljam... jobban értek hozzá...

BENCE. Nagyon le fog kötelezni, kedves exügyvéd úr!

MOSOLYGÓ. Azt mondta, a nő köteles férjét követni. De hátha nem neje? he? - Az a házasság, melyet erőszak folytán kötnek, nem házasság, hanem semmi. Ezt a házasságot erőszakolták.

BENCE. Ki bizonyítja be?

MOSOLYGÓ. Be van bizonyítva... e tíz nap alatt, mióta Irén elhagyta önt, jelentést tettünk... a tanúkat kihallgatták... Tulipánné és Borcsa eskü alatt vallomást tettek... s ami fő, a nevelőanya, Kamilla, bűnbánólag mindent bevallott. Törvényes végzésünk van... tessék... adja ide, Darvas. *Kiszól.* Jöjjön be az asszony nép.

TIZENHATODIK JELENET

Előbbieket, Borcsa, Gáspár.

MOSOLYGÓ. Darvas vitte az ügyet... én nem vihettem... húsz év előtt elvették a diplomámat... de azért értek hozzá... he? *Két iratot átvész Darvas-tól; az egyiket Bencének adja.* Itt van. Ez önnek szól... az erőszak be van bizonyítva... végleges ítéletet még nem hoztak... formalítások kellenek... de addig is megtiltják... olvassa... megtiltják a nevezett feleknek, hogy együtt lakjanak... ön nem férj... nincs nő, aki kövesse - Gáspár, nyiss ajtót ez úrnak...

BENCE *az írásba pillant.* Meg vagyok löve!

IRÉN *Mosolygóhoz.* Ó, barátom! köszönöm. - Oly jó hozzám... Mivel érdemlettem? *Megfogja Mosolygó kezét, ennek hosszas vonakodása után.*

BANKÓ *Elzához.* Hát az én hivatalom?

ELZA. Hallgass! Nem ér többet minden hivatalnál, hogy nyíltan megvet-heted ezt az embert?

BANKÓ. Dehogynem. *Elsétál Bence előtt, s mély megvetéssel végignézi - félre.* Még most sem értem.

BENCE *magában.* Se pénz, se feleség - lefőztek. *Fenn.* Ajánlom magamat!

ORDAS. Szerencsés utat.

MÁKONY. S tanácslom, ne mutassa magát többé közöttünk.

BENCE *az ajtóból visszafordulva.* Ne féljen, nem lesz hozzám szerencsés-jök.

GÁSPÁR. Elhordja magát, vagy úgy ledobom a garádicson, hogy a kapuig meg sem áll!

BORCSA. Derék gyerek vagy, Gáspár.

BENCE *megveregeti Gáspár fejét. Hahaha! Ez a kis fickó még sokra viheti.*

ELZA. *Hála Istennek! tisztább a levegő.*

IRÉN *kezét nyújtja. Elza, ön is oly jó, úgy szeret, mind úgy szeretnek - hogyan hálálhatom meg ezt?*

ELZA *Irén kezére hajol. Ha megbocsát - megcsókolja kezét.*

IRÉN. *Ó, asszonyom!*

DARVAS *félénken. És én nem nyerek bocsánatot?*

IRÉN *kezét nyújtva. Károly!*

MOSOLYGÓ *közbelép. Még nem - még nem hirdették ki a végleges ítéletet. Első a törvényes formalitás... úgysem tart sokáig... és akkor majd olyan nászt tartunk...*

DARVAS. *És addig...?*

IRÉN *Mosolygó és Timót kezét fogva. Addig atyáimnál maradok.*

Vége